

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Matouš Vrána

Soudní soustava v ČR

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jiří Hřebejk, Ph.D.

Katedra ústavního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 1.1.2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 171 174 znaků včetně mezer.

Diplomant

V Praze dne 1.2.2023

Poděkování

Tímto chci poděkovat svému blízkému okolí za trpělivost a dále chci poděkovat svému vedoucímu JUDr. Jiřímu Hřebejkovi, Ph.D. za vstřícnost, konzultace a přínosné podněty při zpracování diplomové práce.

Obsah

Úvod	1
1 Tripartice státní moci a související základní pojmy.....	3
1.1 Moc soudní	5
1.2 Soudnictví	7
1.3 Soud a soudce	11
1.4 Pravomoc a příslušnost	18
2 Prameny právní úpravy soudnictví	21
2.1 Právní prameny obecně	21
2.2 Prameny práva soudnictví	21
2.2.1 Ústava České republiky	22
2.2.2 Listina základních práv a svobod	23
2.2.3 Zákonné předpisy	25
2.2.4 Podzákonné právní předpisy	34
2.2.5 Právní zásady a organizace soudnictví	35
3 Organizace soudní soustavy	40
3.1 Ústavní soud	41
3.1.1 Vznik Ústavního soudu.....	43
3.1.2 Složení Ústavního soudu	44
3.2 Nejvyšší správní soud	53
3.2.1 Vznik Nejvyššího správního soudu	55
3.2.2 Složení Nejvyššího správního soudu	55
3.2.3 Rozhodování Nejvyššího správního soudu	59
3.3 Nejvyšší soud	60
3.3.1 Složení Nejvyššího soudu	61
3.3.2 Rozhodování Nejvyššího soudu	64
3.4 Vrchní soudy	64
3.4.1 Složení vrchních soudů	66
3.4.2 Rozhodování vrchních soudů	67

3.5 Krajské soudy	68
3.5.1 Složení krajských soudů	69
3.5.2 Rozhodování krajských soudů	71
3.6. Okresní soudy	73
3.6.1. Složení okresních soudů	74
3.6.2 Rozhodování okresních soudů	75
4. Diskuzní část	77
4.1. Statistické vyhodnocení	78
Závěr	84

Seznam zkratk

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

Seznam použitých internetových zdrojů

Seznam použitých právních předpisů

Seznam použité judikatury

Seznam ostatních zdrojů

Seznam příloh

Příloha č. 1

Příloha č. 2

Abstrakt

Abstract

Úvod

Cílem této práce je poskytnout čtenáři v rámci svého rozsahu přehledný výklad týkající se vybraného tématu „*Soudní soustava v ČR*“. Jak ze samotného názvu práce vyplývá, bude k datu vypracování na následujících řádcích poskytnut výklad ohledně současné soudní soustavy České republiky v historickém kontextu se vznikem České republiky jako samostatného státu ke dni 1.1.1993. Výklad se jednak zaměřuje na obecný úvod do institutu soudnictví s cílem vysvětlit jeho postavení v rámci dělby moci ve státě, dále na poskytnutí přehledu týkajícího se současné právní úpravy soudnictví a samozřejmě samotného přehledu soustavy soudů v České republice.

Naopak těžištěm této práce není poskytnout encyklopedické pojednání o soudnictví na území dnešní České republiky především v souvislosti s historickým vývojem a detailním popisem každého jednotlivého pravidla uplatňovaného v rámci organizace soudnictví České republiky, protože věřím, že to není jednak cílem vybraného tématu, a také proto, že hlavním záměrem je poskytnout přehledný výklad, na základě kterého je možné pochopit mechanismy fungování soudní soustavy jako celku a zároveň fungování jednotlivých soudních článků. Snaha o zpracování přehledné struktury soudní soustavy tak, aby čtenář mohl informace z této práce použít i k praktickému účelu se odráží ve skutečnosti, že samotné dělení kapitol práce odpovídá zákonnému dělení dle současně platného a účinného zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích) a jeho rubrik.

V první kapitole této práce se budu věnovat dělbě moci (tripartici moci) s důrazem na moc soudní, kdy v rámci této kapitoly se rovněž budu věnovat soudnictví a dalším souvisejícím základním pojmům, které je zapotřebí pro pochopení fungování soustavy soudů v České republice vysvětlit. Druhá kapitola této práce se bude zaměřovat na shrnutí právních pramenů souvisejících se soudnictvím, a to v rozsahu od základních právních zásad až po právní předpisy, které fungování soudnictví konkretizují. Třetí kapitola práce bude stěžejní částí této práce, kdy jako taková se bude věnovat organizaci soudní soustavy v České republice. Do třetí kapitoly rovněž zařadím podkapitolu, která bude věnována popisu Ústavního soudu v České republice, který nespadá do soustavy

obecných soudů tvořené Nejvyšším správním soudem, Nejvyšším soudem, vrchními soudy, krajskými soudy a okresními soudy. Čtvrtá kapitola této práce bude tvořena diskuzní částí, jejíž obsah bude spočívat v rozhovorech se soudci či jinými odborníky, se kterými budu o podobě soustavy soudů v České republice diskutovat. Od provedených rozhovorů očekávám, že budou diskutována především témata týkající se důslednosti dělby moci s důrazem na moc soudní, faktické činnosti funkcionářů soudů, což poskytne konkrétnější vhled do dění „uvnitř soudů“, reorganizace soudní soustavy a případných návrhů na zlepšení fungování soudní soustavy v České republice. Tato kapitola bude doplněna o grafické znázornění statistických dat ze soudního prostředí.

1 Tripartice státní moci a související základní pojmy

Tripartice moci ve státě funguje na principu rozdělení mocí vycházejícího z pojetí francouzského filozofa Charlese Louise Montesquieu (18.1.1689 – 10.2.1755), který tento princip rozdělení popisuje ve svém díle: *O duchu zákonů (1748)*. Charles Montesquieu se ve značné míře inspiroval anglickým filozofem Johnem Lockem (29.8.1632 – 28.10.1704), který jako jeden z prvních filozofů s touto myšlenkou – dělby moci ve státě přišel. John Locke však zůstal u dělení mocí na: moc zákonodárnou, moc federativní (pod tou lze rozumět moc války a míru, svazků, spolků a smluv se všemi osobami a společenstvími mimo stát) a moc výkonnou (se kterou spojoval moc prerogativa, moc „jednat podle rozvahy pro veřejné dobro bez předpisu zákona a někdy i proti němu“). Tento princip dělby předestírá ve svém díle: *Dvě pojednání o vládě*.¹ Teprve Charles Montesquieu (1748) rozšířil Lockem rozpracovanou myšlenku dělby moci o moc soudní, a tak položil základ trialistické teorii dělby moci. Z výše uvedeného vyplývá, že moc ve státě můžeme dělit na:

1. moc zákonodárnou (legislativní)

Tato moc se v našem ústavním systému projevuje skrze parlament a svůj základ má ustanoven v ústavním zákoně č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále také jen „Ústava“), konkrétně v hlavě druhé. Právě Parlamentu ČR náleží schvalování zákonů, ačkoliv tato pravomoc není zdaleka jedinou pravomocí, která náleží do působnosti Poslanecké sněmovny ČR². Moc zákonodárná jako taková přímo omezuje a stanovuje zákonný rámec (tedy soubor závazných pravidel chování), ve kterém se mohou jak moc výkonná, tak i moc soudní pohybovat (s výjimkou Ústavního soudu České republiky, který jako takový je vázán pouze Ústavou a zákonem č. 182/1993 o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, jak vyplývá z čl. 88 odst. 2 Ústavy). To znamená, že veškerá činnost především přijímání podzákonných předpisů a rozhodnutí obecných soudů musí být

¹ LOCKE, J., *Dvě pojednání o vládě*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd. 1965. str. 217

² Blíže § 50 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, ve znění pozdějších předpisů

v souladu se zákonným rámcem a nemohou tak působit *contra legem* či *praeter legem*. Zároveň však orgánům moci zákonodárné nepřísluší vměšovat se do působnosti orgánů jiných státních mocí, protože i samotná moc zákonodárná je omezena jinými státními mocemi, ale především svým základem v Ústavě, který jim stanovil ústavodárce (tedy lid). Jedině tak může být zajištěna rovnováha a záchranné brzdy mezi jednotlivými složkami státní moci na horizontální úrovni.

2. moc výkonnou (exekutivní)

Moc výkonná jakožto další stěžejní veřejná moc ve státě je ustanovena v Ústavě v hlavě třetí. Jejími hlavními pilíři je prezident republiky, vláda, ministerstva, jiné správní úřady a státní zastupitelství. Jak plyne již z Ústavy, tak vrcholným orgánem moci výkonné je vláda. Vláda je kolegiální orgán složený z předsedy vlády, místopředsedů vlády a ministrů. Úlohu moci výkonné tedy můžeme do značné míry určit dle působnosti vlády jako takové. Vládě náleží vedení veřejné správy a některé exekutivní funkce, které se projevují při určování vnitřní a zahraniční politiky.³ Vláda má tedy zcela zásadní vliv na chod veřejné správy a vystupování vně území České republiky na úrovni mezinárodního práva jakožto samostatný subjekt a partner v rámci právních jednání s ostatními subjekty na poli mezinárodního práva. Je tedy důležité uvést, že *„vláda je relativně silným, stabilním a stabilizujícím ústavním exekutivním elementem v podmínkách (většinou) koaliční vládní spolupráce v mezích parlamentní demokracie.“*⁴

3. moc soudní (justiční)

Moci soudní se podrobněji budu věnovat v rámci samostatného pojmu dále v této kapitole.

Shora uvedené rozdělení moci ve státě poskytuje možnost vzniku moderního demokratického právního státu, ve kterém je zajištěna oddělenost moci a přidělena jednotlivým orgánům (orgánům moci zákonodárné, výkonné a soudní) tak, aby moc ve

³ SLÁDEČEK, V. Obecné správní právo. 3. aktualizované a upravené vydání. Praha. 2013. str. 29

⁴ GERLOCH, A. a kol. Ústavní systém České republiky. 6. vydání. Plzeň. 2022. str. 204

státě byla rovnoměrně vyvážena a zároveň, aby nedošlo ke koncentraci více moci do rukou jednoho státního subjektu a také, aby se jedna ze složek nedostala do dominantního postavení nad ostatní (tento systém nazýváme systémem „brzd a protivah“ z anglického „checks and balances“, o kterém jako takovém hovořil poprvé Jan Kalvín ohledně dualistické dělby moci, ale podrobněji tento systém rozvedl Charles Montesquieu v rámci klasické tripartice). V této souvislosti je na místě citovat důležitou větu Charlese Montesquieu právě z výše zmiňovaného díla *O duchu zákonů*: „*Není svobody, jestliže není moc soudní oddělena od moci zákonodárné a výkonné. Kdyby byla moc soudní spojena s mocí zákonodárnou, byla by moc nad životem a svobodou občanů pouhou libovůlí, protože soudce by byl zároveň zákonodárcem. Kdyby byla moc soudní spojena s mocí výkonnou, soudce by mohl být zároveň tyranem.*“⁵, či úryvek z *Francouzské deklarace práv člověka a občana (1789)*: „*společnost, ve které není zajištěna záruka práv ani vytyčena dělba moci, nemá vůbec ústavu*“.⁶

V dnešní době si však již nevystačíme s dnes již poměrně jednoduchou, avšak sofistikovanou koncepcí dělby moci. Ačkoliv na svou dobu, kdy Montesquieova koncepce byla velmi nadčasová, dnes již není možné vzhledem ke složitosti ústavních systémů vtěsnat se do těchto tří složek moci. V současné době lze pozorovat dělbu moci v rovině horizontální a vertikální. Dle Aleše Gerlocha (2022) došlo na horizontální úrovni dle teoretické konstrukce dělby státní, resp. veřejné moci současného demokratického právního státu k prolomení zavedené teorie tripartice moci, kdy došlo k rozšíření složek moci oproti klasickému pojetí o moc kontrolní, moc dozorovou, čímž došlo k osamostatnění těchto mocí od moci soudní.⁷ Pro úplnost lze doplnit, že na vertikální úrovni dělby státní moci rozeznáváme moc ústavodárnou, ustavenou, která je doplněna o decentralizaci veřejné moci (územní samospráva).

1.1 Moc soudní

Jak již bylo uvedeno výše moc soudní je jednou ze základních veřejných mocí v právním státě. Právním základním pilířem moci soudní v České republice je hlava čtvrtá

⁵ MONTESQUIEU, Ch. *O duchu zákonů*. Praha. 1974. str. 172

⁶ SKOUPÝ, A. *Texty k obecným dějinám kapitalismu I*. Olomouc. 1989.

⁷ GERLOCH, A. a kol. *Ústavní systém České republiky*. 6. vydání. Plzeň. 2022. str. 303

v Ústavě nadepsána moc soudní spolu s články v základních ustanoveních Ústavy 1 až 4. Tato hlava v českém právním prostředí garantuje samotnou existenci moci soudní. V rámci hlavy čtvrté mimo jiné konkrétně stanoví subjekty, které tuto moc vykonávají a to v čl. 81 a čl. 82 Ústavy. V druhém jmenovaném článku se objevují základní ústavní principy pro výkon soudní moci, které jsou uvedeny níže. Dále články čl. 83 až čl. 89 Ústavy obsahující základní úpravu Ústavního soudu a jako poslední část věnovanou obecným soudům v čl. 90 až čl. 96 Ústavy. Všechny tyto články budou podrobněji uvedeny a rozebrány v následujících kapitolách. V právnickém slovníku je moc soudní definována JUDr. Jiřím Hřebejkem (2009) takto: „*Soudní moc je součástí státní moci. Jako specifická činnost státu je vykonávána jménem republiky nezávislými soudy, které nalézají právo. V ČR představují S. Ústavní soud a soustava obecných soudů (okresní, krajské, vrchní soudy, Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud). Soudy jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanovenými metodami a zákonem stanovenými procesními formami poskytovaly ochranu právům. Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy. Charakteristické rysy S. jsou dány zejm. nezávislostí soudů a soudců, vázaností pouze zákonem a veřejností soudního jednání.*“⁸ Z této definice můžeme vypožorovat základní principy soudnictví:

- a) jde o specifickou činnost státu,
- b) tato moc je vykonávána jménem republiky,
- c) nezávislými soudy,
- d) vázanost zákonem,
- e) poskytování ochrany právům.

Pro doplnění je možné uvést výčet základních principů, tak jak jsou uvedeny v publikaci Soudnictví (historie, současnost a perspektivy) Ilona Schelleová a kolektiv (2004) blíže o jednotlivých principech v kapitole č. 2.2.5:

- a) výkon soudní moci pouze soudem,
- b) výkon soudní moci jménem republiky,
- c) nezávislost soudů,

⁸ HŘEBEJK, Jiří. Soudní moc. In: HENDRYCH, Dušan a kol. Právní slovník. 3.vydání. Praha. 2009.

- d) nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci,
- e) jednota soudní soustavy,
- f) rozhodování senátem a samosoudcem,
- g) účast lidu na výkonu soudní moc.

Lze tedy shrnout, že moc soudní vykonávají nezávislé soudy jménem České republiky, které jsou v rámci své činnosti vázány zákonem, jejímž účelem je poskytovat právní ochranu a konečně, jak je uvedeno v publikaci Ústavní právo a státověda II. díl „*Fungování nestranné soudní moci je jedním z minimálních předpokladů právního státu.*“⁹

Samotné právo dovolat se ochrany svých práv zajišťuje čl. 36 odst. 1 usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů v hlavě páté nadepsané Právo na soudní a jinou právní ochranu, který říká, že: „*Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.*“ Z tohoto článku mimo jiné plyne, že je možné se domoci svého práva i jinou než pouze ochrannou soudní. Tato ochrana je úzce spjata s právem na spravedlivý proces vyplývajícím z čl. 6 odst. 1 EÚLP a čl. 14 odst. 1 MPOPP. Takovouto jinou ochranou lze kupříkladu rozumět ochrany práv v rámci správy, poskytovanou správními úřady, dále Policií České republiky, či před rozhodčími soudy jejich nezávislymi a nestrannými rozhodci. Z komentářové literatury k čl. 36 odst. 1 Listiny lze uvést, že jde o např. o spory z oblasti daní, cel a poplatků.¹⁰

1.2 Soudnictví

Soudnictví je jedním ze základních stavebních kamenů právního státu. Bez soudnictví jako takového si dokážeme jen stěží představit jakoukoliv garanci práv a zákonného vynucování povinností ze strany státu. Soudnictví lze nejobecněji chápat jako jednu z funkcí státu jejíž náplní je řešení sporů o právo, kterou musí moderní stát

⁹ PAVLÍČEK, V. a kol. Ústavní právo a státověda II. díl. Praha. 2015. str. 600

¹⁰ HUSSEINI, Faisal, KOPA, Martin. Čl. 36 [Právo na soudní a jinou právní ochranu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 15.

obligatorně zajišťovat. Funkce státu lze dále dělit podle druhu činnosti, kterou plní. Nahlížíme-li na toto dělení z právního hlediska, podle Františka Zoulíka (1995) toto dělení odpovídá dělení státní moci na zákonodárství, správu a soudnictví.¹¹ Soudnictví jako takové spadá pod moc soudní. Pokud by snad došlo k tomu, že by stát tuto funkci nevykonával, došlo by k porušení zcela integrální zásady právního státu *denegatio iustitiae* – došlo by tedy k odepření spravedlnosti. Dále František Zoulík (1995) definuje soudnictví jakožto pojem nejširší z pojmů soud, souzení, soudnictví a to tak, že „Zahrnuje nejen činnost, již označujeme jako „souzení“, ale i instituce, které ji provádějí, a pravidla, kterými se při tom řídí. Užití tohoto pojmu předpokládá proto, aby již došlo k institucionalizaci činnosti i k vytvoření určitého systému institucí, kterými ji provádějí. K tomu fakticky došlo pouze v oblasti právní, takže soudnictví můžeme chápat výhradně jako institucí právní. Důvod, pro který k tomu dochází jedině zde, není nahodilý; spočívá ve specifických určujících vlastnostech práva, v jeho závaznosti a vynutitelnosti, které nejenže odlišují „právní souzení“ od kteréhokoli jiného, ale vynucují si takové uspořádání, které se posléze projeví jako systém. Soudnictví je proto instituce, která je nerozlučně spojena s právem.“¹² Z výše uvedeného lze dovodit základní znaky pojmu soudnictví, kterými jsou: **činnost**, **instituce**, které ji provádějí, a **pravidla**, kterými se při tom řídí, tj. zákonem. Pro srovnání lze uvést výňatek z definice z právního slovníku „Soudnictví je specifická činnost soudů jako hierarchicky uspořádaných orgánů státu, uskutečňovaná specifickými, zákonem stanovenými metodami a v zákonem stanovených procesních formách.“¹³

Obě výše uvedené definice jsou založeny na principu **organizačním** nebo někdy označovaném subjektivním. Další známou definicí je definice **předmětová** nebo materiální, která je postavená na předmětu či druhu činnosti, na kterou jsou soudy zaměřené.¹⁴

¹¹ ZOULÍK, F. Soudy a soudnictví. Praha. 1995. str. 35

¹² ZOULÍK, F. Soudy a soudnictví. Praha. 1995. str. 14

¹³ STAVINHOVÁ, Jaruška. Soud. In: HENDRYCH, Dušan a kol. Právní slovník. 3.vydání. Praha: C. H. Beck. 2009.

¹⁴ SHELLEOVÁ a kol. Organizace justice a právní služby. Ostrava. 2008. str. 13,14

Na základě předmětové definice rozlišujeme soudnictví podle toho, v jakém **druhu** práva soudy rozhodují:

- **soudnictví civilní** – jehož úkolem je řešení a rozhodování sporů mezi stranami, ve kterém soud vystupuje jako nezávislý třetí.¹⁵ Podle § 7 odst. 1 OSŘ „V občanském soudním řízení projednávají a rozhodují soudy spory a jiné právní věci, které vyplývají z poměrů soukromého práva, pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují o nich jiné orgány.“;
- **soudnictví trestní** – jehož úkolem je rozhodování o vině a trestu, které se nejvíce od ostatních druhů odlišuje svou represivní funkcí vůči pachatelům trestné činnosti a ochranou společnosti. Trestní soudy rozhodují v případech, kdy jednání konkrétní osoby naplňuje některou ze skutkových podstat trestných činů uvedených v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů;
- **soudnictví správní** – jehož úkolem je poskytování ochrany mimo jiné proti nezákonným rozhodnutím veřejné správy. Hlavním účelem je kontrola moci výkonné a napravení případných excesů spojených s jejím výkonem;
- **soudnictví ústavní** – jehož hlavním úkolem je kontrola ústavnosti zákonů a jiných právních předpisů, tedy soulad zákonů s ústavním pořádkem. Ústavní soudnictví umožňuje kontrolu moci zákonodárné.

Pojem soudnictví tedy zahrnuje činnost soudů, která je neodmyslitelně spojena s organizačními pravidly závaznými pro soudy jako takové. Přitom je důležité, že soudy provádí souzení v rozsahu objektivního práva, což má za následek vznik uspořádání soudů – tedy soudní soustavy.

Podle právní nauky je specifická soudnictví vyjádřena následovně:

1. jde o činnost státních orgánů (soudů);
2. řešení konkrétních případů (tyto vyplývají ze zákonné úpravy např. spor o právo);

¹⁵ SCHELLEOVÁ, I. Karel a kol. Soudnictví (historie, současnost a perspektivy). Praha. 2004. str. 20

3. řešení probíhá na základě konkrétně stanovených pravidel (procesní právní předpisy);
4. případy jsou řešeny (souzeny) nezávislými státními orgány
5. přijímaná řešení jsou závazná;
6. aplikace právních norem.¹⁶

Otázka, kterou se ohledně soudnictví zabýval František Zoulík (1995), zda je soudnictví nezastupitelné či snad, zda mohou existovat právní systémy, kde by soudnictví nebylo, tedy pokud by společnost mohla existovat bez subjektů, které by dokázaly rozsoudit konkrétní spor mezi dvěma stranami se domnívám, že nikoliv. Jak uvádí František Zoulík (1995), jde o otázku teoretickou a v tomto případě bych rád uvedl svůj pohled na tuto problematiku.

Právo existuje a existovalo v každém společenství lidí. Samozřejmě ne vždy v takové podobě jako ho známe dnes ale i ty nejprimitivnější společenství vždy musí fungovat podle určitých pravidel, díky kterým tato společenství přežívala a vyrostla až do současné moderní podoby. A jako v každé společnosti se vždy nacházel konkrétní „ten kdo učinil rozhodnutí a vyřkl soud“ a prováděl tak soudnictví *sui generis*, nikoliv však právní, jak ho známe dnes. V nejstarších podobách to mohli být kupříkladu vůdci kmenů, náčelníci apod. Domnívám se tedy, že tak jako vždy ve společnosti musela existovat určitá pravidla, na základě kterých konkrétní společnost fungovala, stejně tak tu musel být subjekt, který tato pravidla uváděl v život a zároveň je tedy vykonával. Je jisté, že tyto soudy ve svých mnohých podobách a jednotlivých etapách lidstva nebyly vždy spravedlivé, ale existovaly. Co se nezastupitelnosti soudnictví týče, tak pokud budeme na soudnictví nahlížet v moderním právním pojetí, jako je uvedeno výše, domnívám se, že soudnictví je nezastupitelné. Pokud by totiž bylo soudnictví natolik pokřiveno jako například v totalitních režimech 20. století, nelze vůbec o soudnictví v moderním pojetí hovořit. Je tedy podstatné, z jakého pohledu a v jakých souvislostech se o pojmu soudnictví hovoří. Dále s tímto pojmem budeme operovat pouze ve smyslu právním.

¹⁶ WINTEROVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges. 2015. str. 19, 20

1.3 Soud a soudce

Ústavněprávní rámec soudů a soudců je zakotven v Ústavě v hlavě čtvrté, a to konkrétně v čl. 81 „*Soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy.*“, čl. 82 (odst. 1) „*Soudci jsou při výkonu své funkce nezávislí. Jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat.*“ (odst. 2) „*Soudce nelze proti jeho vůli odvolat nebo přeložit k jinému soudu; výjimky vyplývající zejména z kárné odpovědnosti stanoví zákon.*“ (odst. 3) „*Funkce soudce není slučitelná s funkcí prezidenta republiky, člena Parlamentu ani s jakoukoli funkcí ve veřejné správě; zákon stanoví, se kterými dalšími činnostmi je výkon soudcovské funkce neslučitelný.*“. Neméně důležitým článkem Ústavy, který konkretizuje účel a obsah činnosti je čl. 90 „*Soudy jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.*“ Na tomto místě bych rád upozornil na důležité použité slovo ústavodárce především. To signalizuje, že jde pouze o demonstrativní výčet tedy, že soudy jsou tu především k tomu, aby poskytovaly ochranu právům, nicméně nejedná se o jedinou činnost soudů. Stěžejní zákonnou úpravou soudů a soudců, a nejen pouze jich je zákon č. 6/2002 Sb. o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích). Právě soudy a soudci se výše uvedený zákon zabývá ve své části první pojmenované soudy, soudci, přísedící a státní správa soudů, a to konkrétně v hlavě první a druhé. Pro výklad pojmů soud a soudce jsou důležitá ustanovení § 2 a § 60 zákona ZSS. V § 2 stanoví, že soudy:

a) projednávají a rozhodují spory a jiné věci patřící do jejich pravomoci podle zákonů o občanském soudním řízení;

b) projednávají a rozhodují trestní věci patřící do jejich pravomoci podle zákonů o trestním řízení;

c) rozhodují v dalších případech stanovených zákonem nebo mezinárodní smlouvou, s níž vyslovil souhlas Parlament, jíž je Česká republika vázána a která byla vyhlášena.

Z výše uvedené normy seznáme, co soudy projednávají a v jakých případech rozhodují, avšak nedozvíme se, co si vlastně pod pojmem soud představit. Pod pojmem soud si můžeme představit nezávislý státní subjekt, který provádí souzení (činnost při

keré dochází k rozsouzení konkrétního sporu o právo) v zákonem stanovených případech, podle zákonných pravidel, a který je k tomuto úkolu vybaven patřičnými pravomocemi a personálním substrátem.¹⁷ Pro úplnost uvádím úryvek z definice z právního slovníku: „*Soud je nezávislý státní orgán, vykonávající specifickou činnost státu soudnictví ve věcech trestních a občanskoprávních.*“¹⁸ Blíže k jednotlivým soudům soudní soustavy viz kapitola č. 3.

Soudy jako samotné instituce by byly pouze pouhou prázdnou schránkou, pokud by nebyly obsazeny toliko potřebným kvalifikovaným a administrativním personálním substrátem. Proto jsou ke každému soudu v České republice přidělováni soudci a přísedící, kteří činí rozhodnutí v jednotlivě určených případech jménem státu. Tyto fyzické osoby musí být nejen morálně vyspělé, ale v případě samotných soudců i vybaveny potřebnými znalostmi objektivního práva. Z tohoto důvodu zákon stanovuje předpoklady pro výkon tohoto povolání.

Tyto předpoklady lze nalézt v ustanovení § 60 ZSS. Z nich vyplývá, že soudcem nebo přísedícím může být ustanoven občan České republiky, který musí být plně svéprávný, bezúhonný, dále musí jeho zkušenosti a morální vlastnosti dávat záruku, že budou svou funkci řádně zastávat. Je také zapotřebí, aby v den ustanovení dosáhl věku 30 let. Zároveň se vyžaduje souhlas k ustanovení do funkce ať už soudce, či přísedícího k určitému soudu. Bezúhonností se ve smyslu ustanovení § 60 odst. 2 ZSS rozumí, že každý, kdo nebyl pravomocně odsouzen za trestný čin (případně se na něj hledí, jako by nebyl odsouzen) je bezúhonný podle tohoto zákona. Pro úplnost je vhodné dodat, že tedy není rozhodující subjektivní složka trestného činu ani druh trestného činu, jelikož ani jedno v tomto ustanovení zákon dále nespécifikuje. Stačí tedy, aby u konkrétního kandidáta došlo k pravomocnému odsouzení za spáchání jakéhokoliv, byť jen nedbalostního trestného činu. Výše uvedené předpoklady můžeme označit za předpoklady obecné. Vedle těch ještě známe požadavky zvláštní, kterými jsou ukončené

¹⁷ ZOULÍK, F. Soudy a soudnictví. Praha. 1995. str.13

¹⁸ STAVINHOVÁ, Jaruška. Soud. In: HENDRYCH, Dušan a kol. Právní slovník. 3.vydání. Praha: C. H. Beck. 2009.

vysokoškolské právníké vzdělání a složení odborné justiční zkoušky.¹⁹ Uplatňuje se právní fikce, že odborné justiční zkoušce je naroveň postavena advokátní zkouška, závěrečná zkouška právního čekatele, notářská zkouška a odborná exekutorská zkouška. Tyto důvody jsou zvláštními z toho důvodu, protože se vztahují pouze na soudce, nikoliv na přísedící. Proto se také u přísedících můžeme setkat s označením laický soudce nebo soudce z lidu. Druhý uvedený pojem však bývá užíván nevhodně, jelikož tento pojem je spojen s událostmi po druhé světové válce, kdy na základě dekretu č. 16/1945 Sb., jinak také velký retribuční dekret, kterým byly zřízeny mimořádné lidové soudy, kde tito soudci rozhodovali.

V minulosti bylo žhavým tématem v justici způsob výběru nových soudců, a to z důvodu roztržitosti výběru kandidátů na soudce²⁰, jelikož do novely zákona o soudech a soudcích č. 218/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, bylo rozlišováno mezi justičním čekatelem a asistentem soudce, kdy se obě tyto pozice od sebe vzájemně lišily, a to nejen v podmínkách výběrového řízení, které bylo pro justiční čekatele náročnější, ale i v účelu obou dvou pozic. Náplní asistenta soudce je především poskytnout efektivní pomoc soudci, ke kterému je přidělen, kdežto justiční čekatel se připravoval na budoucí povolání soudce. Vzhledem k nejednotným podmínkám přípravy a výběru nových soudců došlo k výše zmíněné novele zákona o soudech o soudcích, což mělo za následek, to že u některých soudů justiční čekatelé nepůsobili.²¹ Dle účinného znění zákona o soudech a soudcích od dne 1.1.2022 došlo k zániku pozice justičního čekatele a vznikla nová pozice justičního kandidáta. V případě čerstvých absolventů je tak v tuto chvíli možná cesta skrze pozici asistenta soudce, kdy po uplynutí právní praxe tří let (z toho jeden rok jakožto asistent soudce) může vykonat odbornou justiční

¹⁹ WINTEROVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges. 2015. str. 119

²⁰ K tomu rovněž viz rozhovor č. 2 s JUDr. Ivanou Švehlovou v Příloze č. 1 této práce

²¹ Od 1. ledna se změnil systém přípravy a výběru nových soudců [online] 2021 [cit. 12.11.2022].

Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2021/12/31/od-1-ledna-se-zmeni-system-pripravy-a-vyberu-novych-soudcu/>

zkoušku. Poté následuje odborná příprava justičního kandidáta po dobu jednoho roku, čímž se kandidát může přihlásit do výběrového řízení na funkci soudce.

Jakmile uchazeč úspěšně absolvuje výběrové řízení na soudce podle ustanovení § 116 ZSS, je následně jmenován prezidentem republiky bez časového omezení. Přisedící jsou obecně voleni zastupitelstvy obcí, v hlavním městě Praze zastupitelstvy městských částí, zastupitelstvy krajů a v případě Městského soudu v Praze zastupitelstvem hlavního města Prahy.²² Další důležitou součástí procesu jmenování soudců a přisedících je skládání slibu. Kdy tento slib skládají soudci do rukou prezidenta republiky a přisedící do rukou předsedy soudu, k němuž byli zvoleni. Tento slib zní: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že se budu řídit právním řádem České republiky, že jej budu vykládat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a že v souladu s ním budu rozhodovat nezávisle, nestranně a spravedlivě.*“²³ Pokud by snad došlo k tomu, že by soudce či přisedící odmítl nebo složil slib s výhradou hledí se na soudce, jako by nebyl jmenován a na přisedícího jako by nebyl zvolen. Soudci jsou po složení slibu přiděleni ke konkrétnímu okresnímu soudu ministrem spravedlnosti podle ustanovení § 67 odst. 1 ZSS.

Vedle výše uvedených předpokladů je neméně důležitá nezávislost a nestrannost v osobách soudců (více o institucionální nezávislosti viz kapitoly č. 1 a 1.1). V čl. 82 odst. 1 Ústavy je stanoveno, že: „*Soudci jsou při výkonu své funkce nezávislí. Jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat.*“ Zároveň následující odstavec totožného článku uvádí již konkrétní záruku a to že: „*Soudce nelze proti jeho vůli odvolat nebo přeložit k jinému soudu; výjimky vyplývající zejména z kárné odpovědnosti stanoví zákon.*“ Dále je nezávislost soudců zaručena několika aspekty, a to především povinnostmi uvedenými v ustanovení § 79 a násl. ZSS, které namátkou uvedu níže.

Mezi první můžeme řadit především jednotlivé předpoklady kladené na soudce, které již byly uvedeny v předchozích odstavcích. Dalším důležitým aspektem, je fakt, že v případě soudce se jedná o veřejnou funkci, která není dle čl. 82 odst. 3 Ústavy slučitelná s funkcí prezidenta republiky, s funkcí člena Parlamentu a s jakoukoli funkcí ve

²² § 64 ZSS

²³ § 62 odst. 1 ZSS

veřejné správě. Tímto však tento výčet nekončí, protože Ústava dále umožňuje stanovit zákonným předpisem další činnosti, které jsou neslučitelné s výkonem soudcovské funkce. Toho také zákonodárce využil a stanovil v ustanovení § 85 ZSS neslučitelnost s jakoukoliv jinou placenou funkcí ani vykonávat jinou výdělečnou činnost, a to s výjimkou správy vlastního majetku a činnosti vědecké, pedagogické, literární, publicistické a umělecké a činnosti v poradních orgánech ministerstva, vlády a v orgánech komor Parlamentu – to vše za předpokladu, že výkonem této činnosti nedojde k znevážení soudcovského stavu, či ohrožení důvěry v nezávislost a nestrannost soudnictví.²⁴ Mezi další záruky nezávislosti soudce patří zejména neomezená doba funkce soudce, na kterou je jmenován, náležité finanční ohodnocení podle zákona č. 236/1995 Sb. o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, vykládat zákon podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a rozhodovat v přiměřených lhůtách bez průtahů, nestranně a spravedlivě. Soudce je vázán mlčenlivostí ohledně skutečností, které se dozvěděl v souvislosti s výkonem své funkce, a to i po zániku funkce. Této mlčenlivosti může být soudce zproštěn z vážných důvodů obecně předsedou soudu, u kterého působí. Další povinností soudce je i celoživotní prohlubování odborných znalostí. Vzhledem k tomu, že právo se neustále vyvíjí a proměňuje v závislosti na potřebách společnosti, je tato povinnost průběžného vzdělávání velmi důležitá. K průběžnému vzdělávání justičních kandidátů, právních čekatelů, asistentů soudců a soustavnému vzdělávání soudců slouží Justiční akademie, která byla zřízena zákonem o soudech a soudcích²⁵ v roce 2002 se sídlem v Kroměříži. Dále je poměrně konkrétně stanoveno, kdy a za jakých podmínek může být soudce přeložen na jiný soud viz ustanovení § 71 a násl. ZSS (obecně je vyžadován alespoň souhlas soudce, který má být přeložen). Všechny tyto výše uvedené aspekty a povinnosti zaručují nezávislost a nestrannost soudů a soudců.

²⁴ WINTEROVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges. 2015. str. 120

²⁵ § 129 a násl. ZSS

Pokud u některého soudce dojde jeho jednáním k porušení některých z výše uvedených zásad, může z takového jednání plynout určitá odpovědnost. Tuto odpovědnost si pro lepší pochopení můžeme rozdělit na odpovědnost obecnou a zvláštní. Pod obecnou odpovědností soudce rozumějme jednání, která naplňují skutkovou podstatu některého z přestupků či trestných činů. Ačkoliv jsou soudci ústavními činiteli, nepožívají té nejširší možné imunity – tedy včetně indemnity (hmotněprávní imunita). Avšak z tohoto obecného pravidla existuje jistá výjimka, v podobě procesní imunity, která tkví v tom, že soudce lze v určitých případech stíhat pouze za splnění určitých procesních podmínek. Takovou podmínku vytváří ustanovení § 76 odst. 1 ZSS, který říká, že soudce, který spáchá čin při výkonu funkce nebo v souvislosti s výkonem této funkce lze trestně stíhat nebo vzít do vazby jen se souhlasem prezidenta republiky. V tomto ohledu můžeme říci, že v lepším postavení se nachází soudci Ústavního soudu České republiky.²⁶ Zároveň se tedy jedná o druhou výjimku z obecného pravidla. Je zde však možnost, jak takového soudce dostatečně potrestat, a to v rámci kárného řízení. Tím se dostáváme k druhé skupině provinění, kdy tato skupina je specifická tím, že odpovědnost za tyto provinění vychází z postavení soudců. Tuto zvláštní odpovědnost nazýváme kárnou odpovědností.²⁷ Právní základ kárné odpovědnosti soudců a dalších funkcionářů soudu nalezneme v ustanovení § 86 ZSS, který takovouto odpovědnost přímo stanovuje. V následujícím paragrafu seznáme, co je kárným proviněním: „*Kárným proviněním soudce je zaviněné porušení povinností soudce, jakož i zaviněné chování nebo jednání, jímž soudce narušuje důstojnost soudcovské funkce nebo ohrožuje důvěru v nezávislé, nestranné, odborné a spravedlivé rozhodování soudů.*“²⁸ Právním pramenem kárného řízení je zákon č. 7/2002 Sb. o řízení ve věcech soudců, státních zástupců a soudních exekutorů, který nabyl účinnosti společně se zákonem o soudech a soudcích dne 1. 4. 2002. Jde o procesněprávní předpis, který doplňuje zákon o soudech a soudcích. Tento zákon stanoví pravidla pro postup

²⁶ § 4 odst. 2 zákon č. 182/1993 ZÚS

§ 4 odst. 4 zákon č. 250/2016 Sb. o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich

²⁷ WINTEROVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges. 2015. str. 121, 122

²⁸ § 87 odst. 1 zákon č. 6/2002 ZSS

v rámci kárného řízení, a to především tak, že určí příslušné soudy k rozhodování o kárných proviněních, složení senátů kárného soudu, postup kárného soudu a účastníků v řízení o kárné odpovědnosti soudců a státních zástupců. Za kárné provinění je možné uložit kárné opatření:

- a) důtku;
- b) snížení platu až o 30 % na dobu nejvíce 1 roku a při opětovném kárném proviněním, jehož se soudce dopustil v době před zahlazením kárného opatření, na dobu nejvíce 2 let;
- c) odvolání z funkce předsedy senátu;
- d) odvolání z funkce soudce.

Od výše uvedeného uložení opatření lze upustit, pokud by jeho samotné projednání postačovalo k nápravě a za drobné nedostatky v práci nebo drobné poklesky v chování může být vyřízen tak, že ho oprávněný orgán státní správy soudů pouze konkrétnímu soudci vytkne, je-li to postačující.²⁹ Kárným soudem je podle zákona č. 7/2002 Sb. o řízení ve věcech soudců, státních zástupců a soudních exekutorů, ve znění pozdějších předpisů Nejvyšší správní soud.

Funkce soudce zaniká pouze ze zákona stanovených důvodů. Konkrétní důvody nalezneme v ustanovení § 94 ZSS (obecné důvody zániku pracovního poměru podle zákoníku práce nelze použít, protože úprava obsažená v zákoně o soudech a soudcích je ve vztahu speciality vůči důvodům ze zákoníku práce):

- a) uplynutím kalendářního roku, v němž soudce dosáhl věku 70 let;
- b) dnem právní moci rozhodnutí, kterým bylo zjištěno, že je z důvodu uvedeného v § 91 nezpůsobilý vykonávat soudcovskou funkci;
- c) dnem právní moci rozhodnutí, kterým byl odsouzen pro trestný čin spáchaný úmyslně nebo odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody pro trestný čin spáchaný z nedbalosti;

²⁹ SCHELLEOVÁ, I. a kol. Organizace justice a právní služby. Ostrava. 2008. str. 92

- d) dnem právní moci rozhodnutí, kterým mu bylo uloženo kárné opatření odvolání z funkce soudce [§ 88 odst. 1 písm. d)];
- e) dnem právní moci rozhodnutí, kterým byl soudce omezen ve svéprávnosti,
- f) dnem, kdy soudce pozbyl státní občanství České republiky;
- g) smrtí nebo dnem právní moci rozhodnutí, kterým byl soudce prohlášen za mrtvého.

Další možností mimo důvody výše uvedené je vzdání se funkce soudcem a ztráty předpokladů pro jmenování do funkce.

Kromě zániku funkce zákon také zná institut dočasného zproštění výkonu funkce, a to z důvodů organizačních podle ustanovení § 99 ZSS, nebo z důvodů disciplinárních podle ustanovení § 100 ZSS. Je na místě připomenout, že podle ustanovení § 99 ZSS ministr spravedlnosti soudce zprostit musí, kdežto v případech podle ustanovení § 100 ZSS může.

1.4 Právomoc a příslušnost

Oba tyto právní termíny jsou předmětem zkoumání obecné státovědy a jsou nezbytným vědomostním základem pro pochopení fungování a organizace státních orgánů. Jelikož se s těmito pojmy bude v následujících částech pracovat, je vhodné na tomto místě uvést i definice těchto pojmů.

Právomocí se podle právního slovníku rozumí: „*Právomoc spočívá v oprávnění příslušného orgánu vykonávat veřejnou moc v oblasti své působnosti zákonem stanovenými právními prostředky, např. vydáváním právních předpisů, správních rozhodnutí atd.*“³⁰ Jinými slovy právomoc vytyčuje možné chování příslušných orgánů a možnosti jakým způsobem toto chování na venek uplatňuje pomocí právních prostředků. Ke srovnání si můžeme uvést definici z publikace Soudnictví (historie, současnost a perspektivy): „*Právomoc nebo-li kompetence znamená podle obecné státovědy souhrn oprávnění a povinností, které jsou svěřeny právní normou určitému*

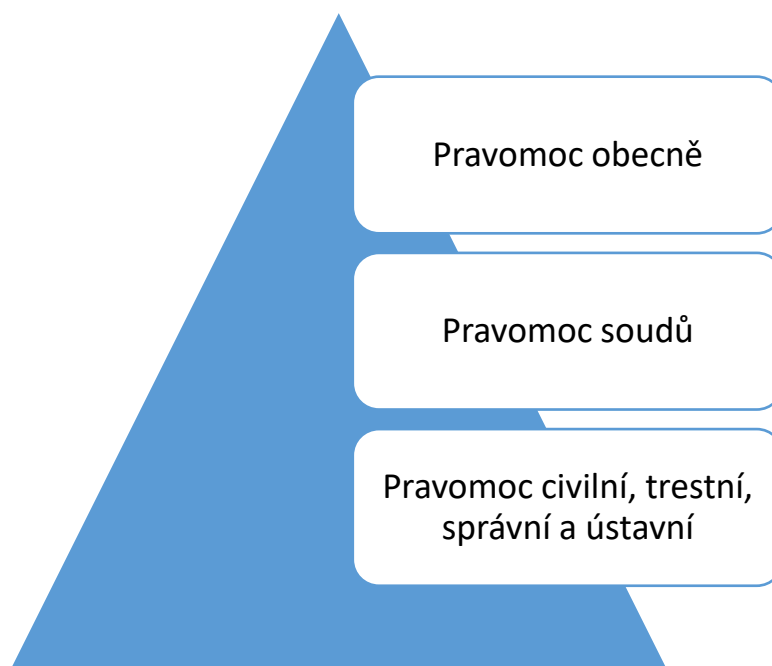
³⁰ HENDRYCH, Dušan. Právomoc. In: Hendrych, Dušan a kol. Právní slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2009.

*orgánu.*³¹ Pokud tyto dvě definice srovnáme, vidíme, že druhá definice je rozšířena o povinnost. Z toho tedy plyne, že pravomoc nevyjadřuje pouze dispozici, ale i povinnost vykonávat veřejnou moc. Tyto orgány se tedy nemohou libovolně rozhodovat, zda v konkrétní věci budou vykonávat svou pravomoc, ale naopak jí vykonávat musí, pokud jim takovou povinnost zákon stanoví.

Z výše uvedeného je patrné, že se jedná o základní definici obecně dopadající na veškeré orgány, kterým je určitá pravomoc ve státě svěřena. Pro naše potřeby tuto pravomoc můžeme označit za obecnou. S ohledem na různorodost činnosti orgánů ve státě vykonávajících úkoly jím svěřené, nutně musí docházet ke specializaci pravomoci podle toho, v jakém okruhu záležitostí mají oprávnění a povinnosti vykonávat veřejnou moc. K takovéto specializaci pravomoci dochází na několika úrovních. Toto si ukážeme níže.

Pomyslnou první specializací je pravomoc v rámci soudů. Tím tedy dochází k vymezení oprávnění a povinností k výkonu jejich činnosti. Pravomoc v rámci soudů lze specializovat o další úroveň, která vymezuje jejich pravomoc mezi sebou. Tuto pravomoc dělíme na **civilní, trestní, správní a ústavní** – tomuto dělení také odpovídá dělení druhů soudů blíže kapitola č. 3.

³¹ SCHELLEOVÁ, I. a kol. Soudnictví (historie, současnost a perspektivy). Praha. 2004. str. 239

Obr. č. 1 – Rozdělení pravomocí (M. Vrána)

Dalším organizačním pojmem je **příslušnost**. Příslušnost odpovídá na otázku, který z konkrétních soudů, kterým je dána pravomoc, bude rozhodovat v konkrétní věci. Příslušnost dělíme na věcnou, místní a funkční. Jak pravomoc, tak příslušnost bývají uvedeny v prvních paragrafech procesních předpisů. Pro zajímavost lze uvést, že v minulosti, či v jiných úpravách se objevuje kauzální příslušnost. Tato příslušnost slouží k zvláštnímu určení soudu v rámci soudní soustavy, které projednávají věci určitého druhu.³²

³² WINTEROVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges. 2015. str. 112

2 Prameny právní úpravy soudnictví

2.1 Prameny práva obecně

Prameny práva obecně rozumíme zdroje, ze kterých poznáváme právo – konkrétněji příslušné normy. Takovýmito dnešními prameny jsou především zákony, ale samozřejmě nejen ty. Dalšími prameny práva mohou být například mezinárodní smlouvy, či podzákoné právní předpisy.

Teorie práva nám však říká, že pramen práva je pojmem o více významech. Dle prof. Aleše Gerlocha (2021) tento pojem vyjadřuje:

1) vnější formu – pramen práva ve formálním smyslu;

2) zdroj obsahu právních norem – pramen práva v materiálním smyslu.

Pod pojmem pramene práva ve formálním smyslu se skrývají právě již uvedené formy v prvním odstavci této kapitoly. Jde o uznané formy pramene práva státem, ve kterých je obsaženo konkrétní pravidlo chování. Prameny práva v materiálním smyslu chápeme potřeby společnosti reflektující její stav. Je to tedy vlastně samotný důvod vzniku právních pramenů ve formálním smyslu. V materiálním smyslu jde o důvod jejich vzniku. Těmito důvody mohou být tradice, zvyklosti, vývoj společnosti, účast států v mezinárodních společenstvích.³³

Vidíme tedy, že pojem právní pramen je pojmem poměrně komplexním. Pro potřeby následujícího výkladu budeme používat pojem práva ve smyslu prvního odstavce, tedy pramene práva ve formálním smyslu.

2.2 Prameny práva soudnictví

V této kapitole se budu zabývat vnitrostátními právními prameny soudnictví. Samozřejmě existují právní prameny na úrovni mezinárodní, nicméně tyto právní prameny (např. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, včetně Protokolů k ní či Mezinárodní pakt o občanských a politických právech) jsou reflektovány ve

³³ GERLOCH, A. Teorie Práva 8. vydání. Plzeň. 2021. str. 82

vnitrostátní úpravě. Proto i v rámci přehlednosti se dál budu zabývat pouze vnitrostátní úpravou.

2.2.1 Ústava České republiky

Pokud bychom měli postupovat od pramenů nejvyšší právní síly ve státě, tak potom takovýmto pramenem jsou ústavní zákony. Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů, pokládá a upravuje ústavní základ moci soudní, a to v hlavě čtvrté. Je však třeba uvést, že v rámci Ústavy se objevují články i mimo tuto hlavu, které se týkají soudní moci. Například již v hlavě první Ústavy je naprosto stěžejní čtvrtý článek týkající se ochrany základních práv a svobod, který říká „*Základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci*“ z něhož mimo jiné plyne, že už soudy v rámci obecné soustavy musí chránit základní práva a svobody. V žádném případě by tuto činnost neměl vykonávat, či snad úplně suplovat až Ústavní soud. Ve spojení s hlavou čtvrtou Ústava přímo určuje, že tuto ochranu poskytují nezávislé soudy, a to jménem republiky. Tento příklad je jeden z možných. Dalším takovýmto případem, který se týká soudní moci hovoří i mimo hlavu čtvrtou je kupříkladu v hlavě třetí v článcích upravujících pravomoci prezidenta republiky viz čl. 62 a čl. 63, či v hlavě osmé v přechodných a závěrečných ustanoveních. V tomto ohledu je tedy třeba úpravu v Ústavě brát komplexně tak, aby mohlo být docíleno úplného výkladu.

Hlava čtvrtá Ústavy jakožto pilíř soudní moci stanovuje, že „*Soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy.*“ (k pojmu soud viz výše kapitola č. 1.3). Na základě tohoto článku soudy poskytují ochranu ve všech oblastech práva tedy: v oblasti **soukromoprávní, trestní, správní** a konečně i **ústavní**. V rámci tématu této práce je však z hlediska soustavy soudů nejdůležitější **čl. 91 odst. 1 Ústavy**, který přímo tuto soustavu vytváří. Logickým výkladem není možné, aby byly zřízeny jiné soudní orgány než ty, které jsou uvedené v tomto odstavci. Jediným možným způsobem by tak byla změna tohoto článku na základě, které by došlo k rozšíření již stávajících soudů. Z tohoto článku vyplývá, že soudní soustavu tvoří Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, vrchní, krajské a okresní soudy. Odstavec druhý téhož článku dále stanoví, že působnost

a organizaci soudů je možné stanovit pouze zákonem. Není proto možné svěžit úpravu podzákoným právním předpisům. Výše uvedené soudy tvoří soustavu obecných soudů v ČR. Z toho vyplývá, že Ústavní soud je soudem zvláštním, který se této soustavě vymyká a není tak součástí soustavy ostatních obecných soudů.³⁴ Je otázkou, zda by bylo logičtější, aby na základě výše uvedeného byl Ústavní soud včleněn do samostatné hlavy Ústavy, jak je uvedeno v komentáři Sládeček, V., Mikule, V./Suchánek, R., Syllová, J.: Ústava České republiky. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck.

Na tomto místě si dovoluji prezentovat svůj názor, domnívám se, že zařazení pod hlavu moc soudní je správné. Ústavní soud je bezesporu zvláštním soudem, v jehož působnosti je ochrana ústavnosti. Nicméně stále je podle svých definičních znaků nezávislým soudem, tedy spadá podle klasické teorie dělby moci pod moc soudní a je tak vhodné, že je systematicky pod tuto hlavu zařazen. Nedomnívám se, že je nutné, aby pro své specifické postavení v rámci moci soudní byl zařazen do samostatné hlavy. Podobným srovnáním by potom měl být i prezident republiky zařazen mimo hlavu moci výkonné, protože má také velmi specifické postavení. Dokonce myslím, že zařazení Ústavního soudu pod hlavu moci soudní je příhodnější nežli zařazení prezidenta republiky pod hlavu moci výkonné.

2.2.2 Listina základních práv a svobod

Tento právní dokument je již od svého „zrození“ vděčným předmětem diskuzí týkající se jeho formy a zařazení v ústavním pořádku ČR. Listina základních práv a svobod byla nejprve schválena Federálním shromážděním ČSFR dne 9.1.1991, publikována ve Sbírce zákonů ČSFR a uvozena zákonem č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky. Následně byla znovu vyhlášena usnesením předsednictva České národní rady pod č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky, ze kterého výslovně

³⁴ SLÁDEČEK, Vladimír. čl. 91 In: SLÁDEČEK, Vladimír, MIKULE, a kol. Ústava České republiky. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016. str. 1062.

vyplývá, že je součástí ústavního pořádku (dále také jen „Listina“)³⁵. Vzhledem ke skutečnosti, že součástí ústavního pořádku mohou být pouze ústavní zákony. Nabízí se otázka, jestli zde nedochází k vadě v tom smyslu, že formálně se jedná o usnesení, a nikoliv o ústavní zákon. Proto je důležité si uvědomit a na tomto místě uvést, že Listina základních práv a svobod, byla již uvozena ústavním zákonem, který byl schválen Federálním shromážděním ČSFR, vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 23/1991 Sb. a až poté byla pouze deklaratorně znovu vyhlášena právě již zmíněným usnesením předsednictva ČNR.³⁶ Na základě výše uvedeného je tedy nepochybné, že Listina je ústavním zákonem, ačkoliv se neodbornému čtenáři na první pohled může zdát, že ústavním zákonem není.³⁷ V tomto ohledu se tedy jedná o druhý (nikoliv svým významem, pouze organizačně) významný právní pramen týkající se i moci soudní.

Svou povahou Listina představuje ucelený katalog základních lidských práv a svobod, které jsou přiznány státem, jejichž ochrana je v případě jejich porušení garantována. Tato ochrana je svěřena především soudům. Listina ovšem počítá i s tím, že tuto ochranu budou poskytovat i jiné orgány. Těmito orgány jsou myšleny orgány správní.³⁸ Hlava pátá Listiny je východiskem pro zaručení práva na soudní ochranu. Toto právo je výslovně zakotveno v čl. 36 odst. 1 Listiny „*Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.*“ Toto právo zaručuje, aby nedocházelo k odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*). K tomuto blíže náleží Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 55/94³⁹ či rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 4380/2011. Odstavec druhý téhož článku hovoří o správním soudnictví a pokládá tak základ správního soudnictví. Jako poslední je v tomto článku konstatováno, že podrobnější úpravu domáhání se tohoto práva upravuje zákon. Je tedy znovu vyloučeno, aby právní úprava týkající se práva na soudní a jinou právní ochranu byla provedena podzákonnými právními předpisy. Zbylá část hlavy páté upravuje především obecné zásady soudního procesu s důrazem na soudní

³⁵ GERLOCH, A. a kol. Ústavní systém České republiky. 6. vydání. Plzeň. 2022. str. 65

³⁶ PAVLÍČEK, V. Ústavní právo a státověda 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání. Praha. 2015. str. 244

³⁷ GERLOCH, A. a kol. Ústavní systém České republiky. 6. vydání. Plzeň. 2022. str. 468

³⁸ GERLOCH, A. a kol. Ústavní systém České republiky. 6. vydání. Plzeň. 2022. str. 468

³⁹ GERLOCH, A. a kol. Ústavní systém České republiky. 6. vydání. Plzeň. 2022. str. 468

řízení trestní. O zásadách jakožto právním pramenu bude pojednáno dále v kapitole č. 2.2.5. Za zmínku dále stojí čl. 40 odst. 1 Listiny. Tento totiž stanovuje příslušnost pouze soudu rozhodovat o vině a trestu. Vytváří tak jakýsi „monopol“ rozhodování soudů ve věcech trestních. Není tedy připuštěno, aby o vině a trestu za trestné činy rozhodoval jiný orgán, čímž dochází k zúžení působnosti čl. 36 odst. 1 Listiny, kdy z tohoto rozhodování je jiný orgán vyloučen.

2.2.3 Zákonné předpisy

Z hlediska právní síly po ústavních předpisech následují zákony. Ty na ústavní předpisy plynule navazují a konkretizují je. V této kapitole se budeme věnovat jednotlivým zákonným pramenům práva, a to především s akcentem na předpis jako takový, nikoliv tedy na samotnou konkrétní organizaci soudů vyplývající z těchto právních předpisů. Organizací a strukturou soudů se budu zabývat v kapitole č. 3.

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů

Základním právním předpisem, který upravuje organizaci obecné soudní soustavy je zákon č. 6/2002 Sb., zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů. Jestliže Ústava je mimo jiné hlavním pilířem dělby moci ve státě, jak je poukazováno výše, tak základním zákonným pilířem organizace soudnictví je právě zákon o soudech a soudcích.

Tento zákon z roku 2002 nahradil původní zákonnou úpravu soudnictví zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích a zákon ČNR č. 436/1991 Sb., o některých opatřeních v soudnictví, o volbách přísedících, jejich zproštění a odvolání z funkce a o státní správě soudů České republiky. Nutno říci, že uvedená starší právní úprava byla v době svého přijetí skromnější než právní úprava ZSS účinná původně k datu 1.4.2002 a velká část ustanovení za existence těchto zákonů byla zrušena. Důvodů nahrazení této zákonné úpravy bylo více. Jedním z neduhů této právní úpravy byla skutečnost, že tyto zákony byly přijaty již za doby federace, a tudíž vycházely z potřeb jiného státoprávního uspořádání, což působilo roztržičnost této úpravy, jak je shora patrné. Dalším důvodem

nutnosti přijetí nové úpravy byla i faktická změna organizace, kdy došlo ke změně federální organizace soudů a vznikla současná čtyřčlanková soudní soustava. I přes snahu zákonodárce přizpůsobit tehdejší úpravu blíže k potřebám republiky, se dospělo k závěru, že tato úprava stále nebyla vyhovující. Dalšími důvody nutnosti nové úpravy soudnictví podle důvodové zprávy byla i kritika vztahující se k „plnění svého poslání“, kdy byla vytýkána především rychlost a efektivita stávajícího systému a také posílení úlohy Nejvyššího soudu ČR v rámci soudní soustavy jakožto vrcholného článku. Vzhledem k tomu, že se kritiky dostávalo i ze zahraničí na základě Pravidelné zprávy Evropské komise, byl tlak na přijetí nové úpravy vyšší, a to hlavně v souvislosti se snahou získání členství České republiky v EU. Nepřijetí této nové úpravy by mělo za důsledek zhoršení vyjednávání s EU týkající se spolupráce v oblasti justice a vnitřních věcí.⁴⁰

Současný zákon o soudech a soudcích sjednotil předchozí dvoukolejnou úpravu soudů, soudců a přísedících. Pro přehled lze uvést, že tento zákon se skládá ze čtyř hlav ve své první části, která je pro soudní soustavu nejvýznamnější:

1. **Soudy** – soustava, organizace a činnost soudů
2. **Soudci a přísedící** – ustanovování, postavení, zánik funkce, funkcionáři soudu, justiční kandidáti
3. **Státní správa soudů** – dle ustanovení § 118 ZSS úkolem státní správy soudů je vytvářet soudům podmínky k řádnému výkonu soudnictví, zejména po stránce personální, organizační, hospodářské, finanční a výchovné, a dohlížet způsobem a v mezích tímto zákonem stanovených na řádné plnění úkolů soudům svěřených
4. **Společná, přechodná a zrušovací ustanovení**

Podobně jako je tomu u odkazů v případě ústavních zákonů i v zákoně o soudech a soudcích je řada ustanovení, které odkazují na další zákonnou úpravu, a to zejména v případě pravomoci a rozhodování. O těchto souvisejících předpisech níže.

⁴⁰ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)

Jak již bylo zmíněno v kapitole č. 1.3 ohledně změny ve výběru soudců, tak tato byla již byla v roce 2018 diskutována. Ohledně této novely probíhaly časté diskuze u kulatých stolů mezi Ministerstvem spravedlnosti a funkcionáři soudů. Projednávalo nebylo pouze téma týkající se úpravy pravidel výběru soudců ale i úprava kariérního postupu soudců a hodnocení soudců, kterému byla vzorem slovenská právní úprava s ohledem na limity, které stanovil Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 7/02.⁴¹ V souvislosti se snahou o úpravu jednotného vybírání soudců se již pokoušel ministr spravedlnosti Robert Pelikán. Vzhledem k tomu, že však šlo o návrh úpravy formou vyhlášky (tedy podzákonného předpisu), došlo k velké kritice tohoto návrhu ze strany soudců (Soudcovské unie), kteří volali po úpravě zákonnou cestou novely ZSS, což nakonec vyústilo v přijetí novely zákona o soudech a soudcích již dříve zmíněným zákonem č. 218/2021 Sb.⁴² Dalším často diskutovaným tématem je zřízení nové instituce Nejvyšší radu soudnictví, která by měla vykonávat, zastřešovat a sjednocovat státní správu soudů (oproti aktuální situaci, kdy státní správu soudů vykonává každý soud samostatně prostřednictvím svých předsedů)⁴³ a centrálně tuto správu vykonává Ministerstvo spravedlnosti. V případě Nejvyšší rady soudnictví jsem toho názoru, že zřízení další instituce by aktuální problémy ve státní správě soudů nevyřešila. I když je současná správa do jisté míry fragmentována mezi předsedy soudů, která však funguje, přikláním se k názoru JUDr. Ivany Švehlové, který poskytla v mnou provedeném rozhovoru.⁴⁴

Další schválenou a účinnou novelou ZSS, kterou je vhodné zmínit proběhla na základě zákona č. 31/2019 Sb., dochází k dlouho diskutované problematice přidělování věcí podle rozvrhu práce. Ve snaze odstranění jakýkoliv pochybností ohledně objektivit v případě přidělování nápadů konkrétnímu soudci se zavádí přidělování insolvenčních

⁴¹ Zástupci justice jednali s Kněžínkem o změně zákona o soudech a soudcích [online] 2018 [cit. 18.12.2018]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2018/10/zastupci-justice-jednali-s-knezinkem-o-zmene-zakona-o-soudech-a-soudcich-sirsi-shoda-zatim-nepanuje/>

⁴² Obsahem této novely bylo rovněž opakování funkčních období soudních funkcionářů, k tomu blíže kapitola č. 3.4.1 této práce.

⁴³ Novela zákona o soudech a soudcích je středem našeho zájmu [online] 2018 [cit. 18.4.2022]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/ceska-pozice/novela-zakona-o-soudech-a-soudcich-je-stredem-naseho-zajmu.A181218_142342_pozice-tema_lube

⁴⁴ Rozhovor č. 2 s JUDr. Ivanou Švehlovou, Příloha č. 1 této práce

věcí náhodným výběrem pomocí generátoru přidělování podle ustanovení § 42a a násl. ZSS. Je však důležité zopakovat, že povinnost využití generátoru přidělování se týká pouze insolvenčních věcí.⁴⁵

Nakonec je třeba zmínit přílohy k tomuto zákonu, které konkretizují názvy, obvody a sídla soudů včetně poboček krajských a okresních soudů. Jejich výčet je vyčerpávající, a proto si v případě zájmu na jejich úplné znění dovoluji odkázat.⁴⁶

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

U dalších předpisů, které se týkají organizace soudnictví je třeba chápat, že jsou ve vztahu speciality vůči zákonu o soudech a soudcích. Takovýmto dalším zákonem je zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, který upravuje správní soudnictví. Tento zákon plynule navazuje na ústavní základ správního soudnictví čl. 36 odst. 2 Listiny, jak již bylo psáno výše. Pro potřeby této práce je nejdůležitější, že tento zákon upravuje pravomoc, příslušnost a organizaci soudů, které podle § 2 SŘS *„poskytují ochranu veřejným subjektivním právům fyzických a právnických osob způsobem stanoveným tímto zákonem a za podmínek stanovených tímto nebo zvláštním zákonem a rozhodují v dalších věcech, v nichž tak stanoví tento zákon.“* Ve srovnání se zbylými základními předpisy upravující organizaci a řízení (OSŘ, TŘ), je třeba chápat SŘS jako zákon mnohem více zaměřující se na úpravu organizace. Je tomu tak proto, že základní organizaci v rámci soudní soustavy pro oblast občanského a trestního práva upravuje ZSS. Vzhledem ke specifičnosti správního soudnictví je proto tato úprava vtělena speciálně do SŘS a pojata poněkud odlišně od obecné soustavy uvedené v ZSS, a proto je na místě tomuto předpisu věnovat zvýšenou pozornost.

Správní soudnictví v samostatné České republice nemělo na různých ustláno (alespoň jeho zákonná úprava). Prvním zákonným pramenem se stal zákon č. 519/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád, kterým došlo ke vzniku nové páté části občanského soudního řádu. Šlo o velmi rychlou, skoro až

⁴⁵ ZEMANOVÁ, Daniela. § 42a [Generátor přidělování]. In: ZEMANOVÁ, Daniela. Zákon o soudech a soudcích. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 59.

⁴⁶ Např. Zákon pro lidi [online] 2010 [cit. 12.12.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-6>

hektickou reakci na vznik ČR, kdy bylo potřeba správní soudnictví urychleně zakotvit (navrátit) do našeho právního systému. Z důvodové zprávy k SŘS plyne, že jediným možným řešením bylo „svěřit správní soudnictví obecným soudům „jednotné“ soudní soustavy, a to všem stupňům. S ohledem na neexistenci nejvyššího správního soudu nebo soudů veřejného práva vůbec, i s ohledem na naprostou neodkladnost rychlého řešení to tehdy bylo jen logické.“⁴⁷

Hlavním hybným činitelem vzniku toho předpisu byl Ústavní soud, který na základě svých nálezů postupně rušil původní ustanovení upravující správní soudnictví v občanském soudním řádu. Celý tento „zrušovací proces“ vyvrcholil nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 16/99 ze dne 27. 6. 2001, který kompletně celou část pátou (§ 244-250s) OSŘ zrušil. Tento impulz vytvořil silný tlak na vytvoření zcela nové svébytné právní úpravy správního soudnictví – SŘS.⁴⁸ Důvodů pro vznik nového zákona byla celá řada. Za nejvýznamnější lze pokládat, že bylo možné se po vyčerpání řádných opravných prostředků domáhat pouze přezkoumání zákonnosti rozhodnutí správního orgánu, což je oproti současné úpravě velmi zúžená možnost zjednání nápravy možných pochybení v souvislosti s postupy správních orgánů. Dalším velmi významným nedostatkem bylo to, že Nejvyšší správní soud do roku 2003 existoval pouze formálně podle Ústavy.⁴⁹ z toho důvodu také docházelo k tomu, že zde nebyla možnost opravného prostředku proti rozhodnutí v tehdejší správní soudnictví, a tak tuto úlohu do značné míry suploval mimořádně opravný prostředek (Nejvyšší soud ČR), či přímo skrze ústavní stížnost Ústavní soud, který právě byl i jedním z největších kritiků tehdejší úpravy v části páté OSŘ, kterou zrušil právě Ústavní soud, a to výše uvedeným nálezem sp. zn. Pl. ÚS 16/99 ze dne 27. 6. 2001, který byl vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 276/2001 Sb., dne 2. 8. 2001 s účinností od 31.12.2002. Jelikož některá soudní rozhodnutí nebylo vůbec možné přezkoumat v rámci soudní soustavy, docházelo tak k odmítnutí spravedlnosti. S ohledem na výše uvedené, ne každý měl právo obrátit se na soud v případě, že došlo k dotčení jeho práv. Nejen že šlo o rozpor s vnitrostátní právní úpravou a základními

⁴⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu (č. 1080) zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní

⁴⁸ SCHELLEOVÁ, I. a kol. Soudnictví (historie, současnost a perspektivy). Praha. 2004. str. 311

⁴⁹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu (č. 1080) zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní

zásadami právního státu, ale i o rozpor na úrovni mezinárodní, kdy nedocházelo k úplnému naplnění čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Pokud se ČR chtěla začlenit mezi ostatní evropské státy vyznávající zásady právního státu a i vzhledem k tomu, že v té době bylo usilováno o členství v Evropské unii, bylo nezbytné tento nevyhovující stav napravit.

Proto roku 2002 byl schválen zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní s účinností od 1.1.2003, který měl za důsledek obrovskou změnu na poli správního soudnictví a s tím spojenou ochranu práv, kterou došlo nejen k faktickému vzniku Nejvyššího správního soudu, který do té doby neexistoval ale také k plnohodnotnému zavedení soudní ochrany ve věcech správních, a to téměř po 10 letech na našem území.

Struktura SŘS je tvořena z níže uvedených šesti částí:

1. Základní ustanovení

obecná ustanovení, pravomoc a příslušnost soudů, vyloučení soudců, přikázání věci jinému soudu, dožádání

2. Organizace

Nejvyšší správní soud, krajské soudy

3. Řízení ve správním soudnictví

obecná ustanovení o řízení, zvláštní ustanovení o řízení:

- Řízení o žalobě proti rozhodnutí správního orgánu
- Ochrana proti nečinnosti správního orgánu
- Řízení o ochraně před nezákonným zásahem, pokynem nebo donucením správního orgánu
- Soudnictví ve věcech volebních a ve věcech místního a krajského referenda
- Zvláštní řízení ve věcech politických stran a politických hnutí
- Řízení o kompetenčních žalobách
- Řízení o zrušení opatření obecné povahy nebo jeho části
- Řízení o zrušení služebního předpisu

opravné prostředky: kasační stížnost, obnova řízení

4. Zvláštní ustanovení k postavení soudců ve správním soudnictví
5. Ustanovení přechodná a zmocňovací
6. Účinnost

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Občanský soudní řád je organizačním, procesním předpisem civilního práva. OSŘ je propojeno s ustanovením § 2 písm. a) ZSS, tedy že soudy projednávají a rozhodují spory a jiné věci patřící do jejich pravomoci podle zákonů o občanském soudním řízení. Na toto přímo reaguje OSŘ ustanovením § 7 odst. 1 který stanovuje pravomoc soudů a říká: „*V občanském soudním řízení projednávají a rozhodují soudy spory a jiné právní věci, které vyplývají z poměrů soukromého práva, pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují o nich jiné orgány.*“ V následujících odstavcích toho paragrafu je patrné vypořádání se s přijetím SŘS. V odstavci druhém je odkaz na novelizovanou část pátou tohoto zákona, kdy soudy v občanském soudním řízení projednávají a rozhodují o žalobách proti rozhodnutím správních orgánů (pravomocným), ve sporech nebo jiných právních věcech, které vyplývají ze vztahů soukromého práva, pokud žalobce tvrdí, že tímto rozhodnutím byl dotčen na svých právech. V odstavci čtvrtém téhož paragrafu dochází k odkazu na zvláštní zákon, kterým je SŘS, čímž dochází k vyčlenění správního soudnictví z OSŘ.

OSŘ je mnohokrát novelizovaný procesní předpis. Z právního systému Beck-online vyplývá, že aktuální verze OSŘ je 122.,⁵⁰ což je úctyhodné číslo a konkuruje tak svými novelizacemi např. zákonu č. 586/1992 o daních z příjmů, jehož číselná verze je aktuálně⁵¹ dle téhož systému 135. Část odborné společnosti již delší dobu usiluje o zcela nový kodex. Takovýmto pokusem bylo ustanovení komise pro návrh nového občanského soudního řádu, který měl být inspirován rakouskou právní úpravou. Členy této komise byli Alena Winterová z pražské právnické fakulty, Petr Lavický a Eva Dobrovolná z brněnské právnické fakulty, soudce Nejvyššího soudu Jiří Spáčil a soudci Zdeněk

⁵⁰ Ke dni 1.1.2023

⁵¹ Ke dni 1.1.2023

Pulkrábek a Bohumil Dvořák.⁵² Uvedený návrh byl však ostře kritizován velkou částí právníkové veřejnosti v čele s funkcionáři Nejvyššího soudu, městského soudu v Praze, krajských soudů a dalších. Bývalý ministr spravedlnosti Jan Kněžínek se tohoto návrhu naopak zastal:

„Ministerstvo vykonalo velký kus práce na tom, aby se rekonstrukce rozjela. Je pravdou, že pracovní tým pracoval v poměrně malém kroužku, ale kdyby ne, tak by nikdy žádný výstup přijat nebyl,“ uvedl. „Proto mě mrzí kritika, že nic nebylo konzultováno, že je to dílo příliš akademické a odtržené od reality,“ doplnil s tím, že návrh je „výstupem pro další debatu“, práce na něm neskončily a bude nutné vytvořit jeho další části.“ Představitelé českého soudnictví označili na úterní konferenci v Senátu současnou podobu věcného záměru civilního řádu soudního za nemoderní, neúplnou, ryze teoretickou a neopravitelnou. Bývalý ministr Jan Kněžínek (ANO) řekl, že ho kritika mrzí, a soudcům slíbil další debatu nad návrhem. Jeho úřad prý nebude usilovat o přijetí nového civilního řádu v tomto volebním období.“⁵³ Dle posledních veřejně dostupných informací byla vytvořena nová expertní skupina, která pokračuje v práci na novém civilním kodexu. Nové komisi pro nový civilní řád soudní předsedá místopředseda Nejvyššího soudu JUDr. Petr Šuk, kdy tato komise má k dispozici druhou, upravenou verzi základních tezí věcného záměru z roku 2020, která byla vypracována první jmenovanou expertní skupinou.⁵⁴

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Trestní řád je dalším organizačním a procesním předpisem, který upravuje oblast řízení trestního práva. Tento zákon tak konkretizuje čl. 40 odst. 1 Listiny, který zajišťuje, že pouze soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy. Ve společných ustanoveních je

⁵² Pelikán představil novou komisi pro přípravu občanského soudního řádu [online] 2016 [cit. 21.12.2019]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2016/04/pelikan-predstavil-novou-komisi-pro-pripravu-obcanskeho-soudniho-radu/>

⁵³ Špičky justice podrobily záměr civilního řádu soudního drtivé kritice [online] 2018 [cit. 4.2.2019]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/11/spicky-justice-podrobily-zamer-civilniho-radu-soudniho-drtive-kritice-odmitli-jako-cimrmanovu-pohadku/>

⁵⁴ Místopředseda NS Šuk předsedá nové komisi pro civilní řád soudní [online] 2021 [cit. 5.4.2022]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/07/mistopredseda-ns-suk-predseda-nove-komisi-pro-civilni-rad-soudni/>

vymezen účel zákona, základní zásady (o právních zásadách níže), spolupráce se zájmovými sdruženími občanů, součinnost státních orgánů, fyzických a právnických osob a další. Z pohledu organizace soudnictví je nejdůležitější hlava druhá oddíl první zákona, který upravuje pravomoc a příslušnost soudů.

TŘ je konkurentem OSŘ co se jeho novelizací týče. Do dnešního dne⁵⁵ dle právního systému Beck-online proběhlo celkem 108 novelizací tohoto právního předpisu. Z tohoto důvodu bývá TŘ kritizován ohledně své přehlednosti, která se postupně s narůstajícími novelizacemi z předpisu vytrácí.

Další zákony vztahující se k soudnictví

Organizací soudnictví se dotýká velké množství dalších zákonů. Na dalších řádcích uvedu některé další zákony, které se týkají této právní úpravy. V žádném případě se nejedná o kompletní výčet, jde však o výběr některých dalších významných zákonů souvisejících s právní úpravou soudnictví.

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, který se zabývá především vnitřní organizací a jednotlivými řízeními před Ústavním soudem. Tento zákon je prováděcím předpisem k čl. 88 odst. 1 Ústavy, který odkazuje s úpravou zahájení řízení před Ústavním soudem, včetně souvisejících pravidel řízení, právě na tento předpis. Je rovněž důležité zmínit, že soudci Ústavního soudu jsou při rozhodování vázáni pouze ústavním pořádkem a ZÚS. Pro přehlednost uvádím strukturu tohoto předpisu, který je rozdělen do pěti částí, kdy část první se věnuje organizaci Ústavního soudu, druhá část obsahuje řízení před Ústavním soudem, část třetí upravuje platové poměry soudce a asistenta, čtvrtá část se týká kárných provinění a kárného řízení, a nakonec část pátá je tvořena přechodnými a závěrečnými ustanoveními. V kapitole č. 3.1 bude tento zákon v souvislosti s výkladem o Ústavním soudu mnohokrát citován.

S tématem soudnictví dále souvisejí následující zákony. **Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních**, ve znění pozdějších předpisů, jedná se o základní kodex, který upravuje nesporná řízení. **Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení**

⁵⁵ Ke dni 1.1.2023

(insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů upravující insolvenční řízení, které je speciálním druhem soudního řízení kombinující nalézací a vykonávací řízení.⁵⁶ **Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů**, ve znění pozdějších předpisů, který je základním právním pramenem rozhodčího soudnictví. **Zákon č. 131/2002 Sb. o rozhodování některých kompetenčních sporů**, který upravuje postup v případě kompetenčních sporů o pravomoc nebo věcnou příslušnost ve věci vydat rozhodnutí, jehož stranami jsou: a) soudy a orgány moci výkonné, územní, zájmové nebo profesní samosprávy, b) soudy v občanském soudním řízení a soudy ve správním soudnictví.⁵⁷ Dále na základě tohoto zákona vznikl zvláštní senát, který tyto spory projednává a rozhoduje v nich (o tomto blíže kapitola č. 3.2.3). **Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů**, ve znění pozdějších předpisů, který stanoví, že v případech uvedených tímto zákonem rozhodují soudy pro mládež a také speciálně upravuje místní působnost soudů. **Zákon č. 121/2008 Sb. o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů**, ve znění pozdějších předpisů, který upravuje postavení vyšších úředníků, jejich oprávnění, rozsah činnosti a studium. **Zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu**, ve znění pozdějších předpisů, který upravuje plat a některé další náležitosti spojené s výkonem funkce soudce Ústavního soudu, soudce okresního, krajského a vrchního soudu, Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu a dalších uvedených v § 1 tohoto zákona.

2.2.4 Podzákoné právní předpisy

Další v pořadí právní síly (od nejsilnějšího k nejslabšímu) jsou podzákoné právní předpisy. Jejich úkolem je konkretizovat pravidla uvedená v zákonech. Předpisem se slabší právní silou jej nazývám nikoli protože by snad byly méně závazné, ale protože

⁵⁶ SPRINZ, Petr. § 1 [Předmět úpravy]. In: SPRINZ, Petr, JIRMÁSEK, Tomáš, ŘEHÁČEK, Oldřich, VRBA, Milan, ZOUBEK, Hynek a kol. Insolvenční zákon. 1. vydání (3. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 2.

⁵⁷ § 1 odst. 1 zákona č. 131/2002 Sb.

jsou svým obsahem absolutně omezeny zákonem, který na ně přímo odkazuje. Z toho vyplývá, že jsou odvozovány od zákona (*secundum et intra legem*). Tento druh právního pramene se využívá díky své pružnosti v souvislosti s případnými změnami a další konkretizací zákona. Jednotlivými podzákonými právními předpisy rozumíme: nařízení vlády, vyhlášky ministerstev, vyhlášky a nařízení kraje, vyhlášky a nařízení obcí.

V souvislosti s právní úpravou soudnictví jsou nejvýznamnějšími právními prameny v rámci podzákoných právních předpisů již výše zmiňovaná **vyhláška č. 516/2021 Sb., o odborné justiční zkoušce, výběru a odborné přípravě justičních kandidátů, výběru uchazečů na funkci soudce, výběru předsedů soudů a o změně vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy**, ve znění pozdějších předpisů, která zrušila starší právní úpravu obsaženou ve vyhlášce č. 382/2017 Sb., o výběru, přijímání a přípravné službě justičních čekatelů a o odborné justiční zkoušce, která byla přijata za působení Roberta Pelikána jako ministra spravedlnosti s účinností od 1. ledna 2018. **Vyhláška č. 44/1992 Sb., o náhradách za vykonávání funkce přisedícího**, ve znění pozdějších předpisů. **Vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy**, ve znění pozdějších předpisů, která upravuje zejména vnitřní organizaci okresních a krajských soudů, postupy soudů v řízeních a způsob výkonu úkonů soudem.

2.2.5 Právní zásady organizace soudnictví

Nejobecnějším a nejabstraktnějším pramenem práva jsou bezesporu právní zásady, chceme-li právní principy. V rámci teorie práva bývají tyto dva pojmy rozlišovány (zjednodušeně principy se vztahují na celé právo, zásady se vztahují ke konkrétní oblasti práva např. civilní, občanské). Jedná se o jakési vůdčí ideové myšlenky, které se prolínají celým právem a jako takové jsou základními stavebními kameny. Jedná se o myšlenky natolik zásadní, že po dlouhé době se dochovaly v právní vědě až do dnešního moderního pojetí práva. Některé tyto principy mají svůj původ již v římském právu, některé se rozvinuly až se vznikem nových oblastí práva. Právní principy slouží k lepšímu pochopení smyslu jednotlivých konkrétních právních norem obsažených v právních předpisech. Používají se tedy především k tvorbě, interpretaci a realizaci právních

norem. V následujícím výkladu se zaměřím na stěžejní právní zásady, které prostupují organizací soudnictví.

Výkon soudní moci pouze soudem

Jak je již z výše uvedeného výkladu patrné, soudní moc může být vykonávána pouze soudy a žádnými jinými státními orgány. Tato zásada úzce souvisí s dělbou moci, jak již rovněž bylo uvedeno výše.

Výkon soudní moci jménem republiky

Tato zásada souvisí s tím, že soudní moc vykonává lid (stát), a to prostřednictvím orgánů moci soudní⁵⁸. Proto se také v záhlaví každého rozsudku soudu nachází formule „Jménem republiky“. Toto je stanoveno v čl. 81 Ústavy, v ustanovení § 6 odst. 2 ZSS a v dalších procesních předpisech (SŘS, OSŘ, TŘ,).⁵⁹ K tomuto je vhodné dodat, že všechny rozsudky musí být vyhlášeny veřejně, a to i v případě, kdy je soudní jednání neveřejné.

Nezávislost soudů

Nezávislost soudů je jednou ze základních zásad. Bez této zásady by celkově nezávislé soudnictví postrádalo svůj hlavní smysl, a to objektivně rozhodovat v jemu svěřených případech. Jde tedy především o to, aby byla zaručena nezávislost soudů na jiných orgánech ve státě, včetně nezávislosti soudců. V širším smyslu se nezávislost soudnictví projevuje samostatnou oddělenou státní mocí (jak již bylo uváděno v kapitole č. 1) a v užším smyslu právě nezávislostí soudů a soudců (kapitola č. 1.3). Tento požadavek na soudy je natolik fundamentální, že jako hodnota je nezávislost soudů chráněna trestním zákoníkem pod skutkovou podstatou trestného činu Zasahování do nezávislosti soudu.⁶⁰ Po mnou provedených rozhovorech se soudci⁶¹ a bývalým ministrem spravedlnosti Robertem Pelikánem, kdy jsem se dotazoval, zda pociťují, že by byla nezávislost soudní moci, či soudů legislativně nedostatečně upravena všichni shodně uvádějí, že samotná současná právní úprava v ČR je dobře provedena, a žádný

⁵⁸ čl. 2 odst. 1 Ústavy

⁵⁹ SCHELLEOVÁ, I., a kol. Organizace justice a právní služby. Ostrava. 2008. str. 16

⁶⁰ § 335 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁶¹ JUDr. Ivana Švehlová, JUDr. Jaroslav Cihlář – rozhovory viz. Příloha č. 1

nedostatek v této oblasti nepociťují. Na začátku roku 2019 bylo toto téma aktuální s ohledem na vzniklou kauzu, kdy se měl kancléř prezidenta republiky Vratislav Mynář scházet a vyvíjet nátlak mimo jiné na předsedu Nejvyššího správního soudu Josefa Baxu, jak má být rozhodnuto v soudním řízení ohledně nejmenování tří vysokoškolských docentů profesory. Touto kauzou se zabýval podvýbor Poslanecké sněmovny pro justici, který dospěl k závěru, že nezávislost nebyla ohrožena.⁶² Tato kauza rezonovala společností a vyjadřoval se k tomuto i předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský podle článku iRozhlasu „Podle něj bylo „nepochybně nepřipustné“, že pracovník prezidentské kanceláře kontaktoval soudce a snažil se mu „vsugerovat nebo jiným způsobem nastiňovat představu, jak má být rozhodnuto“.“⁶³ Otázka, která se v souvislosti s nezávislostí soudů nabízí je, zda by měl existovat orgán, který by zastřešoval státní správu soudů, a který by zároveň byl začleněn do soudní moci a nebyl tak nikterak ovlivňován mocí výkonnou. Jedná se o komplikovanější problematiku, které se budu blíže věnovat v diskuzní části této práce.

Nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci

Tato zásada a zároveň jedno ze základních práv uvedeném v Listině v čl. 38 odst. 1 společně s dalšími zaručuje nezávislé a nestranné soudní rozhodování. Smyslem této zásady je, aby nedocházelo k libovolným změnám soudů a soudců, kteří mají rozhodnout. Tím dochází k zamezení možného ovlivňování soudů. Zároveň je tato zásada (a její zákonná úprava) zárukou, že každý jednotlivý případ bude řešit soud a soudce stanovený podle předem jasných pravidel (ohledně soudců i způsobem náhodného určení viz kapitola č. 2.2.3). Výše uvedené v širším smyslu souvisí s dodržením podmínek spravedlivého procesu.⁶⁴

⁶² Josef Baxa: Byl by zázrak, kdyby politici chtěli posílit nezávislost soudu[online] 2019 [cit. 26.2.2019]. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/josef-baxa-byl-zazrak-kdyby-politici-chteli-posilit-nezavislost-soudu-7761030>

⁶³ Soudce Baxa: Zeman naznačoval, že bych mohl být šéfem ústavního soudu [online] 2019 [cit. 27.2.2019]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/josef-baxa-nejvyssi-soud-ustavni-soud-ovlivnovani-soudu-prazsky-hrad-milos-zeman_1901232033_haf

⁶⁴ Nález ÚS sp. zn. III. ÚS 2853/07 ze dne 30. 4. 2008

Jednota soudní soustavy

Tato zásada reprezentuje soustavu soudů jako ucelené a členěné seskupení soudů včetně jejich organizace a vazbami mezi nimi.⁶⁵ V publikaci Civilní právo procesní část první nalézací 8. vydání je jednota soudní soustavy vysvětlena následovně: „*O jednotné soudní soustavě mluvíme tehdy, jestliže soustava soudů zahrnuje všechny soudy ve státě.*“⁶⁶ V ČR tuto soustavu tvoří obecné soudy (okresní soudy, krajské soudy, vrchní soudy, Nejvyšší soud a Nejvyšší správní soud). V tomto ohledu tedy v ČR existuje jedna soustava obecných soudů a samostatně vedle ní stojí Ústavní soud.

Rozhodování senátem a samosoudcem

Tato zásada je zakotvena v čl. 94 odst. 1 Ústavy: „*Zákon stanoví případy, kdy soudci rozhodují v senátu a jaké je jeho složení. V ostatních případech rozhodují jako samosoudci.*“ Z toho plyne, že pokud soudci rozhodují v senátu jedná se o zvláštní případy, které musí být zákonem výslovně stanoveny. Ve všech ostatních případech rozhodují samosoudci. Takto mluví i ustanovení § 35 odst. 1 ZSS v případě okresních soudů. Je potom poněkud zvláštní, že celá tato konstrukce je obrácena a v ustanovení § 31 odst. 1 ZSS se říká: „*Krajský soud rozhoduje v senátech. Samosoudci rozhodují v případech stanovených zákony o řízení před soudy.*“ Nicméně tato modifikace se dle mého soudu nedostává do rozporu s výše uvedeným článkem Ústavy.

Mohlo by se tedy zdát, že obecným pravidlem je, že v prvním stupni (navíc spíše jen v případech okresních soudů) budou vždy rozhodovat samosoudci a na vyšších stupních senáty. Tak tomu však není, jak je z výše uvedeného patrné. Navíc v případě trestního soudnictví je situace o to komplikovanější, že zde i v případě prvního stupně (ať už okresního soudu či vyššího) rozhodují senáty⁶⁷. Naopak jsou stanovené výjimky (např. § 314a a násl. TŘ), kdy rozhoduje pouze předseda senátu nebo samosoudce. V rámci civilního soudnictví rozhodují senáty pouze v pracovních sporech.

⁶⁵ SCHELLEOVÁ, I., a kol. Organizace justice a právní služby. Ostrava. 2008. str. 18

⁶⁶ WINTEROVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací. 8. nezměněné vydání. Praha. 2015

⁶⁷ § 2 odst. 9 TŘ

S ohledem na výše uvedené, lze uvést, že samosoudci rozhodují pouze v prvním stupni a na vyšších stupních vždy senáty složené buď z konkrétně stanoveného počtu soudců, nebo soudců a přísedících.⁶⁸

Účast lidu na výkonu soudní moci⁶⁹

Účast laické veřejnosti při rozhodování v soudních řízeních je nejhojněji užíváno v trestním soudnictví, naopak v civilním řízení pouze u pracovních sporů. Historicky si v ČR tento institut prošel poměrně krkolomným vývojem. V historii se na našem území nacházely porotní soudy, a to ve věcech trestních, jako je tomu i dnes v anglosaském právu. Poroty, které se skládají z laické veřejnosti mají zajišťovat otevřenost justice, aby nedošlo k rozhodování „za zavřenými dveřmi“ (tzv. kabinetní justice). Hlavním důvodem, proč se tyto poroty objevují především u trestních řízení je potenciální zásah do základních svobod člověka. Proto je především v těchto věcech snaha, aby veřejnost nejen mohla být přítomna, ale aby se i podílela na rozhodování. Do těchto typů řízení je snaha vnést vhled „obyčejného“ člověka, který dokáže posoudit různé jiné aspekty kromě těch právních, které je třeba hodnotit právě v trestních řízeních (např. osoba pachatele). Jde o snahu zjemnění možného přílišného formalismu soudců a zároveň kontrolu správného rozhodování.

Bohužel v období totalitního státu bylo tohoto institutu zneužíváno a značně pokřiveno, kdy bylo rozhodováno jinými orgány než soudními ale i nestátními orgány místní lidové soudy, akční trojky a pětky.⁷⁰

⁶⁸ SCHELLEOVÁ, I., a kolektiv. Organizace justice a právní služby. Ostrava. 2008. str. 20

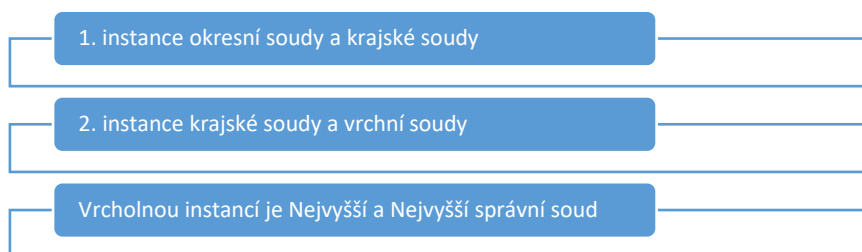
⁶⁹ Blíže k přísedícím viz kapitola 1.3

⁷⁰ SCHELLEOVÁ, I., a kolektiv. Organizace justice a právní služby. Ostrava. 2008. str. 21

3 Organizace soudní soustavy v ČR

Soustavou soudů rozumíme organizační uspořádání soudnictví, jeho strukturu, stupně a základní vztahy mezi soudy jako jejími články.⁷¹ Pro lepší pochopení celé soustavy na tomto místě vysvětlím základní pojmy týkající se organizace soudů. Těmito pojmy jsou:

- **soudní článek** – tím rozumíme organizační stupeň soudů v rámci jedné soustavy. Tyto články jsou číslovány od nejmenšího k největšímu a to tak, že prvním článkem jsou okresní soudy (obvodní soudy v Praze a Městský soud v Brně). Druhým článkem jsou krajské soudy (Městský soud v Praze). Třetí článek tvoří Vrchní soudy (v Praze a Olomouci). Čtvrtým článkem jsou Nejvyšší soudy (Nejvyšší soud v Brně a Nejvyšší správní soud také v Brně). Z tohoto vyplývá, že soudní soustava obecných soudů v ČR je **čtyřčláneková**;
- **soudní stupně (instance)** – tento pojem je procesněprávního charakteru, ale tím spíše je třeba, aby bylo mezi těmito pojmy jasno a nedocházelo k jejich zaměňování. V našem právním řádu je upraveno dvouinstanční řízení. To znamená, že pokud je kupříkladu zahájeno sporné řízení u okresního soudu (který je první instancí), tak opravné prostředky proti prvoinstančnímu soudu řeší soud vyšší instance, v konkrétně uvedeném případě krajský soud. Z tohoto příkladu vyplývá následující schéma:

Obr. č. 2: Schéma soudních stupňů (M. Vrána)

⁷¹ WINTEROVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací. 8. nezměněné vydání. Praha. 2015

Z výše uvedeného a na základě čl. 91 odst. 1 Ústavy „*Soustavu soudů tvoří Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, vrchní, krajské a okresní soudy. Zákon může stanovit jejich jiné označení.*“ lze názorně zopakovat, že soudní soustava v ČR se skládá ze soustavy obecných soudů:

- 1. Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud**
- 2. Vrchní soudy**
- 3. Krajské soudy**
- 4. Okresní soudy**

a mimo výše uvedenou soustavu samostatně stojícího:

Ústavního soudu

Teorie umožňuje soudnictví diferovat podle druhu práva, ve kterém je soudům dána pravomoc rozhodovat, tedy:

- 1. civilní**
- 2. trestní**
- 3. správní**
- 4. ústavní**

3.1 Ústavní soud

Ústavní soud je jedním z vrcholných ústavních orgánů, jehož úkolem je ochrana ústavnosti. Ústavní soud je samostatně stojícím zvláštním soudem vedle soustavy obecných soudů. Sídlo ÚS je v Brně⁷² v budově bývalého Zemského stavovského domu. Ústavní základ tohoto soudu je položen v Ústavě hlavě čtvrté v čl. 81 až čl. 89. Základní zákonnou úpravou je zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, který jeho otázky upravuje speciálně. Naopak ZSS se na soudce Ústavního soudu nevztahuje.⁷³

Podstatou existence Ústavního soudu totiž ústavního soudnictví je kontrola souladu právních předpisů s ústavním pořádkem, což souvisí s kontrolou a regulací

⁷² § 26 ZÚS

⁷³ GERLOCH, A. a kol. Ústavní systém České republiky. 6. vydání. Plzeň. 2022. str. 232

veřejné moci a aby při aplikaci zákonů nedocházelo k porušování základních práv jednotlivců (pokud se tak stane tak aby každý, kdo byl takto na svých právech zkrácen měl možnost domáhat se ochrany jemu zaručených základních práv). Ústavní soud je jednou z nejdůležitějších pojistek dělby moci. V užším smyslu je to právě také Ústavní soud, který plní úlohu pomyslné brzdy, aby nedocházelo k rozpínání jedné moci nad ostatními ve státě. Velmi pěkně je tato myšlenka uvedena v publikaci Ústavní soudnictví⁷⁴: „*Ústavní soudnictví je odrazem zkušenosti, že automatický předpoklad správnosti výkonu veřejné moci je mýtus a svého druhu velmi nebezpečný omyl.*“ a dále: „*Veškerá moc má neustále tendenci se rozpínat, proto nemůže nikdy ustát úsilí ji regulovat a omezovat.*“ Z tohoto by mělo být patrné, že Ústavní soud tu není od toho, aby plnil úlohu další soudní instance (jak si velká část veřejnosti myslí). Bohužel v praxi tomu tak mnohdy bývá v souvislosti s ústavními stížnostmi. K tomu, že Ústavní soud není součástí obecných soudů se sám Ústavní soud mnohokrát vyjádřil srov. usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1897/15 ze dne 25. února 2016 či nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 570/03 ze dne 30. června 2004.

Ústavní soudnictví můžeme rozdělit do dvou systémů, kdy jedním je americký systém **všeobecný** (difúzní) a druhým je rakouský **koncentrovaný a specializovaný**. Zvláštním případem jsou systémy smíšené. Náš Ústavní soud je samostatným, nezávislým orgánem soudní moci, typu koncentrovaného a specializovaného ústavního soudnictví s posuzováním souladu právních předpisů *ex post*. Koncentrovaným rozumíme, že zde není žádná soustava soudů ale právě jediný orgán na celé území České republiky. Specializovaným rozumíme, že Ústavní soud má konkrétně stanovené otázky kontroly ústavnosti, které jsou v jeho působnosti. Tyto jsou stanoveny taxativním výčtem v čl. 87 odst. 1 a 2 Ústavy. Kontrolou *ex post* rozumíme, že dochází ke kontrole již platných právních předpisů, nikoli tedy například již v rámci legislativního procesu. Naopak je tomu u francouzského ústavního soudnictví, kdy Ústavní rada kontroluje

⁷⁴ FOREJTOVÁ, M. a kol. Ústavní soudnictví. Brno: Václav Klemm. 2014.

soulad zákonů s ústavou již před nabytím jejich platnosti.⁷⁵ Další důležitou charakteristikou je neodvolatelnost a nerozpustitelnost Ústavního soudu.⁷⁶

3.1.1 Vznik Ústavního soudu

Samotná Ústava byla schválena Českou národní radou dne 16.12.1992 s účinností ke vzniku samostatné České republiky, tedy ke dni 1.1.1993. Podle § 149 ZÚS se Ústavní soud ujal činnosti složením slibu dvanáctého soudce. Soud tedy *de lege lata* vznikl již 1.1.1993 avšak fakticky začal vykonávat svou činnost dne 15.7.1993. V tento den bylo prezidentem jmenováno prvních dvanáct ústavních soudců: Iva Brožová, Vojtěch Cepl, Vladimír Čermák, Pavel Holländer, Vojen Güttler, Vladimír Jurka, Vladimír Klokočka, Vladimír Paul, Antonín Procházka a Vlastimil Ševčík. Později, v listopadu téhož roku, se soudcovský sbor rozšířil o Ivanu Janů (která se stala další místopředsedkyní), a o Evu Zarembovou. V březnu roku 1994 došlo k finální doplnění o patnáctého soudce Pavla Varvařovského. Prvním předsedou byl jmenován Zdeněk Kessler a prvním místopředsedou Miloš Holeček.⁷⁷ Ke dni 1.7.1993 nabyl zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, který je prováděcím předpisem. Pro zajímavost uvádím, že prvním nálezem Ústavního soudu ČR byl nález sp. zn. Pl. ÚS 19/93 ze dne 21. prosince 1993, kterým v plénu zamítl návrh na zrušení zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu, jež byl vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 14/1994 Sb., ve kterém se mimo jiné Ústavní soud podle Jana Wintra (2014) přihlásil k hodnotovému (materiálnímu) pojetí právního státu: *„Naše nová Ústava není založena na hodnotové neutralitě, není jen pouhým vymezením institucí a procesů, ale včleňuje do svého textu i určité regulativní ideje vyjadřující základní nedotknutelné hodnoty demokratické společnosti. Ústava České republiky akceptuje a respektuje princip legality jako součást celkové koncepce právního státu, neváže však pozitivní právo jen na formální legalitu, ale výklad a použití právních norem podřizuje jejich obsahově-materiálnímu smyslu, podmiňuje právo respektováním základních konstitutivních*

⁷⁵ FOREJTOVÁ, M. a kol. Ústavní soudnictví. Brno: Václav Klemm, 2014. str. 74, 75

⁷⁶ HOLLÄNDER, P. Základy všeobecné státovědy. 3. vyd. Plzeň. 2012. str. 272 - 275

⁷⁷ O Ústavním soudu pod vedením Zdeňka Kesslera [online] 2015 [cit. 26.12.2021]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/ustavni-soud-pod-vedenim-zdenka-kesslera/>

hodnot demokratické společnosti a těmito hodnotami také užití právních norem měří.“

78

3.1.2 Složení Ústavního soudu

Základní zákonnou úpravou pro organizaci ÚS je ZÚS, který hned v § 1 říká že: Ústavní soud se skládá z předsedy, dvou místopředsedů a dalších soudců. Dalším specifickým znakem ÚS je, že jako jediný soud v České republice má stanoven konkrétní počet soudců a jejich funkční období, a to již v Ústavě v čl. 84 odst. 1 Ústavní soud se skládá z 15 soudců, kteří jsou jmenováni na dobu deseti let. Ústavní soud je kolegiální orgán.

Soudci Ústavního soudu

Soudce Ústavního soudu je veřejnou funkcí (§ 4 odst. 1 ZÚS) a je ústavním činitelem.⁷⁹ Ve spojení s čl. 21 odst. 4 Listiny mají občané za rovných podmínek přístup k veřejným funkcím. Podmínky kladené na budoucí soudce jsou uvedené přímo v Ústavě, a to v čl. 84 odst. 3 „*Soudcem Ústavního soudu může být jmenován bezúhonný občan, který je volitelný do Senátu, má vysokoškolské právnické vzdělání a byl nejméně deset let činný v právnickém povolání.*“ Bezúhonnost bývá vykládána různě (s ohledem na svůj obsah) a tak bývá její obsah konkrétně stanoven v předpise, kde se bezúhonnost vyžaduje. V tomto případě není pojem bezúhonnosti konkrétně vymezen, a tak je nutné vycházet ze systematického výkladu s § 7 odst. 3 písm. c) ZÚS, na základě kterého lze dovodit, že požadavek bezúhonnosti v tomto případě splňuje osoba, která nebyla pravomocně odsouzena pro úmyslný trestný čin.⁸⁰ Volitelný do Senátu je ten, kdo je občanem České republiky, má právo volit a dosáhl věku 40 let.⁸¹ Vysokoškolským právnickým vzděláním se rozumí řádně ukončené magisterské studium na vysoké škole v České republice. Soudce Ústavního soudu jmenuje do funkce prezident republiky se

⁷⁸ FOREJTOVÁ, M. a kol. Ústavní soudnictví. Brno. 2014. str. 33, 34

Wintr, J.: Dvacet let fungování Ústavního soudu České republiky, in: Právněhistorické studie 44/2, Nakladatelství Karolinum, Praha 2014, str. 82

⁷⁹ SCHELLEOVÁ, I. a kol. Soudnictví (historie, současnost a perspektivy). Praha. 2004. str. 430

⁸⁰ FILIP, Jan. § 1 In: FILIP, Jan a kol. Zákon o Ústavním soudu. 2. vydání. Praha. 2007. str. 1.

⁸¹ čl. 19 odst. 2 Ústavy

souhlasem Senátu (usnesením Senátu – nadpoloviční většinou přítomných senátorů)⁸² podle čl. 62 písm. e) Ústavy ve spojení článkem 84 odst. 2 Ústavy (tato pravomoc prezidenta nevyžaduje kontrasignaci předsedy vlády). Ústavní soudce se ujímá funkce složením slibu do rukou prezidenta (čl. 85 Ústavy), který zní „*Slibuji na svou čest a svědomí, že budu chránit neporušitelnost přirozených práv člověka a práv občana, řídit se ústavními zákony a rozhodovat podle svého nejlepšího přesvědčení nezávisle a nestranně.*“. Pokud by soudce tento slib nesložil, hledí se na něj, jako kdyby nikdy nebyl jmenován.

Jak již bylo napsáno výše, funkčním obdobím soudce je 10 let. Tato doba se na každého soudce vztahuje zvlášť. Průběžně tedy dochází k doplňování uvolněných postů. Funkce soudce ÚS zaniká ze zákona stanovených důvodů. Prvním důvodem je vzdání se funkce, a to osobně do rukou prezidenta republiky. V případě, že mu v tom brání závažné okolnosti, může osobní prohlášení nahradit písemným prohlášením ve formě notářského zápisu. Jako další důvody zániku funkce ZÚS uvádí tyto důvody:

- a) uplynutím doby, na kterou byl soudcem jmenován;
- b) dnem, kdy soudce přestal být volitelný do Senátu;
- c) dnem právní moci rozsudku, kterým byl soudce odsouzen pro trestný čin spáchaný úmyslně;
- d) vyhlášením usnesení Ústavního soudu o zániku funkce podle § 144.

Důvodem pro zánik funkce je nakonec i úmrtí soudce, i když ZÚS tento důvod výslovně neupravuje. Pokud funkce zanikla některým z těchto důvodů musí tuto skutečnost sdělit předseda Ústavního soudu neprodleně prezidentu republiky.

Vzhledem k důležitosti oddělení státních mocí a ke snaze co nejvíce omezit vliv možného politického vlivu je u soudců ÚS zavedena inkompatibilita s jinými veřejnými funkcemi již v samotné Ústavě čl. 82 odst. 3 „*Funkce soudce není slučitelná s funkcí prezidenta republiky, člena Parlamentu ani s jakoukoli funkcí ve veřejné správě; zákon stanoví, se kterými dalšími činnostmi je výkon soudcovské funkce neslučitelný.*“ Zákonná

⁸² SLÁDEČEK, Vladimír čl. 84 In: SLÁDEČEK, Vladimír a kol. Ústava České republiky. 2. vydání. Praha. 2016. str. 920

úprava, na kterou Ústava ve výše uvedeném článku odkazuje jde však dál a neslučitelnost soudců (ve spojení s čl. 44 Listiny) v § 4 odst. 2 a 3 ZÚS rozšiřuje, a to tak, že „*Výkon funkce soudce je neslučitelný s jinou placenou funkcí nebo jinou výdělečnou činností, s výjimkou správy vlastního majetku, činnosti vědecké, pedagogické, literární a umělecké, pokud taková činnost není na újmu funkce soudce, jejího významu a důstojnosti a neohrožuje důvěru v nezávislost a nestrannost rozhodování Ústavního soudu.*“⁸³ a „*Výkon funkce soudce je neslučitelný též s členstvím v politické straně nebo v politickém hnutí.*“⁸⁴. V prvním případě, jde především o to, aby se soudce ÚS věnoval v pracovním životě především práci soudce a zároveň jde o ochranu důstojnosti soudcovského stavu. Druhý případ souvisí již s výše zmíněným omezením politického vlivu, ostatně jak je uvedeno v důvodové zprávě ZÚS.⁸⁵

U soudců Ústavního soudu je potřeba co nejdůkladněji zajistit jejich nezávislost a nestrannost. Proto kromě obecných záruk poskytnutých zákonem vztahujících se na všechny soudce obecně (viz kapitola č. 1.3) požívají soudci Ústavního soudu zvláštní ochrany. Tímto je procesní imunita v případě trestního stíhání, kdy soudce ÚS je možné stíhat pouze se souhlasem Senátu. Pokud Senát souhlas ke stíhání Ústavního soudce nedá, je vyloučeno takového soudce stíhat **po dobu výkonu funkce** (čl. 86 odst. 1 Ústavy). Na tomto místě zmiňuji, že jednou z mála změn, která se dotkla Ústavy samotné se týká právě toho ustanovení. Do dne 31.5.2013 bylo znění tohoto odstavce v článku 86 Ústavy: „*Soudce Ústavního soudu nelze trestně stíhat bez souhlasu Senátu. Odepře-li Senát souhlas, je trestní stíhání navždy vyloučeno.*“ K tomuto došlo v souvislosti s omezením procesní imunity i jiných ústavních činitelů, a to především s akcentem na poslance (v té době toto téma rezonovalo společností) ve snaze omezit „nedostižnost“ poslanců za páchanou trestnou činnost, pokud k vydání nedošlo. Je proto třeba být na pozoru při čerpání informací z různých zdrojů týkajících se tohoto tématu, protože ve velkém množství je stále přítomno staré znění tohoto článku Ústavy. Dalším institutem

⁸³ § 4 odst. 2 ZÚS

⁸⁴ § 4 odst. 3 ZÚS

⁸⁵ Vzhledem k požadavku úplného vyloučení politických vlivů v rozhodování Ústavního soudu je navrhována neslučitelnost výkonu funkce soudce Ústavního soudu s členstvím v politické straně nebo hnutí (srov. čl. 44 Listiny základních práv a svobod).

zajišťujícím nezávislost a nestrannost je možnost požádat provinivším soudcem o projednání přestupku kárným senátem ÚS. V tomto případě jde o ochranu v případě, pokud by například bylo obvinění ze spáchání přestupku vykonstruováno, a takto na soudce vytvářet tlak, aby rozhodl nějakým konkrétním způsobem. Proto má takovýto soudce možnost nechat o spáchaném přestupku rozhodnout jako o kárném provinění podle části čtvrté ZÚS. O zahájení kárného řízení rozhoduje předseda Ústavního soudu, a to formou usnesení.

Nezanedbatelným je také zákaz shromáždění v okruhu 100 m od budov Ústavního soudu, nebo míst, kde Ústavní soud jedná (§ 25 ZÚS). V tomto případě se jedná o zajištění pořádku tak, aby soudci mohli nerušeně a bez jakéhokoliv tlaku ústavně konformně rozhodovat.

Struktura a pravomoci Ústavního soudu

Již na začátku této kapitoly bylo uvedeno, že Ústavní soud se skládá ze soudců, avšak nelze opomenout, že každému soudci je jmenován alespoň jeden asistent, a že se Ústavní soud neobejde bez potřebného administrativního aparátu. Všichni soudci ÚS tvoří **Plénium Ústavního soudu**. Plénium podle důvodové zprávy rozhoduje ve významných věcech, kdy je potřeba, aby o těchto věcech rozhodovali všichni soudci.⁸⁶ Jedná se o případy podle § 11 odst. 2 ZÚS kdy plénium rozhoduje:

- a) o zrušení zákonů nebo jejich jednotlivých ustanovení podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy České republiky (dále jen "Ústava");
- b) o zrušení jiných právních předpisů nebo jejich jednotlivých ustanovení podle čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy;
- c) o ústavní žalobě Senátu proti prezidentu republiky uvedené v čl. 65 odst. 2 Ústavy podle čl. 87 odst. 1 písm. g) Ústavy;
- d) o návrhu prezidenta na zrušení usnesení Poslanecké sněmovny a Senátu uvedeného v čl. 66 Ústavy podle čl. 87 odst. 1 písm. h) Ústavy;

⁸⁶ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu

- e) o tom, zda rozhodnutí o rozpuštění politické strany nebo jiné rozhodnutí týkající se činnosti politické strany je ve shodě s ústavními nebo jinými zákony podle čl. 87 odst. 1 písm. j) Ústavy;
- f) o opravném prostředku proti rozhodnutí prezidenta republiky, že referendum o přistoupení České republiky k Evropské unii nevyhlásí podle čl. 87 odst. 1 písm. l) Ústavy;
- g) o tom, zda postup při provádění referenda o přistoupení České republiky k Evropské unii je v souladu s ústavním zákonem o referendu o přistoupení České republiky k Evropské unii a se zákonem vydaným k jeho provedení podle čl. 87 odst. 1 písm. m) Ústavy;
- h) v ostatních věcech podle čl. 87 odst. 1 Ústavy, pokud senát nerozhodl, protože žádný z návrhů na usnesení nezískal většinu hlasů (§ 21 odst. 1);
- i) o stanovisku k právnímu názoru senátu, které se odchyluje od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu (§ 23);
- j) o návrhu na obnovu řízení a v obnoveném řízení podle § 119 až 119b;
- k) o dalších věcech podle čl. 87 odst. 1 Ústavy, pokud si to vyhradí;
- l) o úpravě svých vnitřních poměrů;
- m) o ustavení senátů a o pravidlech rozdělení agendy mezi ně.

Ústavní soud v plénu dále podle třetího odstavce téhož paragrafu rozhoduje o návrzích na posouzení souladu mezinárodní smlouvy s ústavním pořádkem podle čl. 87 odst. 2 Ústavy. Zajímavá je v tomto ohledu možnost pléna Ústavního soudu atrahovat rozhodování dalších věci na základě ustanovení § 11 odst. 2 písm. k) ZÚS. Toto se také stalo, na základě rozhodnutí pléna Ústavního soudu č. Org. 24/14 ze dne 25.3.2014, které je vyhlášeno ve Sbírce zákonů sdělením Ústavního soudu č. 52/2014 Sb., kterým si plénum atrahovalo podle článku 1 odstavce prvního působnost rozhodovat ve věcech:

- a) sporů o rozsah kompetencí státních orgánů a orgánů územní samosprávy podle čl. 87 odst. 1 písm. k) Ústavy České republiky;
- b) ústavních stížností proti rozhodnutím zvláštního senátu podle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů;

- c) ústavních stížností proti rozhodnutí nebo jinému zásahu orgánu veřejné moci, je-li účastníkem řízení nebo vedlejším účastníkem řízení o této ústavní stížnosti prezident republiky, vláda, předseda vlády, Parlament nebo některá z jeho komor, předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu nebo předseda Senátu Parlamentu nebo jiný orgán komory Parlamentu;
- d) opravného prostředku proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora podle čl. 87 odst. 1 písm. e) Ústavy;
- e) pochybnosti o ztrátě volitelnosti a o neslučitelnosti výkonu funkcí poslance nebo senátora podle čl. 25 a čl. 87 odst. 1 písm. f) Ústavy;
- f) ústavních stížností proti rozhodnutím správního soudu ve věcech registrace (§ 89 soudního řádu správního), jde-li o volby do Parlamentu a Evropského parlamentu nebo o volbu prezidenta republiky;
- g) ústavních stížností proti rozhodnutím správního soudu o neplatnosti voleb do Parlamentu, Evropského parlamentu nebo volby prezidenta republiky nebo neplatnosti hlasování nebo neplatnosti volby kandidáta v těchto volbách (§ 90 soudního řádu správního);
- h) ústavních stížností proti rozhodnutí soudu vydanému v řízení, v němž na žádost soudu rozhodl Soudní dvůr Evropské unie o předběžné otázce podle čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie;
- i) o jiné věci, navrhne-li to jednomyslně senát příslušný k projednání a rozhodování věci.

Dále si plénum atrahovalo působnost rozhodnout o odmítnutí návrhu na základě výše uvedeného rozhodnutí podle článku 1 odstavce druhého:

- a) v řízeních uvedených v odstavci 1,
- b) ve všech ostatních řízeních, v nichž podle § 11 zákona o Ústavním soudu o návrhu rozhoduje plénum; tím není dotčeno rozhodování soudce zpravodaje, resp. senátu o odmítnutí návrhu na zrušení zákona nebo jiného právního předpisu anebo jejich jednotlivých ustanovení podaného spolu s ústavní stížností podle §

74 zákona o Ústavním soudu a dosud nepostoupeného plénu podle § 78 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.⁸⁷

Výše jsem uvedl, v jakých věcech plénum rozhoduje. V této souvislosti je však dále důležité uvést, jaké jsou podmínky pro přijetí těchto rozhodnutí. Důležitým požadavkem pro rozhodování je zákonem stanovené kvórum, kdy je vůbec možné, aby plénum bylo schopno jednat a usnášet se. Podle § 11 odst. 1 ZÚS může plénum jednat a usnášet se, je-li přítomno alespoň deset soudců. Tento vyšší počet je dán tím, aby se dalo hovořit rozhodnutí celého Ústavního soudu.⁸⁸ Rozhodnutí pléna je přijato, pokud s ním souhlasí většina přítomných soudců. Podle § 13 ZÚS je zde však stanovena výjimka u případů, kdy se rozhoduje ve věcech podle článku 87 odst. 1 písm. a), g) a h) a článku 87 odst. 2 Ústavy nebo rozhodnutí přijímané na základě právního názoru, který se odchyluje od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu, je přijato, jestliže se pro ně vyslovilo alespoň devět přítomných soudců. Zásadní výhodou oproti obecným soudům (kromě Nejvyššího správního soudu) ve vytváření konečného rozhodnutí ÚS je možnost soudců, kteří s takovým rozhodnutím z různých důvodů nesouhlasili, vyslovit odlišné stanovisko – takzvaný dissent (nebo separátní votum podle důvodové zprávy k ZÚS). Toto právo je ústavnímu soudci dáno proto, že z povahy věci se před ústavním soudem rozhodují právně složité a do životů jednotlivců zasahující případy. V tomto ohledu je proto soudcům dána možnost s potřebnou většinou přijatým rozhodnutím nesouhlasit a vyjádřit svůj odlišný názor, který je uveden v protokolu o jednání a aby bylo připojeno k rozhodnutí s uvedením jeho jména, tak jak je uvedeno v § 14 ZÚS. Z toho plyne, že pouze pokud soudce využije práva podle § 14 ZÚS, tak se dá hovořit o dissentu. Tento institut má původ v myšlence, že ve společnosti rozumných, přemýšlivých lidí je přirozené, že ne vždy spolu musí ve všech záležitostech souhlasit (tzv. „racionální

⁸⁷Rozhodnutí pléna Ústavního soudu [online] 2010 [cit. 1.2.2022]. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/Vnitрни_predpisy/Historie%20-%20Atrakce/O%20atrahovani%20senatnich%20veci%20plenem%202010-2.pdf

⁸⁸ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu,

neshody“). Zároveň jde o uznání možnosti plurality názorů, které mohou být v konečném důsledku správné. Výše uvedené vychází ze současné analytické filozofie.⁸⁹

Dalším článkem v rámci organizační struktury ÚS jsou čtyři tříčlenné **senáty**, jak vyplývá z § 15 ZÚS. Tyto senáty rozhodují o věcech, o kterých nerozhoduje plénum a dále podle § 43 odst. 2 ZÚS rozhoduje o odmítnutí návrhu usnesením. Agenda je mezi jednotlivé senáty rozdělena na základě rozvrhu práce, který určí předseda Ústavního soudu, který je přijat jako rozhodnutí pléna Ústavního soudu vždy na dobu jednoho kalendářního roku. V čele senátů stojí jejich předsedové, kteří jsou jmenováni předsedou Ústavního soudu, a to na dobu jednoho roku. Není možné, aby za předsedu byl zvolen ten samý soudce dvakrát za sebou, resp. ve dvou letech následujících za sebou.⁹⁰ Předseda senátu svolává a řídí jednotlivá zasedání. Podle § 19 odst. 2 ZÚS je senát způsobilý jednat a usnášet se, jsou-li přítomni všichni jeho členové. K přijetí rozhodnutí je nutná většina hlasů, pouze s výjimkou stanovených usnesení podle § 43 odst. 2 ZÚS, kdy je nutné k přijetí takového usnesení souhlasu všech členů senátu.

V rámci vnitřní organizace Ústavního soudu nelze opomenout speciální senát, kterým je **kárný senát Ústavního soudu**, jenž se skládá z pěti soudců Ústavního soudu, které volí plénum. Členové tohoto senátu jsou vždy zvoleni ke konkrétnímu kárnému řízení, ve kterém se projednává konkrétní kárné provinění. V tomto tkví patrný rozdíl mezi běžnými senáty, které jsou relativně stálé. Předsedu kárného senátu na prvním jednání zvolí členové tohoto senátu. Funkce předsedy kárného senátu je stejná jako u senátů běžných, stejná jsou i potřebná kvóra pro jednání a usnášení, kdy se usnáší většinou hlasů. K zahájení kárného řízení je nutné rozhodnutí předsedy Ústavního soudu, a to formou usnesení.

Podobně jako ostatní instituce ve státě i Ústavní soud má své funkcionáře, jejichž náplní je především reprezentace a organizačně-správní agenda. Těmi jsou předseda a dva místopředsedové Ústavního soudu, kteří jsou podle ustanovení § 2 ZÚS jmenováni

⁸⁹ Nemusíme se vždycky shodnout aneb disentující soudci. [online] 2019 [cit. 1.2.2022]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/respekt-pravo/nemusime-se-vzdycky-shodnout-aneb-disentujici-soudci>

⁹⁰ § 17 odst. 1 ZÚS

prezidentem republiky ze soudců Ústavního soudu. Konkrétní demonstrativní výčet náplně funkce předsedy Ústavního soudu je uveden v § 3 odst. 1 ZÚS. Další důležitou funkcí uvnitř organizace Ústavního soudu je funkce soudce zpravodaje, který se stará o přípravu věci k projednání.⁹¹

Konečně velmi důležitým organizačním článkem vedle administrativního aparátu Ústavního soudu jsou asistenti soudců. Je důležité uvést, že právě na základě ZÚS došlo ke vzniku této funkce. Funkce asistenta soudce je ve svém obsahu podobná náplni práce vyšších soudních úředníků. Jednotlivé úkony, kterými může soudce pověřit svého asistenta jsou uvedeny v § 41 ZÚS. Mezi tyto úkony podle uvedeného paragrafu patří:

- a) odložit podání osoby, které zjevně není návrhem na zahájení řízení a vyrozumět osobu, která jej učinila;
- b) vyrozumět navrhovatele o tom, že návrh na zahájení řízení nemá náležitosti podle ZÚS a určí lhůtu k odstranění vad takového návrhu;
- c) některé procesní úkony svěřené soudci zpravodaji podle § 42 odst. 3 a 4 ZÚS, s výjimkou provádění výslechu svědka.⁹²

Každému soudci je jmenován alespoň jeden asistent, které jmenuje a zároveň i odvolává předseda Ústavního soudu na návrh soudce, o jehož asistenta se jedná. Pro asistenty soudců jsou zákonem stanovené podmínky, které musejí splňovat pro jmenování. V § 9 odst. 1 ZÚS je stanoveno, že asistentem může být jmenována bezúhonná osoba, která má vysokoškolské vzdělání. Zde je třeba poznamenat, že od 1.1.2013 došlo ke změně znění tohoto odstavce, kdy před tímto datem bylo na místo osoby užito slova občan. Po této novele tedy došlo k podstatnému rozšíření okruhu osob, které se mohou stát asistentem soudce Ústavního soudu. Dále pak je rozdíl v obsahu bezúhonnosti u soudce a asistenta, jelikož v případě bezúhonnosti asistenta zahrnuje pravomocné odsouzení pro jakýkoliv trestný čin. Z toho plyne, že v případě asistenta jsou požadavky bezúhonnosti rozšířeny (srov. kapitola č. 3.1.2).⁹³ Funkce

⁹¹ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu

⁹² SCHELLEOVÁ, I. a kol. Soudnictví (historie, současnost a perspektivy). Praha. 2004 str. 447

⁹³ FILIP, Jan § 9 In: FILIP, Jan a kol. Zákon o Ústavním soudu. 2. vydání. Praha. 2007. str. 41

asistenta zaniká jeho vzdáním se funkce; zánikem funkce soudce, jehož asistentem byl jmenován; dnem právní moci rozsudku, kterým byl asistent odsouzen pro trestný čin; odvoláním; uplynutím doby, na kterou byl jmenován, byl-li jmenován na dobu určitou a smrtí.⁹⁴

Důležité je rovněž zmínit, že Ústavní soud dle ustanovení § 59 ZÚS publikuje svá rozhodnutí ve Sbírce nálezů a usnesení. Zveřejňovány jsou všechny nálezy Ústavního soudu; a případně usnesení, pokud se na tom plénum Ústavního soudu usnese. Ve Sbírce nálezů a usnesení se dále zveřejňují i stanoviska pléna, která mají povahu rozhodnutí *sui generis*, kdy tato stanoviska zavazují pouze Ústavní soud, nicméně mají nepřímé vnější účinky, jelikož jsou běžně součástí nálezů. Hlavním smyslem Sbírky nálezů a usnesení je poskytnout možnost široké veřejnosti seznámit se s obsahem rozhodovací činnosti Ústavního soudu, jelikož rozhodnutí Ústavního soudu, jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti, jsou vysoce významná.⁹⁵

3.2 Nejvyšší správní soud

Jak již bylo předestřeno ve výkladu v kapitole č. 2.2.3, vývoj správního soudnictví v České republice byl značně kostrbatý a teprve až v roce 2003 došlo k naplnění litery Ústavy, konkrétně tedy čl. 91 odst. 1, a to zřízením Nejvyššího správního soudu podle § 11 odst. 1 SŘS. Jeho zřízením došlo k faktickému naplnění předpokladu demokratického právního státu, který je založen na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Jsem toho názoru, že organizace moci soudní (či její část) musí ve státě odpovídat znění Ústavy, a nikoliv existovat pouze *de iure*.

Úloha a působnost Nejvyššího správního soudu je specifikována v § 12 SŘS, kdy v odstavci 1 je uvedeno, že Nejvyšší správní soud jako vrcholný soudní orgán ve věcech patřících do pravomoci soudů ve správním soudnictví zajišťuje jednotu a zákonnost

⁹⁴ SCHELLEOVÁ, I. a kol. Soudnictví (historie, současnost a perspektivy). Praha. 2004 str. 447

⁹⁵ ŠIMÍČEK, Vojtěch. § 59 [Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu]. In: FILIP, Jan, HOLLÄNDER, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch. Zákon o Ústavním soudu. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 322.

rozhodování tím, že rozhoduje o kasačních stížnostech v případech stanovených tímto zákonem, a dále rozhoduje v dalších případech stanovených tímto nebo zvláštním zákonem.⁹⁶

Nejvyšší správní soud je vrcholným soudním orgánem ve věcech patřících do pravomoci soudů ve správním soudnictví. Obdobně jako je tomu u Nejvyššího soudu, jedním z jeho hlavních úkolů je sjednocování judikatury správních soudů, tj. rozhodnutí soudů krajských. Sídlem Nejvyššího správního soudu je dle ustanovení § 11 odst. 2 SŘS město Brno. Jak již bylo naznačeno v předchozím odstavci, jednou z nejdůležitějších činností Nejvyššího správního soudu je rozhodování o kasačních stížnostech. Specifikem řízení u Nejvyššího správního soudu je právě uplatnění kasačního principu⁹⁷ (na výjimky se však kasační princip uplatní i u rozhodování Ústavního soudu), jehož podstatou je, že v případě, kdy dojde ke zjištění nesprávnosti posuzovaného soudního rozhodnutí, dojde k jeho zrušení a vrácení soudu nižšího stupně. Lze konstatovat, že v rámci soudních opravných postupů se v České republice jedná o uplatnění kasačního principu v jeho „nejčistší“ podobě. Kasační princip se rovněž objevuje u mimořádného opravného prostředku dovolání v rámci civilního procesu.

⁹⁶ § 12 odst. 1 SŘS

⁹⁷ Kasační princip (kasační systém) je specifickým principem opravného řízení, kdy opravný orgán při zjištění nesprávnosti napadeného rozhodnutí je zruší a věc vrátí (přikáže) k novému projednání a rozhodnutí prvoinstančnímu orgánu. Původně byl používán pouze k nápravě vad právních v systému kasace, ale v českém právu je nyní používán i k odstraňování vad skutkových. Uplatnění K. (*pozn.* K. = kasace) znamená zdůraznění zásady, že těžiště procesu je v řízení před orgánem prvního stupně, kde se v nejširší míře uplatňují základní zásady řízení a dochází k nejširšímu uplatnění výchovného a preventivního účinku řízení. Přitom nezabývá oprávněné osoby možnosti podání nového opravného prostředku, jestliže s novým rozhodnutím vydaným v následujícím prvostupňovém řízení opět nesouhlasí. Tím je však na druhé straně řízení prodlužováno a takový postup, zejména je-li prvostupňové rozhodnutí opakovaně zrušováno, je též v rozporu se zásadami rychlosti a hospodárnosti řízení. Z těchto důvodů je opravné řízení v našem právu v současné době vybudováno převážně na K., který je doplněn, resp. modifikován některými prvky apelačními tak, aby byly zachovány výhody K., ale zároveň byly poněkud eliminovány námitky proti jeho nedostatečné rychlosti a hospodárnosti. Podle platné právní úpravy je v civilním řízení na tomto opravném systému vybudováno dovolání. V tr. řízení jsou na K. vybudovány stížnosti, dovolání a stížnost pro porušení zákona. U odvolání převažuje princip apelační.

Nejvyšší správní soud však sehrává důležitou roli i v rámci prvoinstančního rozhodování ve věcech, které jsou mu svěřeny dle SŘS – jedná se o některé případy ve věcech „politických“ a kompetenční spory mezi orgány veřejné správy.

3.2.1 Vznik Nejvyššího správního soudu

Pokud se chceme zabývat vznikem Nejvyššího správního soudu samostatné České republiky, není možné se obejít bez krátké historie České republiky, která samotnému vzniku soudu předcházela.

Na úvod je nutné konstatovat, že správní soudnictví na území dnešní České republiky bylo záhy po druhé světové válce z důvodu nepohodlnosti pro nově nastolený režim cíleně zlikvidováno, a tím se de facto stalo postupně neexistentním, a to na základě ústavního zákona č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře ze dne 30.10.1952, který právní materii správního soudnictví vůbec neupravoval. V návaznosti na přijatý ústavní zákon č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře došlo ještě téhož dne k přijetí zákona č. 65/1952 Sb., o prokuratuře, který aktivně derogoval veškeré předpisy, na které se vztahoval citovaný zákon a zároveň speciálně zrušil všechny předpisy o správním soudu. K tomu srov. ustanovení § 18 odst. 2 zákona č. 65/1952 Sb., o prokuratuře: *„Zrušeny jsou všechny předpisy o správním soudu.“*

Jak je již z předchozích kapitol této práce patrné, právně došlo ke vzniku Nejvyššího správního soudu již dnem účinnosti Ústavy 1.1.1993, konkrétně na základě čl. 91 odst. 1, avšak fakticky svou činnost začal vykonávat až dnem 1.1.2003, kdy došlo k jeho prvnímu personálnímu obsazení.

3.2.2 Složení Nejvyššího správního soudu

Z ustanovení § 13 SŘS vyplývá, že Nejvyšší správní soud se skládá z předsedy soudu, místopředsedy soudu, předsedů kolegií, předsedů senátů a dalších soudců. Mimo uvedené jsou soudcům jmenováni asistenti, kdy každému soudci má být jmenován alespoň jeden asistent. Prvním předsedou Nejvyššího správního soudu se stal JUDr. Josef Baxa. Podle ustanovení § 13 odst. 2 a 3 SŘS je předseda a místopředseda Nejvyššího správního soudu jmenován prezidentem republiky na funkční období 10 let.

Soudci Nejvyššího správního soudu

V obecné části zákonných požadavků kladených na soudce pro výkon tohoto povolání lze odkázat na kapitolu č. 1.3. Za nejpodstatnější rozdíl zákonných požadavků kladených na soudce Nejvyššího správního soudu je speciální úprava (vůči ZSS) obsažena v ustanovení § 121 odst. 2 ZSS, kdy jsou na soudce Nejvyššího správního soudu kladeny vysoké nároky na jeho odbornost, která je vyjádřena podmínkou, že soudce musel vykonávat v oboru ústavního, správního nebo finančního práva po dobu nejméně deseti let právní praxi nebo vědeckou, popřípadě pedagogickou činnost. Přidělení soudce k Nejvyššímu správnímu soudu je nadto podmíněno předchozím souhlasem předsedy Nejvyššího správního soudu. Pro úplnost doplňuji, že za účelem výběru kandidátů pro soudce Nejvyššího správního soudu je na internetových stránkách Nejvyššího soudu zveřejněno *Memorandum o výběru kandidátů na soudce pro Nejvyšší správní soud – zveřejnění pravidel*.⁹⁸

Struktura Nejvyššího správního soudu

Struktura senátů Nejvyššího správního soudu je relativně komplikovaná (z důvodové zprávy lze vyčíst, že: „*Ve vícečlenných senátech (pozn. více než tříčlenných) rozhoduje jen Nejvyšší správní soud ve vymezených agendách*“),⁹⁹ a proto je pro lepší přehlednost rozdělit na senáty „běžné“ a senáty rozšířené. V případě běžných senátů se Nejvyšší správní soud skládá z tříčlenných senátů (§ 16 odst. 2 písm. b) SŘS), kterých je podle části I. Obecná pravidla odst. 2. rozvrhu práce Nejvyššího správního soudu ze dne 29.12.2021 deset a v taxativně vymezených řízeních soud rozhoduje v sedmičlenných senátech složených z předsedy a šesti soudců.¹⁰⁰ Nejvyšší správní soud je dále tvořen rozšířenými senáty, kterými je sedmičlenný senát a devítičlenný senát, kterých je dle rozvrhu práce po jednom od každého senátu. Jako je tomu u Ústavního soudu a u

⁹⁸ POSPÍŠIL, Petr. § 121 [Přidělování soudců]. In: BLAŽEK, Tomáš, JIRÁSEK, Jan, MOLEK, Pavel, POSPÍŠIL, Petr, SOCHOROVÁ, Vendula, ŠEBEK, Petr. Soudní řád správní. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016. Memorandum o výběru kandidátů na soudce pro Nejvyšší správní soud - zveřejnění pravidel [online] nedatováno [cit. 15.12.2022]. Dostupné z: <https://www.nssoud.cz/o-soudu/soudci/memorandum-o-vyberu-kandidatu-na-soudce>

⁹⁹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu (č. 1080) zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní

¹⁰⁰ POSPÍŠIL, Petr. § 16 [Senáty]. In: BLAŽEK, Tomáš, JIRÁSEK, Jan, MOLEK, Pavel, POSPÍŠIL, Petr, SOCHOROVÁ, Vendula, ŠEBEK, Petr. Soudní řád správní. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2016.

Nejvyššího soudu, všichni soudci Nejvyššího správního soudu tvoří plenum.¹⁰¹ Podle ustanovení § 21 SŘS předseda Nejvyššího správního soudu po projednání v plénu vydává jednací řád, který byl vydán s účinností od 1.1.2004 ve znění čtyř novelizací – poslední z 1.9.2019.¹⁰²

Není bez zajímavosti, že historicky, konkrétně od 1.5.2004 na základě usnesení Nejvyššího správního soudu, byla součástí složení Nejvyššího správního soudu dvě kolegia, a to finančně správní a sociálně správní. Cílem specializovaných kolegií má obecně být přijímání stanovisek v zájmu sjednocování judikatury a za tímto účelem vznik specializace soudců. Obě uvedená kolegia v rámci složení Nejvyššího správního soudu existovala do jejich zrušení do 1.1.2014, a to na základě usnesení pléna Nejvyššího soudu č. j. S 4/2013-2/3 ze dne 27.11.2013 na návrh předsedy Nejvyššího správního soudu. Z uvedeného usnesení, na základě kterého došlo ke zrušení specializovaných kolegií je pro nalezení důvodu jejich zrušení patrně nejdůležitější bod 26. citovaného usnesení: *„Přetrvávajícím faktem ovšem zůstává, že po celou dobu nenalezla kolegia svou věcnou náplň ani fakticky, přestože byly činěny různé pokusy o jejich oživení. Nic na tom nezměnilo ani to, že v jejich čele se postupně vystřídala řada soudců. Nescházejí se, neprobíhají v nich věcné diskuse, neschvaluje se v jejich rámci judikatura určená k uveřejnění v oficiální Sbírce rozhodnutí. Kolegia tak jsou vlastně jen jakousi schránkou či rámečkem v každoročním rozvrhu práce obsahujícím výčet vyhrazených agend, které jsou pak přidělovány soudcům a senátům v nich zařazeným, vedle agend rozprostřených rovnoměrně mezi všechny. Neexistuje ale žádný důkaz o tom, že by rozhodování vyhrazené agendy bylo kvalitnější nebo že by agenda rozhodovaná všemi senáty byla rozhodována méně kvalitně.“* Z uvedeného lze uzavřít, že plenum a tím spíše pak předseda Nejvyššího správního soudu považoval za důležité, aby soudce Nejvyššího správního soudu „všechno uměl slušně“, čímž jsou na tyto soudce kladeny nadstandartní požadavky na jejich intelektuální kapacitu. Specializace uvnitř Nejvyššího správního soudu pak dle odůvodnění zrušujícího usnesení, byla nežádoucí v jakékoliv podobě (silná

¹⁰¹ Rozvrh práce Nejvyššího správního soudu (na rok 2022)

¹⁰² Úplné znění jednacího řádu od 1.9.2019 [online] 2019 [cit. 15.12.2022]. Dostupné z: <https://www.nssoud.cz/o-soudu/organizace-soudu/organizacni-dokumenty>

či mírná specializace). Řešením odstranění specializace tak bylo zařazení soudců s rozdílnými znalostmi do senátů s následnou průběžnou neformální diskuzí při řešení jednotlivých případů.

Na závěr lze doplnit, že v případech, kdy Nejvyšší správní soud vykonává svou působnost podle ustanovení § 4, 4a a 4b zákona č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců, státních zástupců a soudních exekutorů, ve znění pozdějších předpisů, rozhoduje v senátech složených z předsedy senátu, jeho zástupce a 4 přísedících.

Soudcovská rada Nejvyššího správního soudu

Dle ustanovení § 23 a násl. SŘS je zřízena soudcovská rada skládající se z pěti členů, kdy funkce předsedy, místopředsedy a předsedy kolegia Nejvyššího správního soudu jsou neslučitelné s funkcí člena soudcovské rady. Z ustanovení § 23 odst. 3 SŘS vyplývá, že soudcovská rada je poradním orgánem předsedy Nejvyššího správního soudu. Do působnosti soudcovské rady dle ustanovení § 25 odst. 1 SŘS spadá:

- a) vyjádření se ke kandidátům na jmenování do funkce předsedy kolegia a předsedy senátu Nejvyššího správního soudu;
- b) vyjádření se k soudcům, kteří mají být přiděleni nebo přeloženi k výkonu funkce u Nejvyššího správního soudu nebo kteří mají být přeloženi od Nejvyššího správního soudu k jinému soudu;
- c) projednání návrhů rozvrhu práce Nejvyššího správního soudu a jeho změn;
- d) vyjádření k zásadním otázkám státní správy Nejvyššího správního soudu;
- e) možnost požádat předsedu Nejvyššího správního soudu o svolání pléna a navrhnout mu program zasedání pléna;
- f) plnění dalších úkolů, stanoví-li tak zvláštní zákon.

Nad rámec výkladu k soudcovské radě Nejvyššího správního soudu doplňuji, že soudcovské rady se dále zřizují u Nejvyššího soudu, vrchních soudů a krajských soudů, kdy jejich působnost je velmi obdobná, a proto ve zbytku výkladu (s výjimkou soudcovské rady u okresních soudů) jí není dále věnován podrobný popis.

3.2.3 Rozhodování Nejvyššího správního soudu

Lze shrnout, že převažující náplní Nejvyššího správního soudu je rozhodování o kasačních stížnostech, které směřují proti pravomocným rozhodnutím krajských soudů; dále rozhoduje o rozpuštění politické strany nebo politického hnutí, pozastavuje nebo znovuobnovuje jejich činnost¹⁰³, rozhoduje v kompetenčních sporech podle ustanovení § 97 a násl. SŘS ohledně pravomoci správních orgánů, které si takovou pravomoc osobují k vydání rozhodnutí o tomtéž právu nebo povinnosti totožného účastníka řízení před správním orgánem, nebo naopak v případech, kdy správní orgány svou pravomoc popírají.

Rovněž je důležité neopomenout, že Nejvyšší správní soud je jakožto kárný soud podle zákona č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců, státních zástupců a soudních exekutorů věcně příslušný k rozhodování o kárné odpovědnosti soudce, předsedy soudu, místopředsedy soudu nebo předsedy kolegia Nejvyššího soudu nebo Nejvyššího správního soudu, kárná odpovědnost státního zástupce a kárná odpovědnost soudního exekutora za kárné provinění, rovněž je Nejvyšším soudem v kárném řízení posuzována způsobilost soudce a způsobilost státního zástupce vykonávat svou funkci.

Velmi zajímavým orgánem soudního typu (avšak nikoliv soudem) je zvláštní senát zřízený podle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů. Tento senát se skládá jak z řad soudců Nejvyššího správního soudu, tak ze soudců Nejvyššího soudu. Vzhledem ke skutečnosti, že zvláštní senát rozhoduje v sídle Nejvyššího správního soudu a rovněž státní správu zvláštního senátu vykonává předseda Nejvyššího správního soudu¹⁰⁴, je na místě, aby tento orgán byl zmíněn v kapitole týkající se Nejvyššího správního soudu. Z komentářové literatury lze seznat, že zvláštní senát se v mnohých svých aspektech shoduje s prvorepublikovým zvláštním senátem, a to například délkou funkčního období, paritním zastoupením tří soudců Nejvyššího soudu a tří soudců Nejvyššího správního soudu a také organizačním zajištěním chodu začleněním k Nejvyššímu správnímu soudu. Zvláštní senát je složen ze tří soudců Nejvyššího

¹⁰³ § 95 SŘS

¹⁰⁴ § 2 zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů

správního soudu a ze tří soudců Nejvyššího soudu, což má poskytovat záruku, že v posuzovaných sporech bude zapotřebí dosáhnout nadpolovičního počtu hlasů pro přijetí rozhodnutí v posuzovaném kompetenčním sporu, čímž je vyloučena názorová převaha soudců s občanskoprávním pohledem či soudců se správně právním pohledem.¹⁰⁵ Podle ustanovení § 1 RoKomSp zvláštní senát rozhoduje v kladných či záporných kompetenčních sporech o pravomoc nebo věcnou příslušnost vydat rozhodnutí, jehož stranami jsou: a) soudy a orgány moci výkonné, územní, zájmové nebo profesní samosprávy; b) soudy v občanském soudním řízení a soudy ve správním soudnictví.

V neposlední řadě je zapotřebí vyzdvihnout Sbíрку rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, kterou Nejvyšší správní soud vydává, a ve které uveřejňuje vybraná rozhodnutí Nejvyššího správního soudu a krajských soudů jako soudů správních a stanoviska a zásadní usnesení Nejvyššího správního soudu v souladu s ustanovením § 22 SŘS, čímž dochází již k výše zmíněné zásadní funkci, kterou Nejvyšší správní soud plní, a to sjednocování judikatury správních soudů.¹⁰⁶

3.3 Nejvyšší soud

Nejvyšší soud je vrcholným orgánem obecné soustavy soudů v České republice, který tvoří čtvrtý článek soudní soustavy, kdy výjimku z uvedeného pravidla v rámci soustavy obecných soudů tvoří Nejvyšší správní soud ve věcech správního soudnictví a samozřejmě Ústavní soud, který se nachází mimo soustavu obecných soudů. O Nejvyšším soudu lze z procesně právního hlediska rovněž hovořit jako o poslední, tzv. dovolací instanci. Ihned na úvod lze konstatovat, že Nejvyšší soud oproti Nejvyššímu správnímu soudu měl svou právní historii v dějinách České republiky o poznání příznivější, když 1. ledna 1993 došlo k zániku federace, a naopak ke vzniku samostatné

¹⁰⁵ ZAVŘELOVÁ, Jitka. § 2 [Zvláštní senát]. In: JEMELKA, Luboš, PODHRÁZKÝ, Milan, VETEŠNÍK, Pavel, ZAVŘELOVÁ, Jitka, BOHADLO, David, ŠURÁNEK, Petr. Soudní řád správní. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2013. str. 1080.

¹⁰⁶ PÚRY, František. Sbíрка rozhodnutí Nejvyššího správního soudu. In: HENDRYCH, Dušan a kol. Právní slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

České republiky a veškerá pravomoc Nejvyššího soudu ČSFR přešla na Nejvyšší soud, čímž došlo k materiálnímu naplnění čl. 91 a čl. 92 Ústavy.¹⁰⁷ Na základě ústavního zákona č. 29/1993 Sb., o některých dalších opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, se se svým souhlasem stali soudci Nejvyššího soudu ČSFR, kteří jimi byli ke dni 31. prosince 1992 soudci Nejvyššímu soudu České republiky, ke kterému následně byli přiděleni.

Z ustanovení § 10 ZSS vyplývá, že sídlem Nejvyššího soudu je Brno. Významnou činností Nejvyššího soudu, jako je tomu v případě Nejvyššího správního soudu, je sjednocování rozhodování soudů nižších stupňů, čehož je dosaženo tak, že Nejvyšší soud rozhoduje o právních otázkách v rámci dovolacího řízení, kdy rozhodnutí (resp. právní názory v nich obsažené) Nejvyššího soudu jsou pro soudy nižších stupňů v navazujících řízeních závazná. K tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2946/2008 ze dne 14. září 2010 či nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 15/14 ze dne 26. ledna 2016.

3.3.1 Složení Nejvyššího soudu

Výchozí právní úpravou pro složení Nejvyššího soudu je ustanovení § 15 a násl. ZSS. Z uvedeného ustanovení vyplývá, že Nejvyšší soud se skládá z předsedy soudu, místopředsedů soudu, předsedů kolegií, předsedů senátů a dalších soudců.¹⁰⁸ Stěžejní část rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu ve věcech samých je tvořena „řadovými soudci“, kdy předseda a místopředsedové soudu rovněž vykonávají státní správu Nejvyššího soudu. Předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu dle čl. 62 písm. f) jmenuje ze soudců prezident republiky. Nejvyšší soud se dále skládá z předsedů kolegií a předsedů senátů. Obecné požadavky na soudce Nejvyššího soudu lze vztáhnout z předchozích kapitol této práce, zejména z kapitoly č. 1.4. Kromě splnění obecných požadavků na soudce však musí kandidát na soudce Nejvyššího soudu splnit zákonný předpoklad položený v ustanovení § 71 odst. 2 ZSS, že kterého plyne, že: „*K Nejvyššímu soudu může být přeložen soudce, který má právní praxi po dobu nejméně 10 let a který*

¹⁰⁷ Nejvyšší soud. [online] 2018 [cit. 8.4.2022]. Dostupné z:

https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/Edit/ONejvyssimsoudu~Obecneinformace?Open&area=O%20Nejvy%C5%A1%C5%A1%C3%ADm%20soudu&grp=Obecn%C3%A9%20informace&lng=

¹⁰⁸ § 15 odst. 1 ZSS

svými odbornými znalostmi a zkušenostmi dává záruky řádného výkonu této funkce.“ Je na místě doplnit, že Nejvyšší soud přijal Pravidla pro výběr kandidátů na soudce Nejvyššího soudu ze dne 24.5.2017 pod sp. zn. S 2019/2017¹⁰⁹, tento počin Nejvyššího soudu lze jednoznačně ocenit, když přijatá pravidla transparentně sdělují, jaké požadavky jsou od kandidátů na soudce Nejvyššího soudu očekávány, a to i s ohledem na požadavky na kandidáty z nižších soudů a z mimosoudního prostředí. Soudci Nejvyššího soudu je podle ustanovení § 16 ZSS přidělen alespoň jeden asistent, kterého jmenuje a odvolává předseda Nejvyššího soudu, a to na návrh soudce, o jehož asistenta se jedná.¹¹⁰ V současné době je každému soudci přidělen jeden až tři asistenti.¹¹¹

Struktura Nejvyššího soudu

Nejvyšší soud se skládá z občanskoprávního a obchodního kolegia a trestního kolegia, do kterých jsou soudci Nejvyššího soudu zařazeni, tříčlenných senátů (předsedy a dvou soudců, nestanoví-li zákon jinak), devítičlenných velkých senátů z příslušného kolegia a pléna, které se skládá z předsedy, místopředsedů, předsedů kolegií, předsedů senátů a ostatních soudců Nejvyššího soudu.¹¹²

Důležitým základním organizačním celkem Nejvyššího soudu je Občanskoprávní a obchodní kolegium, které svou činností zajišťuje jednotnost a zákonnost v rámci rozhodování soudů v občanském soudním řízení.¹¹³ Vedle uvedeného kolegia je dále zřízeno trestní kolegium. Soudci Nejvyššího soudu jsou dle své činnosti zařazeni do výše dvou uvedených kolegií. Účelem kolegií je sjednocování judikatury nižších soudů přijetím stanoviska podle ustanovení § 14 odst. 3 ZSS k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu, a to na návrh předsedy Nejvyššího soudu nebo předsedy kolegia Nejvyššího soudu anebo velkého senátu.¹¹⁴ K přijetí stanoviska kolegia se vyžaduje

¹⁰⁹ Pravidla pro výběr kandidátů na soudce Nejvyššího soudu ze dne 24.5.2017, sp. zn. S 219/2017

¹¹⁰ SCHELLEOVÁ, I. a kol. Soudnictví (historie, současnost a perspektivy). Praha. 2004. str. 258

¹¹¹ Nejvyšší soud. [online] 2018 [cit. 10.4.2022]. Dostupné z: https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/f069f297c2422c1bc12576ac0045940f/c19977e48c277e9ac1257e67004137a9?OpenDocument

¹¹² SCHELLEOVÁ, I., a kol. Organizace justice a právní služby. Ostrava. 2008. str. 44

¹¹³ Nejvyšší soud. [online] 2018 [cit. 10.4.2022]. Dostupné z: https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/f069f297c2422c1bc12576ac0045940f/c19977e48c277e9ac1257e67004137a9?OpenDocument

¹¹⁴ SCHELLEOVÁ, I., a kol. Organizace justice a právní služby. Ostrava. 2008. str. 45

souhlas většiny všech členů kolegia. Kolegia provádějí výběr rozhodnutí Nejvyššího soudu a ostatních soudů, včetně přijatých stanovisek kolegií nebo plénem podle ustanovení § 14 odst. 3 ZSS, které jsou následně Nejvyšším soudem vydány ve veřejné Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek. Pro úplnost lze uvést, že v rámci uvedených kolegií jsou vytvářena soudní oddělení, které se mohou dále hlouběji specializovat.¹¹⁵

Dle ustanovení § 19 odst. 1 ZSS rozhoduje Nejvyšší soud v senátech (myšleno tříčlenných) nebo ve velkých senátech. Jestliže dospěl senát při svém rozhodování k odlišnému právnímu názoru, který již byl v dřívějším rozhodnutí Nejvyššího soudu vyjádřen, postoupí věc k rozhodnutí velkému senátu podle ustanovení § 20 odst. 1 ZSS. Je zapotřebí vyzdvihnout, že právě tříčlenné senáty provádějí největší penzum rozhodovací činnosti.

Předseda, místopředsedové, předsedové kolegií, předsedové senátů a ostatní soudci Nejvyššího soudu tvoří plénum.¹¹⁶ Jedná se o nejvýznamnější kolektivní orgán Nejvyššího soudu, který zejména projednává jednací řád Nejvyššího soudu a rovněž za účelem sjednocování rozhodování soudů zaujímá stanoviska k rozhodovací činnosti soudů v otázkách týkajících se kolegií nebo v otázkách, které jsou mezi kolegií sporné.¹¹⁷ Zasedání pléna jsou neveřejná a k platnému přijetí usnesení je vyžadováno kvórum dvou třetin svých členů, kdy je zapotřebí souhlasu nadpoloviční většiny přítomných členů. K přijetí stanoviska, aby došlo ke sloučení občanskoprávního kolegia a obchodního kolegia nebo k jejich rozdělení je zapotřebí nadpoloviční většiny všech členů.¹¹⁸ V minulosti došlo ke sloučení občanskoprávního kolegia a obchodního kolegia již dvakrát, a to ke dni 1.1.1997 a následně ke dni 1.1.2007, kdy od posledního uvedeného data jsou k dnešnímu dni sloučena.

¹¹⁵ ZEMANOVÁ, Daniela. § 40 [Soudní oddělení]. In: ZEMANOVÁ, Daniela. Zákon o soudech a soudcích. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2022. str. 47

¹¹⁶ § 23 odst. 1 ZSS

¹¹⁷ Nejvyšší soud. [online] 2018 [cit. 15.4.2022]. Dostupné z:

https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/Edit/ONejvyssimsoudu~Obecneinformace?Open&area=O%20nejvy%C5%A1%C5%A1%C3%ADm%20soudu&grp=Obecn%C3%A9%20informace&lng=

¹¹⁸ SCHELLEOVÁ, I., a kol. Organizace justice a právní služby. Ostrava. 2008. str. 45

Obdobně jako je tomu v případě Nejvyššího správního soudu, tak i v případě Nejvyššího soudu je zákonem zřízena soudcovská rada, a to podle ustanovení § 46 ZSS ve spojení s ustanovením § 50 ZSS. Působnost soudcovské rady Nejvyššího soudu (ale i vrchních soudů, krajských soudů a okresních soudů) je natolik obdobná, že ve zbytku lze ohledně podrobnějšího výkladu odkázat na příslušná ustanovení ZSS (§ 51, 52 a 53).

3.3.2 Rozhodování Nejvyššího soudu

V souvislosti s výše uvedeným lze shrnout, že Nejvyšší soud jakožto vrcholný soudní orgán zajišťuje jednotnost a zákonnost rozhodování, k němuž jsou soudy v rámci občanského soudního řízení a trestního řízení zmocněny, a to tak, že podle ustanovení § 14 ZSS:

- a) rozhoduje o mimořádných opravných prostředcích v případech stanovených zákony o řízení před soudy (dovolání a v rámci trestního řízení rovněž o stížnosti pro porušení zákona);
- b) rozhoduje v jiných případech stanovených zvláštním právním předpisem nebo mezinárodní smlouvou, s níž vyslovil souhlas Parlament, jíž je Česká republika vázána a která byla vyhlášena;
- c) rozhoduje o uznání a vykonatelnosti rozhodnutí cizozemských soudů, vyžadují-li to zvláštní právní předpis nebo mezinárodní smlouva, s níž vyslovil souhlas Parlament, jíž je Česká republika vázána a která byla vyhlášena;
- d) a nakonec rozhoduje v dalších případech stanovených zvláštním právním předpisem nebo mezinárodní smlouvou, s níž vyslovil souhlas Parlament, jíž je Česká republika vázána a která byla vyhlášena.

3.4 Vrchní soudy

Ohledně z kraje výkladu k vrchním soudům v České republice je zapotřebí uvést, že jejich existence je ve srovnatelných soudních systémech netradiční. Opakovaně je uváděno, že čtyřstupňová soudní soustava je pro soudnictví České republiky nadbytečná

až nepochopitelná.¹¹⁹ Pro pochopení vzniku vrchních soudů je zapotřebí si nejprve uvědomit, že před vznikem samostatné České republiky se původně jednotná Československá socialistická republika stala federací České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky, kdy vedle nejvyššího soudního orgánu československé federace vznikly i nejvyšší soudy obou republik. V důsledku zániku federace tak došlo k tomu, že na území samostatné České republiky se nacházel jak Nejvyšší soud ČSFR, tak Nejvyšší soud ČR. V důsledku zrušení federálních a republikových orgánů došlo dne 1. ledna 1993 k přechodu pravomocí Nejvyššího soudu ČSFR na Nejvyšší soud a Nejvyšší soud České republiky byl „transformován“ do dnešního Vrchního soudu v Praze. Uvedené řešení tak vyřešilo problematiku soudců dosavadního republikového Nejvyššího soudu České republiky, kteří by bez vzniku vrchních soudů nebyli kam umístit.¹²⁰ V otázce vrchních soudů jsem zastáncem názoru, že jejich existence a tím i současná struktura soustavy soudů o počtu čtyřech soudních stupňů je a již při svém vzniku byla z hlediska potřeb soudnictví v ČR nadbytečná, avšak s ohledem na historické souvislosti lze konstatovat, že krok k vytvoření tohoto článku byl pochopitelný. Rovněž zastávám názor, že by bylo vhodné současnou čtyřstupňovou soustavu zredukovat na soustavu tříčlánkovou za účelem jejího zjednodušení, avšak vzhledem k stáří tohoto tématu a opakovaným diskuzím nad ním, které prozatím nikam nevedly, lze uzavřít, že v brzké době nelze očekávat jakoukoliv změnu.

Z čl. 91 odst. 1 Ústavy vyplývá, že do soustavy obecných soudů patří vrchní soudy. K dnešnímu dni tak tvoří třetí článek celkem dva vrchní soudy, a to Vrchní soud v Praze a Vrchní soud v Olomouci. Zajímavostí je, že obdobně jako v případě zřízení Nejvyššího správního soudu až soudním řádem správním v roce 2003, došlo k zahájení činnosti Vrchního soudu v Olomouci až dne 1.1.1996, a to na základě zákona č. 241/1995 Sb., o zahájení činnosti Vrchního soudu v Olomouci, čímž došlo k naplnění litery Ústavy v

¹¹⁹ Poslanec Výborný: Zvažme zrušení vrchních soudů a snížení věku přisedících. [online] 2021 [cit. 25.4.2022]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/09/poslanec-vyborny-zvazme-zruseni-vrchnich-soudu-a-snizeni-veku-prisedicich/>

¹²⁰ NĚMEČEK, T. Vojtěch Cepl: Život právníka ve 20. století. Praha. 2010. str. 96

případě mnohosti vrchních soudů. Do doby zahájení činnosti Vrchního soudu v Olomouci jeho působnost vykonával Vrchní soud v Praze.¹²¹

3.4.1 Složení vrchních soudů

Vrchní soudy se dle ustanovení § 26 ZSS skládají z předsedy soudu, místopředsedy soudu, předsedů senátů a dalších soudců. Na soudce vrchních soudů nejsou kladeny zvláštní zákonné požadavky vyjma těch obecných, viz kapitola č. 1.4. Ustanovení § 103 ZSS se věnuje funkcionářům vrchního soudu, z něhož vyplývá, že: „Předsedu vrchního soudu jmenuje z řad soudců na návrh ministra spravedlnosti prezident republiky. Místopředsedy vrchního soudu jmenuje z řad soudců na návrh předsedy vrchního soudu ministr spravedlnosti.“ Rovněž z totožného zákonného ustanovení vyplývá, že funkční období předsedy a místopředsedy je sedm let. Počet místopředsedů vrchního soudu není zákonem konkrétně určen, počet se určuje na základě koeficientů řídicí činnosti vydávaných Ministerstvem spravedlnosti.¹²² Pokud jde o jmenování předsedů senátů vrchního soudu, tak ti jsou jmenováni předsedou vrchního soudu z řad soudců vrchního soudu.¹²³ Obdobně jako je tomu u funkcionářů ostatních soudů, předseda a místopředsedové vrchního soudu vedle rozhodovací činnosti vykonávají státní správu vrchního soudu. Rovněž je zapotřebí zmínit, že předsedu soudu nelze opakovaně jmenovat do funkce předsedy téhož soudu, kdy předsedu vrchního a krajského soudu lze opakovaně jmenovat do funkce předsedy jiného soudu téhož stupně až po uplynutí pěti let ode dne zániku funkce předsedy.¹²⁴ Problematika opakování funkce předsedy soudu bylo předmětem nálezu ÚS sp. zn. Pl. ÚS 39/08 ze dne 6.10.2010, kterým bylo zrušeno původní znění ustanovení § 105a ZSS, které připouštělo opakované jmenování soudního funkcionáře. Hlavním smyslem této změny byla ochrana proti korupčním jednáním, kdy rovněž dalším rizikem opakováním funkce předsedy soudu (a

¹²¹ GERLOCH, A. a kol. Ústavní systém České republiky. 6. vydání. Plzeň. 2022. str. 252

¹²² ZEMANOVÁ, Daniela. § 28 [Podněty ke sjednocení rozhodování]. In: ZEMANOVÁ, Daniela. Zákon o soudech a soudcích. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2022.

¹²³ § 103 odst. 3 ZSS

¹²⁴ § 150a odst. 1 ZSS

neméně zanedbatelným) je ztrácení zkušeností a praxe v samotné rozhodovací činnosti soudce.¹²⁵ Na základě novely č. 218/2021 Sb., došlo ke změně zákona o soudech a soudcích s účinností k 1.1.2022 - k „navrácení“ ustanovení § 105a ve znění: „(1) *Předsedu soudu nelze opakovaně jmenovat do funkce předsedy téhož soudu. Předsedu vrchního a krajského soudu lze opakovaně jmenovat do funkce předsedy jiného soudu téhož stupně až po uplynutí 5 let ode dne zániku funkce předsedy.*; (2) *Místopředsedu soudu nelze jmenovat opakovaně do funkce místopředsedy téhož soudu dvě po sobě jdoucí funkční období.*“

Důležitým aspektem ve sjednocování rozhodování je oprávnění předsedy vrchního soudu podle ustanovení § 28 odst. 1 ZSS předat podnět Nejvyššímu soudu ke sjednocení rozhodování soudů.

Struktura vrchních soudů

Soudci vrchních soudů jsou organizováni do tříčlenných senátů, které se skládají z předsedy senátu a dvou soudců, není-li zvláštním právním předpisem stanoveno jinak, čímž je odkazováno na zákon č. 121/2008 Sb. o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů, dle kterého se na rozhodovací činnosti vrchních soudů podílejí i vyšší soudní úředníci.¹²⁶

3.4.2 Rozhodování vrchních soudů

Dle ustanovení § 25 ZSS o věcné příslušnosti vrchních soudů tyto soudy:

- a) rozhodují v případech stanovených zákony o řízení před soudy jako soudy druhého stupně ve věcech, v nichž rozhodovaly v prvním stupni krajské soudy, které patří do jejich obvodu;
- b) rozhodují v dalších zákonem stanovených případech.

Vzhledem k postavení vrchních soudů v soustavě soudů je jejich rozhodovací náplní především rozhodování v odvolacích agendách v případech, kdy jsou podle ustanovení

¹²⁵ ZEMANOVÁ, Daniela. § 105a. In: ZEMANOVÁ, Daniela. Zákon o soudech a soudcích. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, str. 177

¹²⁶ SCHELLEOVÁ, I. a kol. Soudnictví (historie, současnost a perspektivy). Praha. 2004. str. 257

§ 9 odst. 2 krajské soudy příslušné k rozhodování jako soudy prvního stupně a dále například ve věcech insolvenčního řízení, čemuž odpovídá rozhodování v senátech složených z předsedy senátu a dvou soudců.¹²⁷ Přílohou č. 1 k ZSS „NÁZVY, OBVODY A SÍDLA VRCHNÍCH SOUDŮ“ jsou stanoveny obvody a sídla vrchních soudů.

3.5 Krajské soudy

V souvislosti se změnou politického režimu bylo zapotřebí provést jak organizační, tak personální změny. Jedním z nejdůležitějších zákonů byl zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích ze dne 19. července 1991, v důsledku čehož došlo k zajištění pevného postavení soudců v rámci demokratického státního uspořádání. Dalším rovněž významným zákonem byl zákon č. 98/1991 Sb., o sídlech a obvodech okresních a krajských soudů v České republice, který v ustanovení § 2 odst. 1 stanovil, že: „*Obvody a sídla krajských soudů se shodují s územím a sídlem krajů.*“ a ve druhém odstavci dále stanovil, že: „*Obvod městského soudu v Praze se shoduje s územím hlavního města Prahy; sídlem městského soudu je hlavní město Praha*“¹²⁸ Dle ustanovení § 4 zákona č. 98/1991 Sb., o sídlech a obvodech okresních a krajských soudů v České republice došlo ke zrušení předchozího zákona, který upravoval sídla a obvody okresních a krajských soudů v České socialistické republice zákon České národní rady č. 119/1975 Sb., o sídlech a obvodech okresních a krajských soudů v České socialistické republice, ve znění zákona České národní rady č. 425/1990 Sb., o okresních úřadech, úpravě jejich působnosti a o některých dalších opatřeních s tím souvisejících, dle kterého byly dosavadní obvody určeny na základě národních výborů.

Krajské soudy tvoří druhý článek soudní soustavy v České republice, kdy v závislosti na procesní právní úpravě mohou krajské soudy vystupovat roli první či druhé soudní instance. Z aktuálně platné právní úpravy rozhoduje na území České republiky

¹²⁷ ZEMANOVÁ, Daniela. § 28 [Podněty ke sjednocení rozhodování]. In: ZEMANOVÁ, Daniela. Zákon o soudech a soudcích. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, ISBN 978-80-7400-888-7

¹²⁸ SCHELLEOVÁ, I. a kol. Soudnictví (historie, současnost a perspektivy). Praha. 2004. str. 205, 206

sedm krajských soudů a Městský soud v Praze¹²⁹, který dle ustanovení § 9 odst. 1 ZSS vykonává působnost krajského soudu. Dále z přílohy č. 5 a č. 6 ZSS vyplývá zřízení celkem sedmi poboček krajských soudů, avšak je zapotřebí upozornit, že pobočky krajských soudů, které jsou uvedeny v příloze č. 6 ZSS mají zahájit svou činnost dnem, který stanoví zvláštní zákon, jak je stanoveno v § 13 odst. 3 ZSS. Tímto zvláštním zákonem je zákon č. 117/2008 Sb. o zahájení činnosti Krajského soudu v Brně – pobočky v Jihlavě, zákon č. 171/2004 Sb. o zahájení činnosti Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně a zákon č. 199/2002 Sb. o zahájení činnosti Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích. Pobočky krajských soudů vznikají za účelem lepší dostupnosti občanům a také je zřizováním poboček krajských soudů vyplňována mezera v počtu krajských soudů v souvislosti s nastaveným členěním podle ZSS. Zákon č. 51/2020 Sb., o územně správním členění státu a o změně souvisejících zákonů nemá vliv na organizaci soudů, a tak i nadále trvá nesoulad mezi členěním veřejné správy a justice.¹³⁰ Je zapotřebí zdůraznit, že pobočky krajských (a okresních) soudů jsou pouze pracoviště, a nikoliv samostatným orgánem soudní soustavy. Spíše je pobočku soudu nutné chápat jakožto „prodlouženou ruku“ toho kterého soudu. V souvislosti ohledně diskuzí týkajících se krajských soudů a jejich poboček se již dříve objevila snaha, aby se v každém kraji dle územního členění nacházel krajský soud.¹³¹ Dlužno dodat, že zřizování poboček krajských soudů je téma, které se v důsledku počtu krajských soudů neustále průběžně diskutuje.¹³²

3.5.1 Složení krajských soudů

Z ustanovení § 30 ZSS vyplývá, že se krajský soud skládá z předsedy soudu, místopředsedů soudu, předsedů senátů a dalších soudců. V rámci systematiky ZSS je

¹²⁹ Příloha č. 2 ZSS

¹³⁰ Nový zákon o územněsprávním členění státu od 1.1.2021. [online] 2020 [cit. 17.4.2022]. Dostupné z: <https://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6797803>

¹³¹ Soudnictví. Ministerstvo vnitra ČR. [online] 2022 [cit. 16.5.2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/soudnictvi.aspx>

¹³² Ministerstvo smetlo ze stolu snahu o zřízení pobočky krajského soudu v Chebu. [online] 2022 [cit. 18.5.2022]. Dostupné z: <https://plzensky.denik.cz/z-regionu/ministerstvo-smetlo-ze-stolu-snahu-o-zrizeni-pobocky-krajskeho-soudu-v-chebu-202.html> nebo Pobočka plzeňského soudu by měla být podle návrhu kraje v Chebu. [online] 2021 [cit. 16.5.2022]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/12/pobocka-plzenskeho-soudu-by-mela-byt-podle-navrhu-kraje-v-chebu/>

opět v dílu 4, označeném rubrikou funkcionáři soudu, v ustanovení § 104 odst. 1 uvedeno, že předsedu krajského soudu jmenuje z řad soudců na návrh ministra spravedlnosti prezident republiky, kdežto místopředsedy krajského soudu jmenuje ministr spravedlnosti na návrh předsedy krajského soudu. Navazující odstavec uvedeného paragrafu konkretizuje délku funkčního období předsedy a místopředsedy krajského soudu, které je sedmileté. Stejně jako je tomu v případě ostatních soudních funkcionářů, tak i v případě předsedy krajského soudu je pracovní agenda rozšířena o podstatnou část výkonu státní správy, a to nejen krajského soudu, ale i okresních soudů v jeho obvodu, jak vyplývá z ustanovení § 126 ZSS, což poukazuje na provázanost soudů krajských a okresních. Namátkou lze jmenovat zajišťování chodu krajského soudu po stránce personální a organizační, hospodaření s prostředky státního rozpočtu, zvyšování odbornosti soudců, kontrolu postupu krajského soudu při rozdělování věcí podle rozvrhu práce, až po dohled řádného chodu soudních kanceláří. Výčet obsažený v ustanovení § 126 ZSS je poměrně rozsáhlý, a proto si na něj ve zbytku dovoluji odkázat. Lze však v tomto ohledu uzavřít, že po mnou provedených rozhovorech s funkcionáři soudů,¹³³ je činnost spojená s předsedou soudu či místopředsedou soudu natolik obsáhlá a do značné míry manažerského charakteru, že v konečném důsledku tito soudní funkcionáři jen výjimečně rozhodují ve věcech soudních sporů.

Struktura krajských soudů

Rozhodování krajských soudů probíhá v tříčlenných senátech či samosoudci v zákonem stanovených případech viz ustanovení § 36a odst. 3 OSŘ, ze kterého vyplývá, že v řízení před krajským soudem jako soudem prvního stupně jedná a rozhoduje samosoudce, senát dle totožného ustanovení jedná a rozhoduje v řízení v prvním stupni, stanoví-li tak zákon, a v odvolacím řízení. Dále v prvním stupni rozhoduje samosoudce v případě insolvenčních řízení a incidenčních sporech podle ustanovení § 12 odst. 1 InsZ. Z ustanovení § 30 odst. 3 ZSS vyplývá, že dále se na rozhodovací činnosti krajského soudu podílejí vyšší soudní úředníci, justiční kandidáti (dříve justiční čekatelé) a soudní tajemníci. Senáty krajských soudů jsou složeny v závislosti na věcech, ve kterých

¹³³ Příloha č. 1 k diplomové práci

rozhodují, a to buď z předsedy senátu a dvou přísedících v případě, že je rozhodováno v trestních věcech jakožto soud prvního stupně, nebo z předsedy senátu a dvou soudců v ostatních případech, s tím že předsedou senátu může být pouze soudce.¹³⁴

V rámci základní vnitřní organizace krajské soudy vytváří soudní oddělení, kterými se rozumí buď senát, nebo samosoudce. Soudní oddělení jsou dále na základě rozvrhu práce zařazena do úseků, čímž dochází k zaměření konkrétních soudců na typově stejné druhy řízení.¹³⁵ Vnitřní organizaci krajských a okresních soudů podrobně stanovuje vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů.

3.5.2 Rozhodování krajských soudů

Věcnou příslušnost krajských soudů podrobně upravují procesní předpisy, a to zásadně taxativním výčtem. Základním ustanovením je však § 29 ZSS, které říká, že: *„Krajské soudy a) rozhodují v případech stanovených zákony o řízení před soudy jako soudy druhého stupně ve věcech, v nichž rozhodovaly v prvním stupni okresní soudy, které patří do jejich obvodu, b) rozhodují v případech stanovených zákony o řízení před soudy jako soudy prvního stupně, c) rozhodují ve věcech správního soudnictví v případech stanovených zákonem, d) rozhodují v dalších zákonem stanovených případech.“*

V civilním řízení je věcná příslušnost krajských soudů zakotvena v ustanovení § 9 odst. 2 OSŘ, kdy lze shrnout, že se především jedná o řízení týkající se sociálního zabezpečení, obchodních korporací, duševního vlastnictví, finančních či obchodních záležitostí. Vzhledem k obsáhlosti taxativního výčtu si dovoluji ve zbytku odkázat na uvedený paragraf. Krajské soudy rovněž rozhodují jako soudy prvního stupně ve věcech vkladu práva k nemovitým věcem podle ustanovení § 249 odst. 2 OSŘ. Pro úplnost je zapotřebí uvést, že krajské soudy rozhodují o odvoláních proti rozhodnutím okresních soudů.¹³⁶

¹³⁴ § 31 odst. 2 ZSS

¹³⁵ ZEMANOVÁ, Daniela. § 40 [Soudní oddělení]. In: ZEMANOVÁ, Daniela. Zákon o soudech a soudcích. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2022. str. 46.

¹³⁶ § 10 odst. 1 OSŘ

V trestním řízení rozhodují krajské soudy v prvním stupni o trestných činech v případě, kdy za ně zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož dolní hranice činí nejméně pět let, nebo v případě, kdy za ně lze uložit výjimečný trest, a dále v případech, jak je uvedeno v ustanovení § 17 TR.

Velmi významnou právní oblastí, ve které rozhodují krajské soudy je oblast veřejných rejstříků, které rovněž vedou, a to podle zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů¹³⁷. V těchto řízeních krajské soudy vystupují jako rejstříkové soudy. Rejstříkovými soudy (krajskými soudy) jsou vedeny tyto rejstříky: spolkový rejstřík, nadační rejstřík, rejstřík ústavů, rejstřík společenství vlastníků jednotek, obchodní rejstřík, rejstřík obecně prospěšných společností, evidence svěřenských fondů (na které se obdobně použijí ustanovení o veřejných rejstřících). Dle zákona č. 37/2021 Sb., o evidenci skutečných majitelů je dále u krajského soudu vedena evidence skutečných majitelů.

Zajímavostí je, že Městský soud v Praze, jakožto soud prvního stupně je podle ustanovení § 39 odst. 2 ZSS věcně příslušný k rozhodování ve věcech průmyslového vlastnictví a ochrany práv k odrůdám.

Nakonec krajské soudy rozhodují ve správním soudnictví, a to specializovanými senáty k tomuto účelu zřízenými a specializovanými samosoudci.¹³⁸ Dle ustanovení § 7 odst. 1 OSŘ je věcně příslušný krajský soud, pokud SŘS nebo zvláštní zákon nestanoví jinak.

Obecně lze uzavřít, že krajské soudy rozhodují ve věcech, u kterých je očekávána vyšší úroveň právní složitosti než v případě věcí rozhodovaných okresními soudy.

¹³⁷ Dle ustanovení § 1 odst. 3 VeřRej je veřejný rejstřík informačním systémem veřejné správy.

¹³⁸ § 3 SŘS

3.6 Okresní soudy

Okresní soudy jsou základním nejnižším článkem obecné soustavy soudů v České republice.¹³⁹ Zároveň se ze své povahy jedná o soudy, se kterými se občané ČR během svého života dostanou nejčastěji do styku (patrně vedle rejstříkových agend krajských soudů, které v tomto ohledu mohou směle konkurovat) a ani si tuto skutečnost nemusí nutně uvědomit. Je tomu především z toho důvodu, že okresní soudy jako první stupně rozhodují od běžných sporů na plnění, v otázkách vlastnických práv, v pracovněprávních sporech, ve věcech rodinného práva ale třeba i v řízeních o pozůstalosti, kdy sice úkony soudu prvního stupně provádí notář jakožto soudní komisař, nicméně stále se jedná o soudní řízení. Je potom tedy běžné, že se každý alespoň jednou během svého života účastní soudního řízení.

V České republice rozhoduje celkem 86 okresních soudů, z čehož deset je soudů obvodních v hlavním městě Praze, které vykonávají působnost okresních soudů. Naproti tomu na území statutárního města Brna rozhoduje Městský soud v Brně, který opět vykonává působnost okresního soudu. Vzhledem k existenci Městského soudu v Praze jakožto soudu krajského a nedodržení jednotného názvosloví, tak dochází k matoucím situacím u neodborné veřejnosti.

Dnes již historické soudní okresy sahají do dějin Československé republiky, která soudní okresy převzala v téměř nezměněné podobě ze správního členění Rakousko-Uherska, a to na základě zákona č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého (tzv. recepční zákon). Došlo však k tomu, že soudní okresy byly odlišné od okresů správních (politických). Historicky došlo na poměrně krátkou dobu ke sjednocení, avšak v důsledku mnichovské dohody došlo k opětovnému rozkolu správních a soudních území. Nakonec dne 31. ledna 1949 došlo na základě přijetí zákona č. 320/1948 Sb., o územní organizaci krajských a okresních soudů, ke sjednocení státní

¹³⁹ SCHELLEOVÁ, I. a kol. Soudnictví (historie, současnost a perspektivy). Praha. 2004. str. 249

správy a územní organizace soudů.¹⁴⁰ Od přijetí ZSS jsou obvody okresních soudů stanoveny v příloze č. 3, na kterou odkazuje ustanovení § 12 odst. 1 ZSS.

Obdobně jako je tomu v případě krajských soudů, tak i okresním soudům jsou dle ustanovení § 13 odst. 2 ZSS stanoveny pobočky, a to konkrétně v příloze č. 7 ZSS. Jedná se o pobočku v Krnově při Okresním soudu v Bruntále, pobočku v Havířově při Okresním soudu v Karviné a pobočku ve Valašském Meziříčí při Okresním soudu ve Vsetíně.

3.6.1 Složení okresních soudů

Okresní soud se podle ustanovení § 34 odst. 1 ZSS skládá z předsedy soudu, místopředsedy nebo místopředsedů soudu, předsedů senátů a dalších soudců. Již dříve byla zmíněna určitá provázanost krajských soudů a okresních, a to se rovněž zrcadlí ve jmenování funkcionářů okresního soudu, kdy podle ustanovení § 105 odst. 1 ZSS je předseda okresního soudu jmenován z řad soudců na návrh předsedy krajského soudu ministrem spravedlnosti. Místopředseda nebo místopředsedové okresního soudu jsou jmenováni z řad soudců na návrh předsedy okresního soudu ministrem spravedlnosti. Totožně jako v případě funkcionářů krajského ale i vrchního soudu je funkční období předsedy a místopředsedy okresního soudu sedm let. Nakonec i jmenování předsedů senátů okresního soudu jmenuje z řad soudců příslušného soudu předseda krajského soudu, do jehož obvodu okresní soud spadá.¹⁴¹ Ohledně náplně činnosti funkcionářů okresního soudu si dovoluji odkázat na kapitolu č. 3.5.1, jelikož je svým obsahem velice obdobná. Důležité oprávnění, které však náleží předsedovi okresního soudu je předávání podnětů Nejvyššímu soudu ke sjednocení rozhodování soudů na základě pravomocných rozhodnutí okresního soudu podle ustanovení § 36 ZSS.¹⁴²

V případě zřízení soudcovské rady oproti výše uvedeným soudům v předchozích kapitolách se u okresních soudů soudcovská rada zřizuje v případě, kdy je příslušnému okresnímu soudu přiděleno nebo přeloženo k výkonu funkce více než 10 soudců.¹⁴³

¹⁴⁰ Soudní okresy. [online] 2008 [cit. 20.5.2022]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/13-5153-08-soudni_okresy

¹⁴¹ § 150 odst. 3 ZSS

¹⁴² SCHELLEOVÁ, I. a kol. Soudnictví (historie, současnost a perspektivy). Praha. 2004. str. 250

¹⁴³ § 46 odst. 2 ZSS

V případě, že je k okresnímu soudu přiděleno nebo přeloženo k výkonu funkce méně než 11 soudců, funkce soudcovské rady je vykonávána shromážděním všech soudců.¹⁴⁴ Další podrobnosti ohledně skladby, neslučitelnost funkce člena soudcovské rady, zasedání a usnášení je obsažena v ustanoveních § 47, 48 a 49 ZSS.

Struktura okresních soudů

Okresní soudy rozhodují jediným soudcem (samosoudcem) a výjimečně ve tříčlenných senátech. V případě, kdy okresní soud rozhoduje v senátu, je senát tvořen soudcem, jakožto předsedou senátu a dvěma přísedícími (laiky), kdy předsedou senátu může být pouze soudce.¹⁴⁵ Na rozhodování okresního soudu se v rozsahu stanoveném zvláštním předpisem podílejí vyšší soudní úředníci, justiční kandidáti, soudní tajemníci a soudní vykonavatelé.¹⁴⁶ Podle ustanovení § 35 odst. 1 „*Okresní soud rozhoduje v případech stanovených zákony o řízení před soudy v senátech; v ostatních případech rozhoduje samosoudcem.*“ Nutno podotknout, že okresní soudy jen zřídka rozhodují v senátech, jelikož na pravidlo obsažené v citovaném paragrafu výše navazuje právní úprava ustanovení § 36a odst. 1 OSŘ, který říká, že okresní soud rozhoduje v senátech ve věcech pracovních a v dalších věcech, o nichž to stanoví zákon.

3.6.2 Rozhodování okresních soudů

Okresní soudy, jakožto soudy prvostupňové rozhodují jak ve věcech civilních, tak ve věcech trestních. Obdobně jako je tomu v případě krajských soudů, tak i u okresních soudů je dána věcná příslušnost procesními právními předpisy. Základní ustanovení týkající se věcné příslušnosti okresních soudů je však obsaženo v ustanovení § 33 ZSS, ze kterého vyplývá, že okresní soudy rozhodují jako soudy prvního stupně, nestanoví-li zákony o řízení před soudy jinak, případně rozhodují i v dalších zákonem stanovených případech.

Obdobně jako je tomu v případě výlučné příslušnosti Městského soudu v Praze ve věcech průmyslového vlastnictví a ochrany práv k odrůdám, tak i v případě okresních

¹⁴⁴ § 46 odst. 3 ZSS

¹⁴⁵ SCHELLEOVÁ, I. a kol. Soudnictví (historie, současnost a perspektivy). Praha. 2004. str. 249

¹⁴⁶ § 34 odst. 3 ZSS

soudů je výlučně místně příslušný Obvodní soud pro Prahu 1 ve věcech evropského příkazu k obstarání účtů¹⁴⁷ a dále v případě Obvodního soudu pro Prahu 6 je dána jeho výlučná příslušnost k řízení v trestních věcech týkajících se občanů České republiky, jednalo-li o výkon rozhodnutí cizozemského soudu podle mezinárodní smlouvy, s níž vyslovil souhlas Parlament, jíž je Česká republika vázána a která byla vyhlášena.¹⁴⁸

V rámci civilního řízení jsou okresní soudy vždy věcně příslušné k řízení v prvním stupni, pokud není dle OSŘ stanoveno jinak, k tomu *a contrario* srov. kapitulu č. 3.6.2. Okresní soudy jsou rovněž věcně příslušné v prvním stupni podle ZŘS¹⁴⁹, není-li v prvním stupni příslušný krajský soud podle ustanovení § 3 odst. 2. V tomto ohledu lze shrnout a zopakovat, že v oblasti občanského práva okresní soudy rozhodují ve věcech týkajících se např. práv věcných, rodinných, závazkových, exekučních podle zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů¹⁵⁰, pracovněprávních.¹⁵¹

V rámci trestního řízení okresní soudy rozhodují o všech trestných činech, pokud o nich nerozhodují v prvním stupni krajské soudy, resp. nestanoví-li TŘ něco jiného,¹⁵² *a contrario* taxativní výčet ustanovení § 17 TŘ. Obecně se v případě trestních věcí svěřených okresním soudům jedná o trestné činy nižší závažnosti a komplexnosti.

¹⁴⁷ § 37 ZSS

¹⁴⁸ § 38 ZSS

¹⁴⁹ § 3 odst. 1 ZŘS

¹⁵⁰ § 45 odst. 1 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších zákonů

¹⁵¹ SCHELLEOVÁ, I. a kol. Soudnictví (historie, současnost a perspektivy). Praha. 2004 str. 250

¹⁵² § 16 TŘ

4 Diskuzní část

Patrně již v rámci vybraných kapitol této práce lze vyzorovat, že v rámci popisu některých právních institutů, funkčních mechanismů justice, zásad či možných nedostatků byla obsažena vlastní myšlenka, která vzešla z diskuzí, jež jsem učinil s JUDr. Ivanou Švehlovou, místopředsedkyní Krajského soudu v Praze (rovněž bývalou předsedkyní Krajského soudu v Praze), JUDr. Jaroslavem Cihlářem, místopředsedou Městského soudu v Praze a JUDr. Robertem Pelikánem, Ph.D. (bývalým ministrem spravedlnosti). Z provedených rozhovorů jsem vytvořil přepis, který je Přílohou č. 1 této práce.

V rámci provedených rozhovorů jsem mimo jiné zjišťoval názory na dělbu moci v rámci České republiky, zda jsou jednotlivé moci důsledně oddělené, možné reformy soudnictví za účelem jeho efektivnějšího fungování. Dále jsem díky provedeným rozhovorům měl možnost lépe pochopit obsah činnosti funkcionářů soudů a úskalí této činnosti. Zajímavým tématem byla diskuze s JUDr. Cihlářem ohledně jednotného orgánu, který by za justici jednal s mocí výkonnou či systemizace počtu soudů, která byla rovněž diskutována s JUDr. Ivanou Švehlovou, kdy na některá témata měli řečníci odlišné názory. Rovněž byla probírána otázka vrchních soudů či otázka zvýšení peněžní hranice trestného činu krádeže z 5.000,- Kč na 10.000,- Kč (k čemuž již došlo). Zajímavým názorem JUDr. Ivany Švehlové je rovněž model zrušení věcné příslušnosti krajských soudů v prvním stupni, a tuto přenést na okresní soudy či debata ohledně takzvaných výměn soudců.

Neméně zajímavou byla diskuze s bývalým ministrem spravedlnosti JUDr. Robertem Pelikánem, Ph.D., se kterým byla probírána ne/odvolatelnost předsedů soudů, k tomu viz již výše zmíněný náleží ÚS sp. zn. Pl. ÚS 39/08 ze dne 6.10.2010. Rovněž proběhla debata ohledně zřízení orgánu, který by sjednocoval názory jednotlivých předsedů soudů, vystupoval jako jedna entita a hájil zájmy všech soudů v případě vyjednávání s ministerstvem spravedlnosti kupříkladu ohledně rozpočtů jednotlivých soudů či personálního obsazení. Zajímavá je rovněž debata ohledně dříve navrhovaných instrukcí v prostředí českého soudnictví či vztahu moci výkonné s mocí soudní v otázce

státní správy soudů a snad ještě zajímavější řešení navrhované JUDr. Pelikánem ohledně zrušení okresních soudů, jakožto prvního článku soustavy soudů se zřízením poboček u soudů krajských, čímž mělo dojít k tak dlouho diskutované otázce redukce počtu článků soudní soustavy ČR.

Věřím, že poskytnuté rozhovory jsou poutavé a mohou obohatit čtenáře o zajímavé poznatky či zkušenosti z justičního prostředí. Vzhledem k relativně velkému rozsahu těchto rozhovorů si dovoluji dále odkázat na příložený přepis.¹⁵³

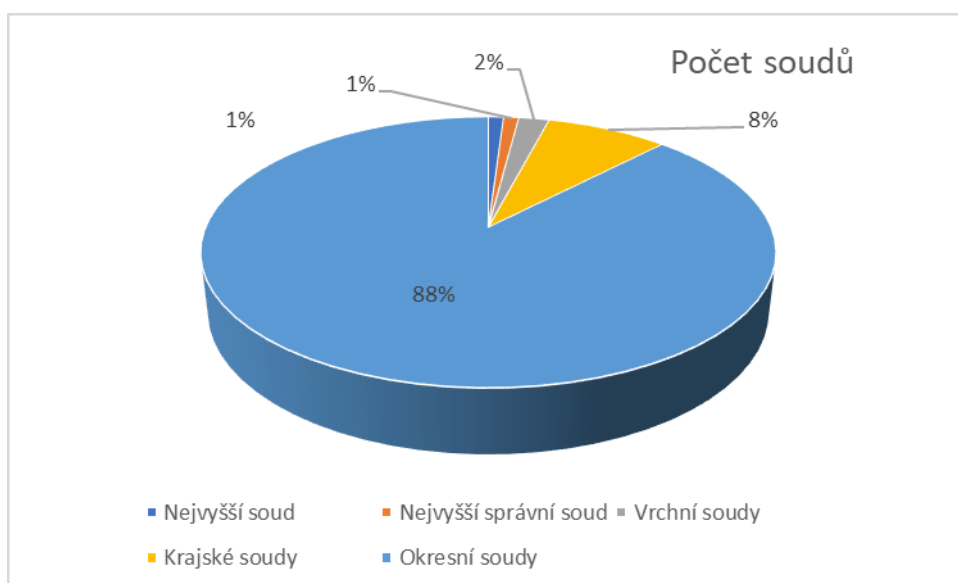
4.1 Statistické vyhodnocení

Na následujících grafech jsou znázorněna pouze základní statistická data. Zvláštní pozornost je věnována vyřizování věcí na okresních soudech v ČR, jakožto nejnižšího článku soudní soustavy. Veškerá statistická data jsou dostupná z České soudnictví 2021: Výroční statistická zpráva¹⁵⁴, kdy zdroj dat pro níže vypracované grafy je uveden v Příloze č. 2 této práce.

¹⁵³ Příloha č. 1 této diplomové práce

¹⁵⁴ Statistiky z oblasti justice [online] 2021 [cit. 17.12.2022] Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/statisticke-udaje-z-oblasti-justice>

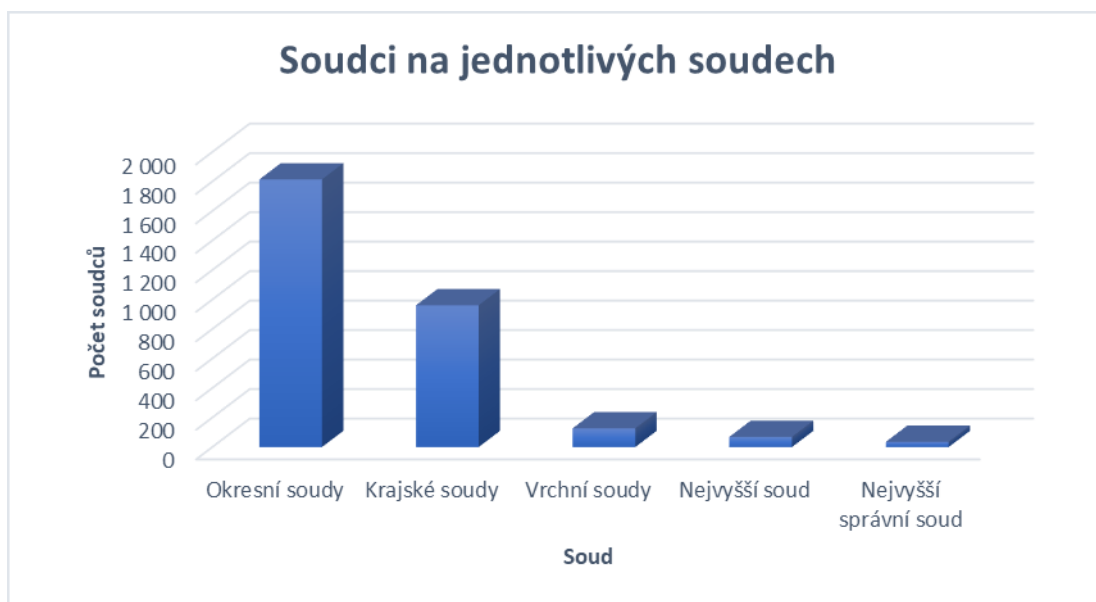
Graf č. 1 – Poměr obecných soudů v soudní soustavě České republiky

Graf č. 1: Poměr obecných soudů v soudní soustavě České republiky (M. Vrána)

Není překvapující, že nejvyšší zastoupení mají okresní soudy s 88 %, dále krajské soudy s 8 % a po 2 % mají vrchní soudy a rovněž po 1 % Nejvyšší soud a Nejvyšší správní soud. Okresních soudů je 86, krajský soudů je 8 a v počtu po 2 jsou vrchní soudy, a nakonec Nejvyšší soud a Nejvyšší správní soud, čímž se dostáváme k celkovému počtu 98 obecných soudů.

Graf č. 2 – Evidenční počet soudců

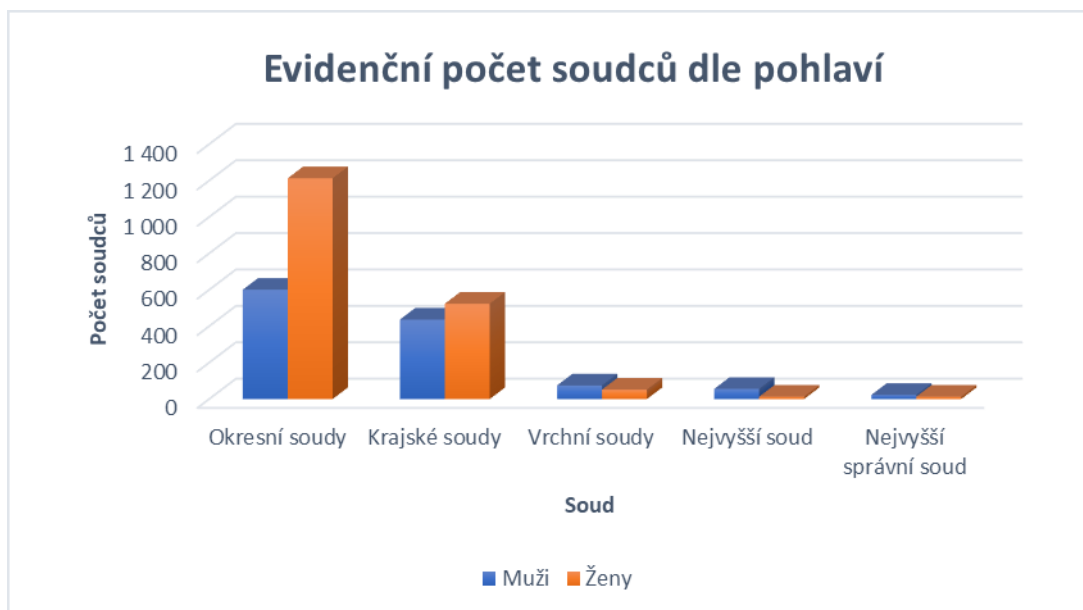

Graf č. 2: Evidenční počet soudců (M. Vrána)

Výše uvedený graf znázorňuje zastoupení soudců u jednotlivých článků soudní soustavy. Data vycházejí z evidovaného počtu soudců. Počet aktivních soudců je nepatrně nižší, protože do evidenčního počtu se započítávají i soudci, kteří jsou mateřské nebo rodičovské dovolené, dlouhodobě nemocní nebo ti, kteří jsou na stáži u vyšších soudních instancí.¹⁵⁵ Z grafů vyplývá, že na okresních soudech se nachází 1 814 soudců, na krajských soudech 961 soudců, dále na vrchních soudech 127 soudců, na Nejvyšším soudu 69 soudců, a nakonec na Nejvyšším správním soudu 36 soudců.

¹⁵⁵ Výroční statistická zpráva [online] 2021 [cit. 17.12.2022] Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/statisticke-udaje-z-oblasti-justice>

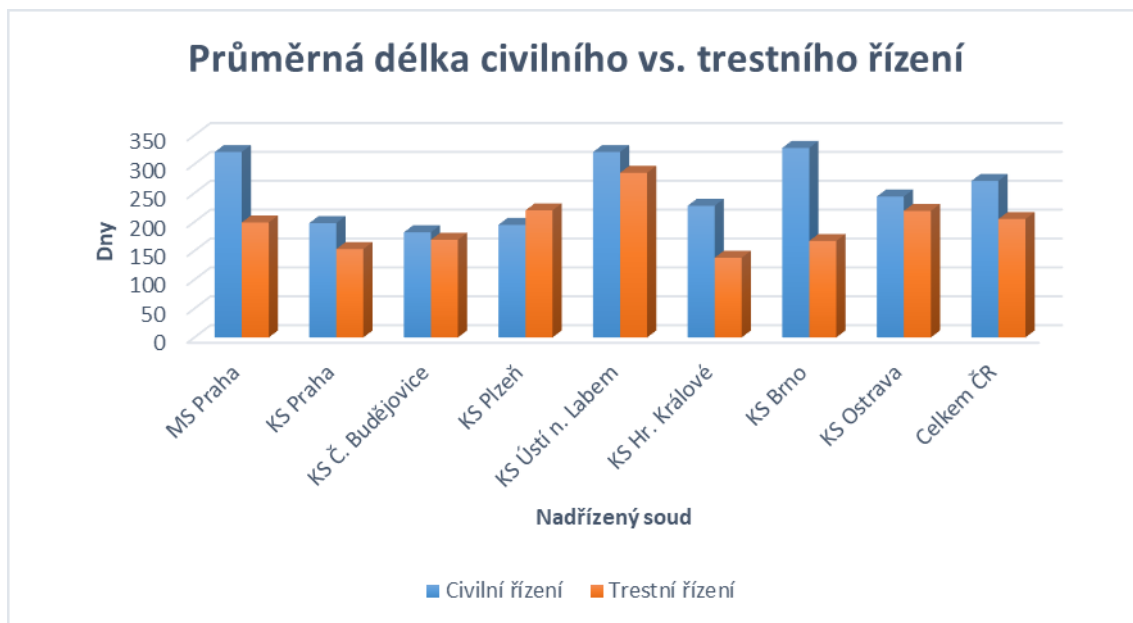
Graf č. 3 – Evidenční počet soudců dle pohlaví na soudech

Graf č. 3: Evidenční počet soudců dle pohlaví na soudech (M. Vrána)

Z výše uvedeného grafu lze vypočítat zajímavý trend, kdy na okresních soudech převažují mezi soudci ženy, a to o více než dvojnásobný počet, kdy na okresních soudech je složení 601 mužů a 1 213 žen. Na krajských soudech je stále patrné početnější zastoupení žen, kdy složení soudců je tvořeno 437 muži a 524 ženami. Na vrchních soudech dochází ke změně dosavadního statistického trendu, kdy větší zastoupení mezi soudci je 75 mužů a 52 žen. Vyšší podíl mužů soudců je nadále patrný jak u Nejvyššího soudu, kdy funkci soudce vykonává 56 mužů a 13 žen, tak u Nejvyššího správního soudu, kdy funkci soudce vykonává 23 mužů a 13 žen. Lze uzavřít, že u nižších článků soustavy je výrazně vyšší zastoupení žen soudců s tím, že naopak od vrchních soudů je zastoupení mužů soudců vyšší.

Graf č. 4 – Průměrná délka civilního vs. trestního řízení dle soudních krajů (u okresních soudů)

Graf č. 4 – Průměrná délka civilního vs. trestního řízení dle soudních krajů (u okresních soudů) (M. Vrána)

Nejprve je zapotřebí k samotnému grafu vysvětlit, že se jedná o součet všech řízení vedených u okresních soudů spadajících pod příslušný krajský soud (resp. okresní soudy nacházejících se v příslušných obvodech krajských soudů). Na první pohled je z grafu patrné, že průměrná délka je vyšší u civilních řízení. Průměrná délka celkem u civilních řízení je 271 dní a u trestních řízení je 205 dní. Nejvyšší rozdíl mezi těmito dvěma typy řízení je v KS Brno kde průměrná délka trestního řízení je 167 dnů ale u civilního je 328 dnů. Naopak nejvyrovnanější průměrnou délku má KS Plzeň kde civilní řízení trvá v průměru 195 dnů a trestní řízení 220 dnů.

Z ostatních dat obsažených ve Výroční statistické zprávě za rok 2021 jednoznačně vyplývá, že mezi okresními soudy dlouhodobě dochází ke snižování rozdílu v rychlosti řízení a rovněž, že obecně dochází postupnému snižování celkové délky civilních řízení, hlavními důvody této změny je dle statistické zprávy:

1. **zefektivnění práce soudů,**
2. **personální posilování soudů,**
3. **celorepublikový pokles v počtu napadlých věcí.**

V případě trestních řízení lze z ostatních dat obsažených ve statistické zprávě uzavřít, že dochází k významnému poklesu nápadu a tím i menšímu počtu nevyřízených věcí, a to setrvale od roku 2013. Významný vliv na pokles nově zahájených trestních řízení měla pandemie COVID-19 v roce 2020. Trend spočívající v poklesu nápadu trestních věcí lze pozitivně hodnotit, jelikož vyplývá z celkového poklesu kriminality na území České republiky.

Závěr

Cílem této práce, jak již bylo naznačeno v úvodu je poskytnout přehledný, systematicky utříděný a v rámci rozsahu úplný výklad, týkající se nejen soustavy soudů v České republice ale rovněž poskytnout širší souvislosti s tématem soudnictví a jeho institucionálního postavení v demokratickém právním státě založeného na tradiční dělbě moci. Jsem přesvědčen, že práce stanoveného cíle ve svém úvodu dosáhla. V rámci zpracování zvoleného tématu jsem nechtěl zůstat pouze u strohého poskytnutí přehledu soustavy soudů a jejich jednotlivého zařazení v rámci soudní soustavy, i když u zvoleného tématu je popisná část práce (kapitola č. 3) její stěžejní částí, kterou nelze vynechat, a proto jsem se v rámci výkladu na příhodných místech pokusil zpracované téma oživit vlastní myšlenkou či připomínkou, která by mohla čtenáře zaujmout a případně rozvinout další diskuzi nad ní.

První kapitola je věnována obecnému výkladu v souvislosti s dělbou moci ve státě, mocí soudní a výkladu dalších základních pojmů, bez kterých by nebylo možné dostatečně pochopit následující kapitoly zabývající se vlastním tématem práce a uchopit jejich vzájemnou souvislost. Nosnými základními pojmy jsou v této části moc soudní, soudnictví, soud, soudce, pravomoc a příslušnost soudů.

Tématem druhé kapitoly této práce jsou právní prameny vztahující se k soudnictví, které jsou hlavním právním stavebním kamenem pro jeho zakotvení a fungování ve státě. Druhá kapitola rovněž obsahuje současnou procesněprávní úpravu, která jednotlivým soudům určuje konkrétní agendu, ve kterých jsou příslušné rozhodovat. Vzhledem ke skutečnosti, že právních předpisů upravující soudnictví je velké množství a zároveň mezi nimi dochází k prolínání hmotněprávní a procesněprávní úpravy, bylo zapotřebí v dané kapitole učinit kompromis a podrobněji rozvést z mého pohledu pouze tu nejvýznamnější právní úpravu. Ve vztahu k soudnictví nebyly opomenuty ani základní právní zásady, které tvoří pomyslný obecný právní základ.

Třetí kapitola se věnuje popisu současné organizace soudní soustavy v České republice. V obecné části této kapitoly je stručně popsána struktura organizace, vysvětlení základních pojmů a oddělení soustavy obecných soudů od Ústavního soudu.

U každého soudního článku (včetně Ústavního soudu) jsem popsal jeho vznik, složení, vnitřní organizaci, státní správu vykonávanou funkcionáři jednotlivých soudů, způsob rozhodování a příslušnost jednotlivých soudů k rozhodování věcí jím svěřených dle zákona.

Čtvrtou kapitolu této práce jsem věnoval diskuzi s funkcionáři soudů a bývalým ministrem spravedlnosti JUDr. Robertem Pelikánem, Ph.D., které jsem zachytil do písemného přepisu, jež tvoří Přílohu č. 1 této práce. V rámci provedených rozhovorů jsem mimo jiné splnil stanovený cíl v úvodu této práce, a to zachycení pohledu funkcionářů soudu, jejich návrhů na případná zlepšení fungování justice, lepšího pochopení fungování soudů či velmi zajímavých připomínek a názoru JUDr. Pelikána na jím dříve navrhovanou reorganizaci soudní soustavy. Jsem toho názoru, že provedené rozhovory mají přidanou hodnotu a mohou čtenáře obohatit o zkušenosti osob aktivně zapojených do fungování soudů a do jisté míry rovněž Ministerstva spravedlnosti. Diskuzní část je dále doplněna o zajímavé statistické grafy ze soudního prostředí.

V současné době se dle mého názoru téma Soustavy soudů v ČR jeví jako vyčerpané. Avšak přesto mám za to, že tato práce svůj cíl splnila poskytnutím přehledného výkladu, který sleduje strukturu položenou zákonem a zároveň došlo k zachycení novel právních předpisů (zejména zákona o soudech a soudcích), kterými v některých případech došlo k nezanedbatelným změnám. V průběhu mého bádání jsem se tak setkával se skutečností, že konkrétně vybranému tématu se věnuje poměrně úzká část odborné veřejnosti, což má za následek to, že většina odborných publikací je zastaralá a nereflektuje proběhlé změny zákonů (s výjimkou komentářové literatury, která je však vždy velmi speciálně zaměřena). *De lege ferenda* bych navrhoval redukci současné čtyřstupňové soudní soustavy na třístupňovou a pokračovat v postupné „elektronizaci“ justice, čímž dochází k její lepší přístupnosti ze strany veřejnosti. Změna soudní soustavy by však byla velmi převratná a dle programového prohlášení vlády ze dne 6. ledna 2022 vláda s žádnými radikálními změnami v justici nepočítá. Pro určení konkrétní podoby zredukované soudní soustavy je však zapotřebí získat velké množství dat nad rámec této práce, aby bylo možné alespoň odhadnout konečný dopad takovéto

změny, zejména zda by takto razantní změna splnila svůj účel, co se efektivity soudnictví týče. Rovněž by bylo nutné provést odhad, jak nákladná by taková změna byla a zda by byla v souvislosti s touto změnou ochota provést nutnou novelizaci související právní úpravy. Proto si v tuto chvíli bez takového vyhodnocení nedovoluji učinit jednoznačné rozhodnutí, jakou konkrétní podobu by taková reorganizace soustavy soudů v ČR měla mít.

Jsem však přesvědčen, že i když od vzniku samostatné České republiky nedošlo k převratné změně v organizaci soustavy soudů a pravděpodobně nás ani v dohledné době nečeká, má smysl se tomuto tématu věnovat a udržovat jej aktivní v odborných diskuzích.

Seznam zkratek

ČNR	Česká národní rada
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, včetně Protokolů k ní
EU	Evropská unie
InsZ	zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů
KS	krajský soud
MPOPP	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
RoKomSp	zákon č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, ve znění pozdějších předpisů
SŘS	zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
ÚS	Ústavní soud České republiky
VeřRej	zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů, ve znění pozdějších předpisů
ZÚS	zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
ZSS	zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

FILIP, Jan a kol. Zákon o Ústavním soudu. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2007. ISBN 978-80-7179-599-5

FOREJTOVÁ, Monika a kol. *Ústavní soudnictví*. Brno: Václav Klemm. 2014. ISBN 978-80-87713-09-9

GERLOCH, A. a kol. *Ústavní systém České republiky 6. vydání*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2022. ISBN 978-80-7380-865-5

GERLOCH, Aleš. *Teorie Práva 8. vydání*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2021. ISBN 978-80-7380-838-9

HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník. 3. vydání*. Praha: C. H. Beck. 2009. ISBN 978-80-7400-059-1

HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy, 3. vydání*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2012. ISBN 978-80-7380-395-7

JEMELKA, Luboš a kol. *Soudní řád správní. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck. 2013. ISBN 978-80-7400-498-8

LOCKE, JOHN. *Dvě pojednání o vládě*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd. 1965. ISBN nebylo přiřazeno

MONTESQUIEU, Charles Louis. *O duchu zákonů*. Praha: Aleš Čeněk. 1974. ISBN 80-86473-30-9

NĚMEČEK, Tomáš. *Vojtěch Cepl: Život právníka ve 20. století*. Praha: Leges. 2010. ISBN 978-80-87212-58-5

PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda 2. díl, 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání*. Praha: Leges. 2015. ISBN 978-80-7502-084-0

SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Organizace justice a právní služby*. Ostrava. 2008. ISBN 978-80-87071-68-7

SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel a kol. *Soudnictví (historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia. 2004. ISBN 80-86432-65-3

SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecné správní právo. 3. aktualizované a upravené vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s. 2013. ISBN 978-80-7478-002-8

SLÁDEČEK, Vladimír a kol. *Ústava České republiky. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck. 2016. ISBN 978-80-7400-590-9

STAVINOHOVÁ, Jaruška. Soud. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník. 3.vydání.* Praha: C. H. Beck. 2009. ISBN 978-80-7400-059-1

WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací. 8. nezměněné vydání.* Praha: Leges. 2015. 624 s. ISBN 978-80-7502-076-5

ZEMANOVÁ, Daniela. Zákon o soudech a soudcích. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2022. ISBN 978-80-7400-888-7

ZOULÍK, F. *Soudy a soudnictví.* Praha: C. H. Beck. 1995. ISBN 80-7179-005-2

2. Seznam použitých internetových zdrojů

BLAŽEK, Tomáš a kol. Soudní řád správní. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. [online] 2016 [cit. 21.12.2020]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgzpw62zsl4zq&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search>

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. Pelikán představil novou komisi pro přípravu občanského soudního řádu [online] 2016 [cit. 21.12.2019]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2016/04/pelikan-predstavil-novou-komisi-pro-pripravu-obcanskeho-soudniho-radu/>

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. Soudce Baxa: Zeman naznačoval, že bych mohl být šéfem ústavního soudu. [online] 2019 [cit. 27.2.2019]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/josef-baxa-nejvyssi-soud-ustavni-soud-ovlivnovani-soudu-prazsky-hrad-milos-zeman_1901232033_haf

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. Pobočka plzeňského soudu by měla být podle návrhu kraje v Chebu. [online] 2021 [cit. 16.5.2022]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/12/pobočka-plzenskeho-soudu-by-mela-byt-podle-navrhu-kraje-v-chebu/>

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. Od 1. ledna se změní systém přípravy a výběru nových soudců [online] 2021 [cit.??]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2021/12/31/od-1-ledna-se-zmeni-system-pripravy-a-vyberu-novych-soudcu/>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Soudní okresy. [online] 2008 [cit. 20.5.2022]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/13-5153-08--soudni_okresy

DIMUN, PETR. Špičky justice podrobily záměr civilního řádu soudního drtivé kritice a odmítly ho jako Cimrmanovu pohádku. [online] 2018 [cit. 4.2.2019]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/11/spicky-justice-podrobily-zamer-civilniho-radu-soudniho-drtive-kritice-odmitli-jako-cimrmanovu-pohadku/>

EPA. Zástupci justice jednali s Kněžínkem o změně zákona o soudech a soudcích, širší shoda zatím nepanuje. [online] 2018 [cit. 18.12.2018]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2018/10/zastupci-justice-jednali-s-knezinkem-o-zmene-zakona-o-soudech-a-soudcich-sirsi-shoda-zatim-nepanuje/>

HISTORIE ÚSTAVNÍHO SOUDNICTVÍ. O Ústavním soudu pod vedením Zdeňka Kesslera [online] 2015 [cit. 26.12.2021]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/ustavni-soud-pod-vedenim-zdenka-kesslera/>

HUSSEINI, F. a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck. [online] 2021 [cit. 5.12.2022]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgfpwk232ge4texzr&tocid=nnptembsgfpwk232ge4texzr>

BAXA, JOSEF. Memorandum o výběru kandidátů na soudce pro Nejvyšší správní soud - zveřejnění pravidel [online] nedatováno [cit. 15.12.2022]. Dostupné z: <https://www.nssoud.cz/o-soudu/soudci/memorandum-o-vyberu-kandidatu-na-soudce>

KILIÁN, MILAN. Ministerstvo smetlo ze stolu snahu o zřízení pobočky krajského soudu v Chebu. [online] 2022 [cit. 18.5.2022]. Dostupné z: <https://plzensky.denik.cz/z-regionu/ministerstvo-smetlo-ze-stolu-snahu-o-zrizeni-pobocky-krajskeho-soudu-v-chebu-202.html>

KOLÁŘOVÁ, KATEŘINA. Novela zákona o soudech a soudcích je středem našeho zájmu. [online] 2018 [cit. 18.4.2022]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/ceska-pozice/novela-zakona-o-soudech-a-soudcich-je-stredem-naseho-zajmu.A181218_142342_pozice-tema_lube

PASEKOVÁ, EVA. Místopředseda NS Šuk předsedá nové komisi pro civilní řád soudní. [online] 2021 [cit. 5.4.2022]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/07/mistopredseda-ns-suk-predseda-nove-komisi-pro-civilni-rad-soudni/>

SENKOVÁ, ZITA. Josef Baxa: Byl by zázrak, kdyby politici chtěli posílit nezávislost soudu. [online] 2019 [cit. 26.2.2019]. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/josef-baxa-byl-zazrak-kdyby-politici-chteli-posilit-nezavislost-soudu-7761030>

SLÁMA, DAVID. Nový zákon o územněsprávním členění státu od 1.1.2021. [online] 2020 [cit. 17.4.2022]. Dostupné z: <https://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6797803>

SPRINZ, PETR, a kol. Insolvenční zákon. 1. vydání (3. aktualizace). Praha: C. H. Beck, [online] 2022 [cit. 12.11.2022]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz>

ŠIMÁČKOVÁ, KATEŘINA. Nemusíme se vždycky shodnout aneb disentující soudci. [online] 2019 [cit. 1.2.2022]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/respekt-pravo/nemusime-se-vzdycky-shodnout-aneb-disentujici-soudci>

ŠTEFANOVÁ, ALEXANDRA. Soudnictví. Ministerstvo vnitra ČR. [online] 2022 [cit. 16.5.2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/soudnictvi.aspx>

VÁLOVÁ, IRENA. Poslanec Výborný: Zvažme zrušení vrchních soudů a snížení věku přisedících. [online] 2021 [cit. 25.4.2022]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/09/poslanec-vyborny-zvazme-zruseni-vrchnich-soudu-a-snizeni-veku-prisedicich/>

Nejvyšší soud. [online] 2018 [cit. 8.4.2022]. Dostupné z: https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/Edit/ONEjvyssimsoudu~Obecneinformace?Open&area=O%20Nejvy%C5%A1%C5%A1%C3%ADm%20soudu&grp=Obecn%C3%A9%20informace&lng=

Nejvyšší soud. [online] 2018 [cit. 10.4.2022]. Dostupné z: https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/f069f297c2422c1bc12576ac0045940f/c19977e48c277e9ac1257e67004137a9?OpenDocument

Nejvyšší soud. [online] 2018 [cit. 15.4.2022]. Dostupné z: https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/Edit/ONEjvyssimsoudu~Obecneinformace?Open&area=O%20Nejvy%C5%A1%C5%A1%C3%ADm%20soudu&grp=Obecn%C3%A9%20informace&lng=

Rozhodnutí pléna Ústavního soudu. [online] 2010 [cit. 1.2.2022]. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/Vnitri_predpisy/Historie%20-%20Atrakce/O%20atrahovani%20senatnich%20veci%20plenem%202010-2.pdf

Statistická data soudů České republiky. České soudnictví: Výroční statistická zpráva z roku 2021. [online] 2021 [cit. 17.12.2022]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/statisticke-udaje-z-oblasti-justice>

Úplné znění jednacího řádu od 1.9.2019. [online] 2019 [cit. 15.12.2022]. Dostupné z: <https://www.nssoud.cz/o-soudu/organizace-soudu/organizacni-dokumenty>

Zákony pro lidi [online] 2010 [cit. 12.12.2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-6>

3. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého

Zákon č. 320/1948 Sb., o územní organizaci krajských a okresních soudů

Dekret č. 16/1945 Sb., velký retribuční dekret

Ústavní zákon č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře

Zákon č. 65/1952 Sb., o prokuratuře

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon České národní rady č. 119/1975 Sb., o sídlech a obvodech okresních a krajských soudů v České socialistické republice

Zákon České národní rady č. 425/1990 Sb., o okresních úřadech, úpravě jejich působnosti

Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky

Zákon č. 98/1991 Sb., o sídlech a obvodech okresních a krajských soudů v České republice

Zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích

Zákon č. 519/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád

Vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 44/1992 Sb., o náhradách za vykonávání funkce přisedícího, ve znění pozdějších předpisů

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva ČNR o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu

Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 241/1995 Sb., o zahájení činnosti Vrchního soudu v Olomouci

Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců, státních zástupců a soudních exekutorů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 199/2002 Sb., o zahájení činnosti Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 171/2004 Sb., o zahájení činnosti Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 117/2008 Sb., o zahájení činnosti Krajského soudu v Brně – pobočky v Jihlavě

Zákon č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 51/2020 Sb., o územně správním členění státu a o změně souvisejících zákonů

Zákon č. 37/2021 Sb., o evidenci skutečných majitelů

Zákon č. 218/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Vyhláška č. 516/2021 Sb., o odborné justiční zkoušce, výběru a odborné přípravě justičních kandidátů, výběru uchazečů na funkci soudce, výběru předsedů soudů a o změně vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů

4. Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 19/93 ze dne 21.12.1993

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 55/94 ze dne 14.9.1994

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 16/99 ze dne 27.6.2001

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/02 ze dne 18.6.2002

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 570/03 ze dne 30.6.2004

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. 2853/07 ze dne 30.4.2008

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2946/2008 ze dne 14.9.2010

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 39/08 ze dne 6.10.2010

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4380/2011 ze dne 14.3.2012

Usnesení pléna Nejvyššího soudu č. j. S 4/2013-2/3 ze dne 27.11.2013

Rozhodnutí pléna Ústavního soudu č. Org. 24/14 ze dne 25.3.2014

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 15/14 ze dne 26.1.2016

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1897/15 ze dne 25.2.2016

5. Seznam ostatních zdrojů

SKOUPÝ, Arnošt. *Texty k obecným dějinám kapitalismu I.* Olomouc. 1989

Právněhistorické studie: Dvacet let fungování Ústavního soudu České republiky. Praha: J. Wintr, 2014, č. 44/2. ISSN: 0079-4929

Rozvrh práce Nejvyššího správního soudu (na rok 2022)

Důvodová zpráva k zákonu č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu (č. 1080) zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní

Sdělení Ústavního soudu č. 52/2014 Sb., o přijetí rozhodnutí ze dne 25. března 2014 č. Org. 24/14 o atrahování působnosti

Pravidla pro výběr kandidátů na soudce Nejvyššího soudu ze dne 24.5.2017, sp. zn. S 219/2017

Seznam příloh

Příloha č. 1: Rozhovory k tématu: Soustava soudů v ČR

Příloha č. 2: Tabulky s daty pro podklad grafů

Příloha č. 2: Rozhovory k tématu: Soustava soudů v ČR

Rozhovor č. 1

Rozhovor č. 1 s JUDr. Jaroslavem Cihlářem, místopředsedou Městského soudu v Praze ze dne 15.1.2019

Tazatel: Matouš Vrána

Začal bych otázkou ohledně dělby moci v ČR. Jestli je u nás dělba moci důsledně oddělena či nikoliv. Jak to vnímáte? Co se týče úpravy v ústavě, bývají ohledně toho diskuze, co se týče rozměňování soudní moci ve spojení se soudcokrací jako pojmu, tím že se soudce nechá v určitých případech ovlivnit vlastními názory. Je ta úprava důsledná?

„Základní záležitostí si myslím je, že parlament poslední dobou, respektive od revoluce upravuje čím dál tím víc věcí a čím dál tím víc podrobněji. Takže když se podíváme na specifikum, která já znám, tzn. trestní řád, trestní zákon a podíváme se na množství do Aspi a dáme si tam počet novelizací trestního zákona a řádu, tak se dostaneme k počtu nějakých 30-40 novelizací za 20 let, což je šílené, že se mění dvakrát do roka jeden ze základních zákonů. To si myslím, že je špatně.“

„Nemyslím si, že by u nás dělba moci byla špatně praktikovaná ale je tam jedna věc, která je špatně. Při tom, že pánové poslanci v tom mají poslední slovo, tak v podstatě zákony připravují jenom soudci. Je pravda, že soudci nejvíce rozumí tomu danému oboru ale... měli by se k tomu vyjadřovat, takhle bych to řekl.“

Hraje v tomto nějakou úlohu soudcovská unie?

„Soudcovská unie do tvorby zákonů v podstatě nezasahuje.“

Robert Pelikán chtěl upravit mimo jiné způsob výběru nových soudců. Teď je to podzákonným předpisem, jedná se o metodiku nebo instrukci?

„Je to instrukce.“

V souvislosti s návrhy, které teď zaznívají, tak to vypadá, že by to mělo být formou zákona.

„Celý problém je v tom, že panu Pelikánovi lidé vyčítají všechno možné a podle toho považují za dobré, že pan Pelikán jako první vytvořil koncepci, koncepci toho, co má dělat právník od té doby co opustí fakultu, aby se stal soudcem a aby to bylo koncepční. Bývalý pan prezident Klaus prohlásil, že soudci budou jmenováni od 30 let, ale co budou adepti do té doby dělat nikoho nezajímalo. Je tam problém, že když chce být někdo soudcem, tak když je to dobrý právník a začne dělat advokáta, tak ve 30 letech už má většinou vytvořenou klientelu, má slušný příjem, a aby v tom okamžiku šel dělat čekatele nebo asistenta, tak si to podle té instrukce rozmyslí, protože by měl dělat ještě nějaké dva roky“

Základ byl tři roky, to byl čekatel, pak teprve mohl být jmenován, a ještě navržen předsedou soudu.

„To je v podstatě v té instrukci trochu upravené, aktuálně se dává k ledu, o té není potřeba moc hovořit. Tohle je samozřejmě záležitost zajímavá, nemyslím si, že by to patřilo do koncepce systému soudů v republice, to jen tak nad rámec. Ale to, co jste začal s tou soudcovskou unií – je to profesní dobrovolná organizace, ale nereprezentuje všechny soudce, a ani dokonce polovinu soudců. Vzhledem k tomu, že je jediná a díky tomu množství soudců, které tam je, se dá říct, že je reprezentativní a je partnerem pro moc výkonnou i moc zákonodárnou. Představitelé unie jsou zváni ke kulatým stolům apod. Mnohem víc poslední dobou jako partnerem pro ministerstvo jsou neoficiálně vzniklá společenství, např. kolegium předsedů krajských a vrchních soudů, což je velice důležité společenství, protože tam jsou lidi, kteří ty soudy opravdu vedou, dělají to dlouhá léta a rozumí tomu. To jsou partneři pro ministra při řadě věcí a konzultací, a to je pozitivum. Velký problém, a to do tohohle patří, když se hovoří o dělbě moci je, že u nás neexistuje nezávislý orgán soudní správy.“

Ted' se bavíme o tom, který by prováděl kontrolu?

„To je jednak kontrola, ale hlavně soudní správa znamená, kolik peněz, kolik zaměstnanců, kolik soudců v podstatě má a měla by mít pod kontrolou kárné návrhy, apod.“

On vlastně neexistuje jeden orgán, ale tuto státní správu, která je upravena v zákoně, by měla být prováděna jednotlivými předsedy soudů. Tím mám na mysli právě i řešení platových ohodnocení, administrativa – to řeší předseda a místopředsedové soudů.

„Rozhodovací pravomoc je delegovaná na ministerstvo, 90 % věcí dělá ministerstvo jako orgán výkonné moci. Takže je problém, že soud je nezávislý orgán ale stojí na hliněných nohách, protože nemá vlastní samosprávu, vláda nemluví do toho, jak hospodaří Parlament. O tom, jak a jakým způsobem budou hospodařit a kolik bude soudců rozhoduje ministerstvo. Tady je to špatné v tom, že my jsme jedním ze třech pilířů soudní moci ale ten jeden pilíř je v podstatě utiskovaný, protože ho řídí zákon a parlament a spravuje ho ministerstvo jako orgán moci výkonné.“

Z toho vyplývá, že jediné pojítka správy soudů je mezi předsedy a právě ministerstvem, a to ovlivňuje možnosti funkcionářů soudů, protože mají svázané ruce tím, co jim poskytuje ministerstvo. Ve své podstatě je nakonec ovlivněné minimálně finančně, nebo návrhy na nějaké personální obsazení.

„Ve vztahu k soudní správě - soudcovské platy nemůže ministerstvo ovlivnit, protože nemáme pohyblivou složku mzdy.“

Můžeme se ale bavit o té administrativě.

„Přesně tak, když nedostaneme peníze na administrativu, tak je velký problém a v současné době je třeba veliký problém v tom, jak je období konjunktury a je přezaměstnanost, tak státní správa, respektive soudnictví v té složce administrativy není schopné konkurovat soukromé sféře. Takže když mají pracovníci nízký příjem, a to dělají opravdu tu fyzickou práci, tu dělají mnohem více než soudci. Na druhou stranu soudce nepracuje jen tu dobu, kdy kouká do spisu – promýšlí si to, má to v hlavě pořád, a to se

nevypaří. Podstatou toho je, že ministerstvo tím, že ovlivňuje počet peněz, které natečou na administrativu ovlivňuje činnost soudu.“

„Příjmy, které plynou státu z výkonu soudnictví a ty nejsou malé – soudní poplatky, pokuty, v podstatě všechno, k čemu dojde – peněžní tresty apod., jsou příjmy státního rozpočtu, ty se takhle vezmou a vysypou se do společného pytle. Soud potom dostává něco jiného. Byly pokusy, že by justice byla samofinancovaná v době, kdy se vybíraly málo soudní poplatky.“

Tenkrát byl problém za prezidenta Havla ohledně kontroly justice, že ministerstvo jakožto orgán moci výkonné ...

„Soudní správa je rozdrobená, dílčím způsobem jí vykonávají předsedové a místopředsedové soudu a dílčím způsobem ministerstvo.“

Takže největší problém je ten, že to není nějak unifikované, že by byl orgán, který by měl autoritu a zastupoval všechny soudy?

„Je to trošku schizofrenie soudních funkcionářů, kdy je na jednu stranu v jednacím síni absolutně nezávislý a nikdo mu do toho nemluví a na druhou stranu ho ministerstvo chce k něčemu nutit. Zase musím říct, že na rozdíl od pracovníků správy (ředitel soudní správy, administrativní pracovníce) se k nám chovají úplně jinak, protože všichni vědí, že poslední dobou soudci moc nechtějí administrativní funkce dělat. Je to mnoho práce navíc za velmi malou přidanou hodnotu, je to spíš jenom zajímavá práce. Úředníci ministerstva moc dobře vědí, že kdyby nás otravovali moc, tak zejména místopředsedové si mohou říct, že si budou dál soudit a nic jiného dělat nebudou, a to je určitou výhodou.“

Nabízí se otázka, kdyby byl takový orgán, který by zastupoval a komunikoval s mocí výkonnou, tak zda by bylo možné pojmout všechny rozdílnosti jednotlivých soudů v ČR. Například nevyrovnané obsazení na různých soudech. Někde je soudců moc, někde méně a někde je méně i úředníků. Je otázkou, zda by se dalo tímto jedním orgánem všechno pojmout?

„Vrátíme se zpátky, před nějakou dobou parlament prohlásil, že počet soudců v ČR, který se neustále navyšoval bude konečný a dal nějaké číslo u kterého prohlásili

konec, nějakých 2 350 – to číslo si přesně nepamatuji. Nadále se provádí tzv. systemizace což jsou čísla vypočítaná z výkonu kolik který soud ukončí věci. Jsou tam převodní tabulky mezi jednotlivými agendami, takže nelze počítat jednu věc ukončenou v exekucích, jednu věc ukončenou u obchodního soudu, jednu věc na trestu na obvodě a jednu věc na trestu na první instanci. Nějaké věci, co se soudí na první instanci trvají roky, kdežto když dostanu trestní příkaz, tak to máme ukončené za 14 dní. To jsou absolutně rozdílné věci, tak ministerstvo vymyslelo systemizaci, která se dělá podle propočtu v poslední pár měsících, ale oni vydají systemizace a na tom je napsáno, kolik a který krajský soud dostane lidí (systemizace se netýká vrchního a nejvyššího soudu), podle čeho se vybírají přesné počty nevím. Nám prostě ministerstvo řekne, že krajský nebo městský soud v Praze může mít tolik a tolik soudců, ale v tom jsou i soudci obvodních soudů. Takže v podstatě oni nám neříkají, propustte ty lidi, ale máte o x lidí víc a v příštích pár letech nikoho nedostanete.“

To je zajímavé, to se vlastně ve své podstatě uplatňuje takový ne úplně řečený *numerus clausus*.

„Je to v podstatě numerus clausus ale mnohem větší problém je, že systemizace vůbec nepočítá se specifíkem Prahy.“

Co se týče struktury nebo soustavy soudů, teď se bavím o člancích a instancích, to je takové vděčné téma, které kontinuálně probíhá právě na úkor vrchních soudů. Několikrát již zazněl názor, že by mělo dojít k jejich zrušení. Máme moc soudních článků, jak to vnímáte?

„Je tam ta určitá zvláštnost, je tam vsazený jeden článek navíc, kdy vrchní soud v podstatě už dneska neprojednává skoro nic, tam mají nějaké insolvenční věci, ale v trestu těch věcí je hodně a smysluplnost toho, proč jedná krajský soud v první instanci je poměrně zvláštní, respektive k diskuzi. V 60. letech existovala dvojkolejnost, nebyly vrchní soudy. Když zrušili federaci tak tam byl jeden soud navíc, nevěděli co s ním, tak udělali vrchní soudy, aby měli ty lidi kam dát. Jinak to prostě bylo – okresní, krajský a nejvyšší soud. Vytvořili tím vrchní soudy, z bývalého nejvyššího republikového udělali vrchní soud a z nejvyššího federálního udělali vrchní soud republikový. Je pravdou, že

věci, co se soudí v první instanci jsou hodně obtížné a je tím naznačeno, že je má soudit soudce, který za to dostane víc peněz, protože soudce krajského soudu má mnohem více peněz než soudce okresního soudu.“

Ještě se na chvíli vraťme k celkové soustavě soudů. Robert Pelikán navrhoval, že by se zrušily okresní soudy a na místo toho by se vytvořily pobočky krajů. Co na to říkáte?

„To by bylo v podstatě to, že by kraj dělal veškerou trestnou činnost a jenom by někdo měl agendy které by byly méně závažné.“

Ted' je tendence zase zvedání minimální hodnoty u majetkového trestné činnosti zvednout z 5 na 10 tisíc. (pozn. autora aktuálně již byla hranice zvýšena)

„To je umělé snižování kriminality, 5 tisíc je hodně peněz.“

Tento pohled by mě zajímal, samozřejmě je spousta lidí, kteří budou těch 5 a 10 tisíc vnímat úplně jinak. Osobně nevím, jak na to nahlížet, ano je to umělé snižování ale otázka je, jestli opravdu není odůvodněné o tomto navýšení přemýšlet?

„Záleží na tom, kdy se zvyšovalo na 5 tisíc, kolik v tu dobu bylo životní minimum a kolik je životní minimum dneska, já si myslím, že se to tolik nezvedlo. Když se na to podíváme z hlediska, kolik lidí žije na hranici minimálního příjmu, někdo se dostane do problému, bude mít exekuce a bude dostávat cca 9 300 korun a někdo mu je ukradne. To je přečin s tím tady neobtěžujte, jděte s tím na policii, řekne státní zástupce.“

„V trestním právu existuje pokračování trestného činu. U nás se živí lidé tím, že kradou v samoobsluhách a nikdy to nepřekročí částku 5 tisíc, tak to dají na přestupek. Jenomže když bude mít pachatel za 3 měsíce pět přestupků, tak pokud nepřekročí hranici 5 tisíc, tak to bude pořád jen přestupek. Měli by se podívat do přestupkového rejstříku a říct, Vás jsme tady měli před třemi týdny a před dvěma měsíci, tak to nebudou přestupky, ale dáme to dohromady a půjde to k soudu, protože už je to 8 tisíc. To ale takhle nefunguje a obávám se, že to nebude fungovat ani když bude hranice 10 tisíc, a tím pádem lidé, kteří budou takhle řemeslně krást, budou mít v podstatě zjednodušenou situaci. Policie to neřeší, a když si potom zjistíme v centrální evidenci stíhaných osob, že

přestupků tam dotyčný má několik a nikoho nezajímá, že je má od sebe oddělené jen několika týdny, tak to není dobře. Jedna věc je právní úprava, a druhá věc je realizace.“

Evidence přestupků byla zavedena v roce 2016. Má být pro obce a přesně pro tyto případy recidivy by to takto mělo fungovat.

„Předpisy jsou takové, do jaké míry jsou vymahatelné a problém je, že toto se nepoužívá. My zjistíme, že toho pána předtím třikrát zatkli za přestupek, ale nikdo to neudělá jako pokračování trestného činu. Pro policii je to práce, oni jsou mizerně placení. Takže to dávají do přestupkového řízení, aby nemuseli dělat úkony trestního řízení, ať už ve zkrácených nebo v normálních řízeních. To je v podstatě realizace, zákon je jedna věc a realizace je druhá věc. A proto my, jako praktici se bojíme toho, že když se navýší hranice, tak to bude ještě horší než předtím. Ukradnout věc za 10 tisíc, tak to je už hodně drahá věc.“

V případě evidence přestupků je to jako s každou novotou, přijde mi, že je obecně v našem prostředí těžké změnu prosadit, a když už má dojít ke změně, tak je to většinou problém rovněž z finančního hlediska.

„Dám příklad nedobrého propojení tří mocí v případě, který znám velmi dobře ze stránky soudcovské, tak ze stránky správního úředníka. Před x lety asi v roce 2012 byl zaveden trest domácího vězení. Od začátku se hovořilo o tom, že trest domácího vězení bude sledován pomocí elektronických systémů, tzv. nahrávek. Ministerstvo nebylo schopno dát dohromady takové výběrové řízení z něhož by se vybral někdo, kdo ty nahrávky bude přikládat, a ještě ke všemu, nahrávky už jsou, ale ministerstvo není schopné udělat to takovým způsobem, aby to bylo akceptovatelné pro soudy. V podstatě to je ten problém, řada věcí je přijatá v dobré víře ale moc výkonná nenaplní, jak to realizovat. Soudci to odmítali, my jsme viděli, jakým způsobem se to vykonává. Představte si, že nám řekli, že kontrolu domácího vězení budou dělat zaměstnanci probační a mediační služby. Řada našich bývalých zaměstnavatelek šla do probační a mediační služby. Má bývalá zapisovatelka tam šla a odmítá jít k nějakému, sice ne závažnému, kriminálníkovi, protože tomu by se trest domácího vězení nedal, ale stejně, jít do panelového domu za tmy a kontrolovat někoho koho vůbec nezná, jestli je doma,

to nikdo nechce dělat. To je prostě paradox, dohání se neschopnost správního orgánu jako moci výkonné. Teorie je dobrá ale je tam nedostatečná příprava. Vždy, když se dělá nějaká legislativa, tak k tomu má být nějaká ekologická rozvaha, co to bude chtít, co to bude stát a co k tomu bude potřeba.“

Co říkáte na přerozdělování soudců?

„Měl by být orgán složený ze soudců. V podstatě orgán soudní moci, který bude řídit, by neměl být orgánem státní správy. Měl by být zcela nezávislý. Otázkou je, jaké bude jeho obsazení, je teorie že tam budou lidé z ministerstev, lidé z vysokých škol apod., ale 90 % vyspělých demokracií, to má tak, že tam jsou soudci. U nás jsou ale obavy z autokracie, protože u nás se 90 % poslanců bojí, že se dostanou před soud jako pan doktor Rath. To je prostě obava ze soudcokracie, ale proč? Protože vědí, že nedělali vždy všechno podle zákona. Přece slušný člověk, který celý život pracuje a nepáchá žádnou trestnou činnost nemá důvod se bát soudu. Některé věci správně nejsou a vrátím-li se zpátky k tomu systému, tak to je to, co vadí nejvíc. Systém je rozdělen celkem dobře ale nesprávné je to, že výkon správy soudnictví vykonává výkonná moc, to je prostě špatně.“

Mám za to, že soudci mají možnost něco ovlivňovat v jednání s mocí výkonnou přes své funkcionáře.

„Soudcovská unie má nejspíš mnohem větší pozici na soudech nižšího stupně než potom na krajských a vyšších soudech. My se na to tolik nekoukáme, hlavně aby člověk pracoval, je to spíše pro mladé začínající soudce. Zajímavá záležitost, já jsem tady nedávno měl delegaci soudců z Texasu. Byl tady soudce velmi starý a moc příjemný, už tedy v podstatě jde do důchodu, je tak významný, že po něm pojmenovali největší Texaskou věznicí. První věc, kterou nám říkal byla, že v Texasu je to šílené, že tam mají volební období, soudci jsou voleni občany a soudcovská nezávislost v podstatě neexistuje. Soudce musí koukat na to, aby se zalíbil tomu, kdo mu dal peníze, jestli chce dalších pět let dělat soudce. Nezávislost je tím pádem hodně na pováženou a až po pátém mandátu se stává soudce nezávislým, protože potom už nemusí obhajovat mandát ve volbách.“

Co říkáte na současnou složitost práva? Je zde podle Vašeho názoru konkrétní problematická právní úprava?

„Nejhorší je zákon o mezinárodní spolupráci. Před rokem 2015 byla mezinárodní spolupráce součástí trestního řádu. Bylo to upravené jednoznačně. Potom byl vytvořen zákon o mezinárodní spolupráci, který má cca 300 paragrafů a je to velice nepřehledné, jsou tam odkazy od jednoho institutu na jiný institut, který je ještě upravený základními zásadami. Když je takhle složitý trestní řád, tak se to člověk naučí, protože to používá. Takhle složitě je ale dělaná většina zákonů, hlavně kvůli Evropské Unii.“

To je jedna věc, a když se teď odpoutám od toho, jak jsou některé právní předpisy psané, tak si myslím, že je to problém doby. Je třeba úpravy a tím vzniká složitost v různých oborech a navíc, mi tedy přijde, že kolikrát se do právních předpisů dostávají tzv. technikálie, kterým právník vůbec nemusí rozumět.

„Samozřejmě, ano to je. Jako místopředseda soudu jezdím pravidelně na kolegium nejvyššího soudu, když se přijímají rozhodnutí do sbírky, v podstatě judikáty. Tam je základní problém, my se snažíme jako místopředsedové, kteří jsou ještě hodně blízko výkonu soudnictví, nejvyššímu soudu naznačit, že ty tisíce a tisíce dalších judikátů dává dohromady změř v který se už těžko vyzná trestní soudce, natož lidé z ulice. Zákony by měly být co nejobecnější a nejjednodušší. Měla by být větší důvěra ze strany zákonodárce a výkonné moci k tomu soudu, že to právo nalezne. Prostě základní zásady, jednoduché zákony, aby zásady každý pochopil a bylo jich tam méně a více prostoru pro soud to právo nalézat. Ne, že každý krok soudu bude svázaný dalšími postupnými kroky. Ústavní soud zde vytváří tak velký tlak na soudce, že když se podíváme historicky, jaký je vývoj vazebního řízení, tak soudci absolutně nechtějí mít ve vazbě lidi, protože to vazební řízení je tak složitě a nutí je k velmi podrobnému zdůvodňování. Jedna věc je legislativa, úprava zákona a druhá věc jsou podmínky.“

Rozhovor č. 2

Rozhovor č. 2 s JUDr. Ivanou Švehlovou, místopředsedkyní Krajského soudu v Praze ze dne 19.2.2019

Tazatel: Matouš Vrána

Začal bych dělbou státní moci, jak ji vnímáte v praxi? Pociťujete, že by docházelo k jejich vzájemnému propojení?

„Dělba moci je nastavená dobře, to už je Montesquieuova teorie, která fungovala, funguje a tady problém není. Otázkou je, jestli soudnictví má mít nějaký svůj reprezentativní samostatný orgán, tedy kromě ministerstva. To je vlastně zásah, když to vezmeme do důsledku, do moci výkonné a moci soudní. Je otázkou, jestli by měl být nějaký samosprávný orgán nebo neměl. Já osobně se domnívám, že tento model, který tady máme z doby Rakousko-Uherska, je vyhovující. Nedomnívám se, že je třeba nějaký zvláštní reprezentativní orgán zřizovat. Je to otázka mnoha let nebo několika let, možná desítky posledních let, kdy se hovoří o tom, jestli vytvořit nějakou nezávislou radu soudnictví nebo nějaký podobný orgán. Právě po zkušenostech z řídicí činnosti, které jsou téměř třicetileté se domnívám, že když bude další orgán, tak bude všechno daleko zdouhavější a složitější. Za situace, kdy ministerstvo plní své základní funkce a výrazně nezasahuje nebo nezasahuje vůbec do moci soudní, tak si myslím, že ten model funguje a že není potřeba ho měnit.“

To je zajímavý pohled na věc, jelikož ve své podstatě jde o opačný názor, oproti mému předchozímu rozhovoru.

„Jsem si naprosto vědoma toho, že část justice volá po nejvyšší radě soudnictví, já to vím. Možná ale právě ty zkušenosti, které mám, mě vedou k tomu, že zastávám tento názor.“

Tedy to jediné, co nějakým způsobem spojuje soudce (funkcionáře), tak je kolegium krajských předsedů soudů, je to tak?

„Kolegium vzniklo za působení ministra spravedlnosti pana Němce, kdy ministerstvo přestalo plnit své funkce a tehdy se předsedové dohodli, že si vytvoří své kolegium a od té doby kolegium funguje. Myslím si, že je to velmi důležitá neformální platforma, která se snaží sjednocovat stanoviska krajských soudů, protože krajské soudy řídí i okresní soudy, a to je drtivá většina justice. Takže, když se osm předsedů krajských soudů na něčem dohodne, zastává jednotný názor, tak je to jednak ve vztahu k ministerstvu dobrý partner a určitě je to vždy v zájmu věci. Je ale otázkou, zda i to kolegium je schopné se domluvit. Také to není vždy.“

Zaznamenal jsem volání po takovém sjednocujícím orgánu, který by zaštiťoval jednotlivé soudy. Ministerstvo spravedlnosti – přeci jen je to orgán moci výkonné, což ta činnost státní správy, kterou vykonávají předsedové a potažmo místopředsedové, tak se v podstatě jedná o moc výkonnou v rámci soudní moci.

„Je to moc výkonná.“

Nicméně vidím problém v tom, že ministerstvo určuje rozpočet soudům, čímž dochází do určité míry k jejich omezení. Věřím, že předsedové soudů se snaží pro „svůj“ soud vyjednat co nejlepší podmínky.

„To je stejné, ta systemizace¹⁵⁶ se stanovuje stejně. Dělá se stejně, vypočítává se z nápadu věcí, je to tzv. vážený průměr nápadů za poslední tři roky, takhle se plánuje, jak počet soudců, tak pracovníků ve výkonu.“

Rozumím tomu správně, že systemizace je *pro futuro*.

„Ano, takže letos se bude dělat systemizace na příští rok, ale bude to z posledních tří let. Dva nejzazší roky jsou 25 % nápadů, loňský rok je 50 % nápadů, z toho se udělá vážený průměr a takhle se vypočítává potřeba. To, o čem mluvíte, toho jsem si naprosto vědoma. Byla velice zajímavá konference, kterou svolávala paní doktorka Brožová, jako končící předsedkyně soudu, bylo to v Brně a týkalo se to nejvyšší rady soudnictví. Byli tam zástupci z řady evropských států, mluvili o tom, co ta rada soudnictví je, v čem je dobrá,

¹⁵⁶ pozn. jedná se o podklad pro určení počtu soudců soudu

v čem je špatná. Všichni mluvili o určitých problémech a vždy se hovořilo o tom, že naprosto ideální rada soudnictví je taková, kde budou zástupci soudů, majoritní zastoupení a také pokud možno někdo z rozpočtového výboru. Tohle měli Maďaři, Maďaři měli přesně tento model. My jsme tam byli před 12-15 lety a byli jsme u té jejich nejvyšší rady soudnictví, kde tento model byl na té nejlepší úrovni, jaké všichni chtěli dosáhnout. Tento systém se tam ale zhroutil a nefunguje to. Předseda rady byl předseda rozpočtového výboru parlamentu. Stejně to nefunguje. Co mě na té konferenci zaujalo, byli Němci. Němci žádnou radu soudnictví nemají, funguje to perfektně a řekli by – dělejte si co chcete, ale nás do toho netahejte. Já jsem přesvědčená, že nám bude lépe když radu mít nebudeme. Je to další orgán. Pan doktor Baxa říkal, že my jí nutně potřebujeme, protože nefunguje ministerstvo a já jsem mu na to odpověděla: A co budeme dělat až nebude fungovat rada soudnictví? Zřídíme další orgán? Budeme zřizovat jeden orgán za druhým? Je otázka, jak řídit soudy a řídit financování. Teď je velké volání po tom, aby ředitelé správy byli na úrovni místopředsedů soudu, aby byli odpovídajícím způsobem zaplacení – oni to stejně dělají a odpovídá předseda, ale aby oni zodpovídali za investice a za všechny rozpočtové záležitosti. Vždy ale justice bude muset nějakým způsobem peníze dostávat a podle mého názoru nejvyšší rada soudnictví nic nevyřeší.“

To je otázka, který z těchto dvou modelů by opravdu v praxi byl lepší. Nicméně má to svoje plusy i minusy.

„Všechno má své výhody a nevýhody.“

Výhoda mi přijde v tom, že u každého soudu předseda zná nejlépe poměry „svého“ soudu a v podstatě by měl nejlépe vědět, co ten soud potřebuje. Kdežto kdyby zde byl další orgán, tak jestli by nevznikal další komunikační článek, který by celou věc spíše komplikoval?

„Teď máme na ministerstvu například na investice svého člověka, který má na starosti investice u nás. On ten soud zná, my ten soud známe. Komunikuj dejme tomu dva až tři lidé společně. Když to bude na úrovni centra nejvyššího soudnictví, tak zas bude další orgán a všechno se prodlouží, všechno se zkomplikuje, už teď je všechno šíleně komplikované. Kde zaručíme, že tam nebude nějaký lobbying, že to bude transparentní.“

Já si nemyslím, že zřízením dalšího orgánu bude justice spasena. Opravdu si to nemyslím.“

Dále mám otázku ohledně současné soustavy soudů, jak vnímáte čtyři články naší soudní soustavy?

„Velmi špatně – zda mají být zachované vrchní soudy nebo nemají. To je otázka procesních předpisů, všechno stojí a padá s procesními předpisy. Já jsem civilní soudce, takže v tom civilu v souvislosti s novým občanským zákoníkem nebyla přijata nová rekodifikace OSŘ ale jenom novela, kde došlo i ke změně věcné příslušnosti. Řada věcí se přesunula na okresy. Já si myslím, že by, tak jak se o tom kdysi hovořilo, byl docela dobrý model, kdy by se skutečně všechny věci dělali na okresech na prvním stupni, a aby se zrušila věcná příslušnost kraje v prvním stupni. S tím, že naprosto chápu, že je nutná specializace a že existují i složitější věci. Udělala bych to ale tak, že jeden okresní soud by byl třeba specializovaný, například v trestním právu na prvním stupni. Každý ze soudů by měl nějakou specializaci na případy, které se dnes v prvním stupni dělají. Určitě by to šlo a byl by pro ně zřízen speciální odvolací soudní orgán. Všechno by šlo udělat.“

Takže Váš názor je takový, že čtyři články soudní soustavy jsou zbytečně komplikované?

„Ano, jsou zbytečně komplikované, protože v trestním řízení se odvolávají ty případy, které se soudí v prvním stupni, to je jasné. Tam ta náplň práce je, je otázkou (to já teď nevím) kolik je odvolacích trestních senátů na vrchním soudu, nejsem schopná říct, ale podle mě jich moc není. A pokud jde o civilní věci, tak tam už je těch případů minimum, a co zůstává na vrchním soudu? Insolvence. Duševní vlastnictví děláme my v prvním stupni, a pak je odvolacím orgánem vrchní soud. Ale hlavní část případů jsou dnes insolvence, a to je zase špatně. Podle mého názoru, minimálně oddlužení by se měli dělat na prvním stupni, ale všechno zase stojí a padá s tím, jestli by to zvládly okresy personálně, kapacitně a finančně. Kdyby se předělala soudní soustava, tak by to ideální bylo ale museli by na to být budovy a lidé. Je to velký zásah.“

Co říkáte na záměr bývalého ministra Roberta Pelikán, že by okresní soudy byly pohlceny krajskými soudy a staly se jejich pobočkami.

„Pan Pelikán mluvil o tom, že jsou velké disproporce mezi okresními soudy. Nejmenší soud je v Rokycanech, kde je asi sedm systemizovaných soudců, na Praze 5 jich je kolem padesáti. Takže když v Rokycanech vypadnou dva soudci, tak je to téměř fatální, když vám vypadnou na Praze 5 nic se neděje. Takže říkal, že by bylo ideální vytvořit okresy, soudy nebo takové pseudosoudy prvního stupně, které by byly tak nějak srovnatelně velké a pokud jde o personální obsazení, tak aby tam nebyly velké problémy. Myšlenka je to hezká, mně by se to také líbilo ale tohle by provázelo obrovské problémy, především finanční. Musely by se najít nové budovy, překreslit soudní mapa, ona ani teď nekoresponduje s územním správním členěním. Určitě by to nebylo od věci udělat nějaké soudy prvního stupně, protože okresy už nemáme, určitě by to možné bylo ale představovalo by to velké finanční náklady. Je otázkou, jestli by se do toho někdo pustil.“

Právě už i teď jsou velké disproporce ohledně průtahů na jednotlivých soudech.

„Pokud jde o civilní soudy, tak my patříme k těm nejlepším soudům v republice, Beroun je u nás nejlepší v trestu. Soudy, které my tady u nás na soudu kritizujeme jako nejhorší, jsou pořád nad celorepublikovým průměrem.“

U toho mě ještě zajímá otázka, ohledně zájemců stát se soudcem v Praze, jak to vidíte co se týče současné kapacity soudů, protože dle mých informací je uchazečů hodně, a naopak v některých částech republiky jsou průtahy a tato místa je spíše třeba posílit. Jak je to s tzv. výměnami? Soudy se dohodnou, že si soudce předají, ti si něco odsoudí, a potom se vrátí nazpátek odkud byli vysláni se zkušenostmi.

„Tohle začalo za pana ministra Rychetskýho, když byl ministrem spravedlnosti, protože lidi nechtěli do severních Čech, kde byly soudy silně poddimenzované. Takže jim tenkrát řekl, že když si odsoudí dva roky, tak budou moci potom třeba do Prahy. Mně se ale začalo stávat, že mi sem chodili lidé a ptali se mě, kam je dám, že mají odsouzeno. Já jim ale nic neslíbila a nebrala jsem je. To, že jim to slíbil pan ministr Rychetský neznamena, že to platí všude. To byly ale takové začátky, dnes severní Čechy už tak moc

poddimenzované nejsou, nejvíc poddimenzovaní jsme my – Středočeský kraj. My máme nejmenší počet obsazených míst.“

Jak to teď vypadá s justičními čekateli a současným modelem výběru soudců?

„Pan Pospíšil jako první řekl, že čekatelský model se mu nelíbí. Drtivá většina kolegia předsedů krajských soudů řekla, že chtějí čekatelský model. Je osvědčený, funguje to tak desítky let, funguje to tak všude. Začali se dělat výběrová řízení na soudce, a to je špatně, protože byt třeba pětičlenná komise někoho přezkouší a řekne: ty budeš soudce. Čekatelský model má mnohem složitější vstup, ale potom ten člověk prochází na okrese civilním řízením, trestním řízením, exekucemi, odvolacím orgánem, prvním stupněm správy, insolvenčními atd. Všichni tito lidé ho hodnotí, a i kdyby jen jediný člověk napsal, že je tam něco špatně, tak už jsou pochybnosti. Jinými slovy, čekatelský model je hodně pracný, složitý a náročný ale zaručí nám, že množství lidí, u kterých jsou pochybnosti bude podstatně nižší než u toho druhého modelu. Řadu let již běží jakési přechodné období, kdy řada soudů používala čekatelský model, potom jim přestali docházet lidi na jmenování, tak začali vybírat kandidáty na soudce sami, protože neměli lidi. Nejsou lidi po zkouškách. U nás jich teď máme 30, pořád lidi sháníme, nicméně jsou různé varianty obsazování ale my, a ještě snad Ostrava jedem tvrdě podle čekatelského modelu.“

Spolupráce funkcionářů se státní správou je tedy dobrá z vašeho pohledu?

„Všechno je to personifikované. S někým spolupracujete naprosto bez problému a s někým na stejné pozici budete mít problémy ale v drtivé většině spolupráce nějakým způsobem funguje. Někde o trochu lépe, někde o trochu hůře. Ono je to také i tom, kdo na ministerstvu pracuje.“

Mohla byste přiblížit konkrétní postup jmenování soudce?

„Předsedové krajských soudů navrhuje na jmenování a jde to na ministerstvo. Ministerstvo to postoupí vládě, kde je k tomu ještě kontrasignace předsedy vlády a poté to jde do prezidentské kanceláře. Prezident jmenuje a poté se skládá slavnostní slib do jeho rukou. Výběrová řízení jsou různá, i když teď se připravuje (už hodně dlouho) novela zákona o soudech a soudcích. Připravme tedy nějakou novelu, ale drtivá většina tu změnu

nechce. Zákon, který je teď, je jednoznačný a měl by se dodržovat, na to má dohlížet ministerstvo. Měnit zákon v podzákonnou normu je v rozporu se všemi ústavními principy.“

Co říkáte na stav OSŘ v souvislosti s jeho novelizacemi?

„Byla jmenována rekonfigurační komise kde nás bylo asi 25 včetně zástupců z advokacie. Potom došlo ke změně a byly připraveny vlastně jen zásady ČŘS – civilní řád soudní. To byl návrh a odborná veřejnost to zamítla, všichni řekli nepoužívat.“

Jak vnímáte přijetí ZŘS, díky kterému došlo k vyjmutí nesporné agendy z OSŘ, část odborné veřejnosti tento krok uvítala.

„To je ale špatně. Měli bychom mít jeden jednoduchý civilní proces. Dnes opravdu nikdo neumí civilní procesní předpisy, nikdo to neumí, protože to je taková džungle a je to tak nelogické. Chce to jeden jednoduchý civilní proces. Máme OSŘ, ZŘS, exekuční řád, insolvenční zákon, jehož součástí jsou procesní předpisy, rozhodčí řízení atd. Nikdo pořádně neví, kde začít, kde skončit, kudy, jak. Prostě je to špatně. Po mých zkušenostech bych opravdu na systému nic neměnila. V Rakousku to funguje, u Němců to šlape jak hodinky.“

Rozhovor č. 3

Rozhovor č. 3 s JUDr. Robertem Pelikánem, Ph.D., bývalým ministrem spravedlnosti ze dne 10.4.2019

Tazatel: Matouš Vrána

Jak vidíte důslednost dělby moci v ČR s důrazem na soudní moc? Jsou zde z Vašeho pohledu nějaké nedostatky?

„Z praktické zkušenosti nemám pocit, že by existoval nějaký problém z pohledu nedostatečné nezávislosti fungování naší justiční soustavy ve smyslu nezávislosti na moci výkonné. Problém, který jsem já pozoroval, je nedostatečná nezávislost jaksi vnitřní, tzn. na funkcionářích soudní soustavy. Tím, že neexistují žádná pravidla, pokud se to týká věcí důležitých v životě soudce, ať už je to jmenování do funkce nebo později přechod na jinou agendu, na jiný soud atd., tak je to dnes do veliké míry věcí libovůle soudních funkcionářů a někteří soudci to mohou pocítovat jako situaci, která omezuje jejich nezávislost. Ten systém byl totiž vytvářen původně jako systém nedostatečně nezávislé justice řízené ministrem spravedlnosti, kde předsedové soudů, zejména krajských a vyšších soudů měli fungovat vlastně jako převodníkové páky takto řízené justice. Tomu tedy tahle varianta pochopitelně vyhovovala. Potom se naštěstí podařilo učinit několik důležitých opatření, kterými se přestříhla jakákoliv závislostní linka mezi ministrem a předsedy soudů. Konkrétně se jedná zejména o neodvolatelnost předsedů soudů. K tomu došlo judikátem, kdy ještě pan Otakar Motejl ze dne na den, aniž by někomu něco vysvětloval, prostě odvolal skoro všechny předsedy krajských soudů (nevím, zda úplně všechny) a jmenoval si tam své, kterých se mu zachtělo. Později byly vydány judikáty, že bez nějakého důvodu odvolat předsedu soudu nelze a prakticky se stal neodvolatelným. Ve chvíli, kdy přestali být předsedové odvolatelní, začali mít funkční období a potom se dokonce prosadilo i to, že jsou neopakovatelní (nemohou být znovu předsedy) a potom se zavedly ještě výběrové komise. V tu chvíli ministr ztratil všechny relevantní páky, všechny možnosti, jak motivovat nebo demotivovat předsedy, kromě nějakého společenského úzu. Bohužel tím

bylo jenom nahrazeno vzdálené područí někomu v Praze na ministerstvu blízkým područím předsedou krajského soudu, který tím, že není svazován žádnými pravidly a nikomu se nezodpovídá, tak má veliké možnosti ovlivňovat životy jednotlivých soudců. S tím se potom každý soudce nějak vypořádá, někdo je správně osoba sveřepá, takže se s tím vypořádá tak, že je mu to jedno a je třeba říci, že postavení jednotlivého soudce je takové, že bude žít pohodlným a materiálně zabezpečeným životem i když bude předseda jeho soudu běsnit. Pokud ale není taková to povaha, tak se může nechat ovlivnit, může chtít mít dobré vztahy s předsedou, který rozhoduje v zásadě o všem, co se ho týká a může se tedy nechat ovlivnit.“

Je velmi zajímavé, jak se to liší soud od soudu. Jak jste sám říkal, tak v podstatě státní správa funguje tak že, máme funkcionáře, předsedy jednotlivých soudů a ti komunikují s Ministerstvem spravedlnosti a v rámci vzájemných jednání se dohadují ohledně personální a finanční stránky. Předpokládám, že tady ta komunikace probíhá s mocí výkonnou.

„V zásadě ano, asi ano.“

Je dost těžké nahlédnout pod pokličku, aniž by člověk byl přímo součástí samotného procesu. Konkrétní postup neznám a mohu jej pouze teoreticky dovodit ze zákona o soudech a soudcích či jiných předpisů.

„Máte pravdu, je to takové každoroční dohadování o tom, jak se vlastně rozepíše rozpočet na jednotlivé soudy.“

Někteří volají po novém systému a některým vyhovuje stávající systém tedy, že není zapotřebí nezávislého orgánu, který by jednotlivé soudy „zaštiťoval“ a jednal za ně. Co si myslíte o tom, aby byl zřízen nadřazený orgán, který by sjednocoval jednotlivé soudy a prezentoval jednotný názor/postup?

„Já jsem na to trochu alergický, protože tohle je debata, která stravuje naši justici už dvacet let, přitom je to podle mě debata úplně scestná, protože řeší nakonec velmi nepodstatnou otázku, a to je, jestli bude ministerstvo, a nebo jestli bude druhé ministerstvo, které se bude jmenovat jinak a možná bude mít ve svém čele někoho jiného.“

Představa, že si budou soudci sami něco spravovat je nereálná, soudci musí soudit. Na Ministerstvu spravedlnosti je asi 450 úředníků a z nich řekněme 200 se zabývá správou justice. To nebudou dělat soudci, to bude dělat těch 200 úředníků, kteří možná budou sedět v jiné budově ale budou to dělat pořád stejně. To důležité jsou pravidla, pokud budeme mít pravidla, tak kdo je bude vykonávat, jestli to bude justiční rada nebo ministr spravedlnosti už prostě není tak důležité. Když ty pravidla mít nebudeme, tak to bude zničující.“

Je to v podstatě to, o čem jste se snažil během své funkce, tedy Vámi navrhovaná instrukce o jmenování soudních funkcionářů.

„Podívejte se, jak to dopadlo, to je skutečně přesně ono a bohužel, jestli se dokázali předsedové soudů na něčem shodnout, tak na tom, že tohle odmítali, protože to nechtějí. Systém jim dnes vyhovuje. Jsou svobodní a nespoutaní pánové svých krajů a řekněme, že způsob, kterým oni svou neomezenou sílu vykonávají, je ten nejlepší, je to tzv. osvícenský absolutismus, ale je to absolutismus. Odmítají se tohohle svého absolutismu vzdát, oni tenhle krok směrem k ústavnosti nebo zákonnosti, která by je svázala, odmítají učinit. Když se zaposloucháte do argumentů, které jsme měli při výběru soudců, to je samozřejmě jedno z témat, ale téma rozhodně nesmírně důležité, tak to byly úplně nemístné argumenty.“

Informace, ohledně důvodu, proč se nesouhlasilo s instrukcí, která se dostala na veřejnost, bylo v podstatě jen to, že se nejedná o zákonnou úpravu.

„Ano, ano. To bylo skutečně komické, že tím základním argumentem bylo to, že se nejedná o zákonnou úpravu, jak je to hrozné, že to není zákon, a když jsem říkal, že je to pořád posun o stupeň výše, protože je to posun ze světa, ve kterém nejsou žádná pravidla do světa, ve kterém jsou pravidla, která ještě nejsou na úrovni zákona ale jsou to alespoň pravidla, je to nějaké správní sebeomezení a zároveň deklarované, že si to chceme takto vyzkoušet a dostat do zákona a oni říkali, že ne. Znáám je všechny dost dlouho, pravou podstatou argumentu bylo – když budeme říkat, že to chceme mít v zákoně, tak to znamená, že to nebude nikdy.“

Jestli se nepletu, tak lze Vámi navrhovaná pravidla provádět zákonem. Zpravidla se určí zvláštní zákon, nikoliv podzákonné právní předpisy a instrukce. V tomto ohledu bych rád znal Váš názor, protože pokud vím, tak vyhláška nebo nařízení je právní předpis a interní instrukce je už pouze akt v rámci samosprávy.

„Ano, ano. Už to není problém práva formálně, je to neformální zdroj práva, je to zaužívané zrovna na Ministerstvu spravedlnosti a v justici. V justici se tradičně instrukce dnes používají, řada věcí je tím upravená, i když se díváte, že to tak je. V tomto případě to bylo koncipované právě jako správní sebeomezení, což je zas dlouhodobá mezinárodní judikatura tzn., že když má správní orgán nějaké své uvážení, tak může publikovat sebeomezující instrukci. Tam se říká: já, když budu vykonávat tohle uvážení, tak při tom budu postupovat podle těchto pravidel, které vám tímto říkám, mohu je kdykoliv změnit, mohu je kdykoliv odvolat, ale dokud je neodvolám, tak jsem tím sám sebe omezil a zavázal a vy se toho můžete vůči mně dovolávat. Pochopitelně to není nic, na co by si mohl kdokoliv stěžovat, protože ten někdo, kdyby tyto pravidla nepublikoval a měl je jen ve své hlavě, tak to vlastně nikdo nepozná a je nutně lepší, když ta pravidla alespoň publikuje, než když žádná nejsou nebo si je schovává.“

Ohledně instrukcí existuje debata sama o sobě. Domnívám se, že se toto téma objevilo i na blogu www.jinepravo.cz, že je k tomu dostupná i judikatura Nejvyššího správního soudu, ze které vyplývalo, že se lze opírat o instrukce a vyžadovat po orgánech, aby instrukce samozřejmě dodržovaly.

„Některé věci ano, věci, které se týkají státní správy soudu a ne rozhodování, tak tam ministr může nařizovat instrukcemi, jestli by tohle do toho spadalo i z tohoto pohledu – asi ano, ale tam se primárně vycházelo z konceptu, že nakonec je to ministr, kdo nese ta jména na hrad, kdo je navrhuje vládě a prezidentovi a zákon mu dává možnost kohokoliv nenavrhnout, pokud shledá, že není způsobilý, je tam několik neurčitých pojmů. My jsme říkali v té instrukci – já, ministr budu vykládat tento neurčitý pojem tak, že není způsobilý ten, kdo nesplnil nějaké podmínky a trvám na tom, že to bylo v mezích pravomocí.“

Domnívám se, že převážné to záleží na tom, zda dochází k nějaké konkretizaci, třeba některého zmocnění nebo zda by docházelo až k rozšíření nad rámec zákonný, protože s takovou úpravou bych nedokázal souhlasit.

„To máte pravdu, aby nedocházelo ke konkretizaci, protože pravomoc ministra navrhnout prezidentovi kdo bude jmenován soudcem, ta je v zákoně a je tam neomezená.“

Celkově snaha novelizovat zákon o soudech a soudcích, výběr soudců a jejich hodnocení, jejich celoživotní vzdělávání apod. je z mého pohledu dost složitá. Nepanuje shoda a snaha to nějakým způsobem upravit?

„Moje zkušenost je taková, že když jsem se dostal do funkce, tak jsem se zhrozil z toho, jak málo pokročilé jakékoliv debaty jsou. Já jsem zjistil, že 20 let se vlastně neřešilo nic jiného než nějaká rada soudnictví, a to mě opravdu rozčilovalo. Nikdo neřešil ty reálné a naléhavé otázky - kdo má hodnotit soudce, v čem je má hodnotit, jak často, co se s tím hodnocením má potom dělat, kdo má postupovat na vyšší soudy, jak se má chodit na stáže, jak se mají vybírat soudci, jak se mají připravovat lidé na to, že půjdou k soudu atd., prostě všechny tyto otázky, které vás napadnou, když začnete přemýšlet o správě justice, a které jsou všechny zapeklité, protože mají spoustu řešení, které jsou v něčem lepší, v něčem horší, ale nikdy ne dokonalé, tak tyto otázky nikdo léta neřešil. To bylo smutné ale říkal jsem si, že se alespoň začne, tehdy jsem vyhlašoval, že budeme dělat bílou knihu a moje představa byla, že jí budeme dělat ve spolupráci s justicí. Vždy se řekne ve spolupráci s justicí, ale co to vlastně znamená? Justice má tři tisíce členů, na to vám samozřejmě někdo řekne, že právě proto potřebujeme soudcovskou radu, aby ona potom měla ta ústa. To mě ale zas přesvědčovalo v tom, že už znám tu justici natolik abych věděl, že to potom právě nebude jiné, nezměním se to tím, nebudou to soudci – budou to opět nějakí netransparentně vybraní lidé. Nakonec tedy nezbyvá než spolupracovat, jednak to potřebujete s někým připravovat, s někým, kdo zná justici zevnitř. Přemluvíte lidi, kteří se tomu chtějí ve volném čase věnovat, tak vám s tím pomáhají, dáváte to dohromady a poté to přinesete do debaty na poradu s předsedy krajských a vyšších soudů. Na poradě se zjistí to, že ne jenom, že se předsedové nedokáží shodnout, ale ke

všemu ještě o tom nic moc neví, nepřemýšlí, moc je to nezajímá. Zjistíte, že vaši lidé na ministerstvu jsou mladí a justici pořádně ani neznají, tak zas za několik měsíců studia o tom ví víc než starší a zkušenější, protože ty o tom nepřemýšlí. Tomu se říká debata s justicí.“

Jakým způsobem lze toto vůbec vyřešit, aby zůstala zachována transparentní dělba moci, jak by to mělo být? Jsem toho názoru, že v tomto případě je to velmi složité, protože je to nutně propojené se státním aparátem jakožto mocí výkonnou?

„Já jsem se taky právě postupně vyvinul k tomu (už jsem radši skončil), že jsem se znovu pozorně začel do různých mezinárodních předpisů a doporučení a tam jsem se dočetl, že předpisy, které se týkají justice a jejího fungování, tak mají být s justicí konzultovány. Myslím si, že dělba moci neznamena právo justice na samosprávu v tom smyslu, že by to byla autonomie, tzn. že by si mohli sami utvářet své předpisy podle kterých budou rekreeváni – jmenováni noví soudci a podle kterých budou soudy organizovány a spravovány. To je podle mě svaté právo zákonodárce, legislativní iniciativu má vláda, a ne justice a jak říkám mezinárodní doporučení jsou taková, že to s nimi musí být konzultováno. Což jsem byl připraven udělat a dělal, to že debaty vypadaly, tak jak jsem říkal je věc druhá, ale to už nebyl můj problém. Bylo to moje přesvědčení, že jinak, než autoritativním zásahem zákonodárce to vyřešit nejde, to ovšem vyžaduje ministra, který si to troufne zkusit a vyžaduje to parlament, který mu to bude tolerovat.“

Vzpomínám si, že se v minulosti měla zavést soudní akademie za účelem zdokonalování soudců, a to právě nedopadlo z důvodu dělby moci, to byla patrně poslední snaha nějakým způsobem ovlivnit kvalitu justice a zřídit nějaký orgán tohoto typu.

„To bylo velmi zábavné, to tehdy připravovali dva lidé, kteří jsou dnes velmi dobře hodnoceni v justici – pan Otakar Motejl a pan Josef Baxa. Ty tehdy prosadili podstatnou změnu zákona o soudech a soudcích, která byla v něčem pro mě dobrá ale podle mě šli příliš daleko a ústavní soud oprávněně zrušil jejich návrh. Oni šli opravdu do prověrky soudců. K tomu mám téměř anekdotickou historku – když jsem přišel na ministerstvo

jako advokát, který u soudů strávil dost času a zároveň učitel, tak mi to připadalo jako docela dobrý nápad takovou prověrku odbornosti udělat, protože aniž bych chtěl justici kritizovat paušálně, tak vím, že se v ní tu a tam najde soudce, který by si nějaký předmět na fakultě mohl zopakovat. Tak jsem začal tímto směrem uvažovat, díval jsem se na nález, jestli by to šlo udělat trochu jinak a měl jsem tehdy svého německého poradce, který byl původem západní Němec a reorganizoval justici ve východním Německu po sjednocení a měl opravdu bohaté zkušenosti. Ten mi říkal: tohle hlavně nedělej, já na to říkal: a proč? A on na to: jakmile se tohle začne posuzovat, nikdy to není exaktní, tak škoda ať už skutečná nebo jen zjevná, která se tím napáchá na nezávislosti justice bude vždy větší než škody, které lidé napáchají svým špatným rozhodováním. Tehdy mě nasměřoval na to, že se mám soustředit jako kdybych obhospodařoval les, člověk se má soustředit na to, co tam sází za nové stromy, a ne přijít a všechno pokácet. Je zábavné, že dnešní hlavní propagátor nezávislosti justice byl také poslední, kdo se pokusil nezávislost omezit.“

Je zde další nález Ústavního soudu v souvislosti s justicí, který byste chtěl zmínit?

„Pokud jde o ústavní soud, tak je jiný nález, který mě trápil a trápí dodnes, protože je pro fungování justice problematický, a to je nález, který se týká možnosti stáží na Ministerstvu spravedlnosti. Dřív to bylo zvykem, že od soudu soudci chodili na stáže na Ministerstvo spravedlnosti a tam zajišťovali značnou část agendy správy soudů. Potom tam ale přišli různí ministři a nejspíš tam docházelo (já už to nezažil, vím o tom jen nějaké informace) k nějakým ne moc pěkným věcem, tak Ústavní soud tehdy řekl těsnou většinou, že zásah do dělby moci ohledně stáží je protiústavní. Zní to logicky, na druhou stranu, když pomínu nějaká jasná zneužití, ke kterým snad už nemůže nebo nebude docházet, tak na ministerstvu se justice spravovala hodně těžce když jsme nemohli vzít soudce. Je to jako, když spravujete něco, co neznáte. Do toho vám bohužel od soudu jde zásadní hostilita a zároveň servilita. Taková směs hostility a servility. Oni jsou k vám aktivní, že jste ministerstvo, to mají ještě zažité z jiných dob, ale vůbec vás neposlouchají a zároveň od vás přijde vždy něco špatně, vy tomu vůbec nerozumíte, oni se s vámi nebudou bavit, protože to nemá smysl atd. Je to opravdu těžké a potom je to i pravda.

Vy přijdete s návrhem, který je špatně protože neznáte tu raritu soudu a oni vám jí neřeknou.“

Jestli tomu rozumím správně, tak tímto nemáte možnost mít někoho na stáži z řad soudců.

„Přesně tak. Já jsem alespoň zařídil a dalo mi to práci, než se to rozběhlo, že lidé z ministerstva mohli jít na několik měsíců na stáž na soud, aby si to alespoň nějak osahali, to přede mnou nebylo. Je to ale moc málo. Rakousko a Německo, země, které mají tento model bez rad, tak ministerstvo je cca ze 70 % složené ze soudců, kteří tam na dva tři roky stážují. To tomu potom na úrovni odbornosti dává samozřejmě něco úplně jiného.“

To je samozřejmé, za předpokladu, že na Ministerstvu spravedlnosti jsou pouze úředníci a nemají přímý kontakt s tím, co se děje uvnitř justice samotné, tak potom se složitě vymýšlí pravidla, která by reflektovala potřeby jednotlivých soudů. Postřehl jsem, že jste se pokoušel změnit organizaci soudů, co se týče její soustavy. Jestli se nepletu, chtěl jste zrušit okresní soudy (jako článek) a namísto toho by vznikly pobočky krajských soudů, čímž bychom přišli o jeden článek. Je to taková věčná debata, který článek je nadbytečný, tradičně se hovoří o vrchních soudech. Zajímalo by mě, jak by tento Váš záměr měl být konkrétně realizován?

„Tam šlo primárně o praktickou věc, a to je ta, že když je ten přesný stav tzn. že když okresní soudy jsou samostatné, tak je soudce přidělený k okresním soudům a ne, jen soudce ale všichni lidé. Soudci tím, že mají záruky nezávislosti, tak mezi ty záruky patří, že mohou být přeloženi na jiný soud jenom s jejich souhlasem. To neumožňuje reagovat na různé výkyvy nápadů, které nutně nastávají. My jsme si slibovali větší flexibilitu v personálních otázkách od případného zrušení okresů a zřízení krajů se dvěma vnitřními stupni. Říkali jsme si, že tím pádem budeme moci posouvat po kraji lidi tak, jak bude potřeba, to musí vydržet, protože to není reálný zásah do jejich nezávislosti dojet o pět kilometrů dále. My tím budeme moci reagovat na to, že když budeme mít na jedné straně soud, který nebude mít co dělat a vedle bude soud, který bude přetížený ale protože tam soudci jsou na 40 let, tak se s tím nedá nic dělat, pokud vám to oni neodsouhlasí, což se jim většinou moc nechce. Tohle je krok, ke kterému se ve světě tu a tam přistoupí a ani

se to moc nezastírá. Myslím, že někde to vzali ve velkém, například na Slovinsku, kde si z celé země udělali jeden obvod. Byla to myšlenka, trochu jsem chtěl i oslabit debatu o vrchních soudech.“

Mohl byste popsat, proč jste chtěl oslabit debatu o zrušení vrchních soudů?

„Vrchní soudy na začátku nějak vznikly, protože lidi bylo potřeba někam dát, nešlo je ponížit na krajský soud. Nakonec se ale zjistí, že debata se tváří jako debata o systému a ve skutečnosti je to debata o lidech. Lidé, kteří chtějí zrušit vrchní soudy jsou lidé, kteří nemají rádi soudce, kteří sedí na vrchních soudech atd. Tím, že jsem začal mluvit o tom, že tu máme jiné řešení, které by také vyškrtlo jeden stupeň a mělo nějaké ekonomické ratio, tak jsem se snažil tu debatu trochu oslabit a třeba demaskovat v tom, že to je možná spíše o lidech.“

Během Vašeho působení vznikla komise za účelem přijetí nového „OSŘ“ a tento návrh se setkal s velkým odporem.

„Ano, jistě, aniž bych zabíhal do nějaký detailů. Je to v rubrice věcí, kde mě reakce justice zklamala. Byla velmi málo odborná a hodně alergická, přišlo mi, že hlavní podstata jejího rozčlenění byla, že by snad procesní předpis mohl napsat někdo jiný než soudce. Přitom to, že poslední léta skutečně procesní předpisy jsou do značné míry pod vlivem soudců a velmi schopných lidí, tak má perverzní důsledky. Když se podíváte na některá pravidla, tak jsou opravdu už hodně přetažené z nějaké rovnováhy směrem k efektivnosti fungování justice a od té spravedlnosti. To jsou typicky různé úpravy kontumačních rozhodnutí, fiktivních doručení atd. Když se podíváte do statistik, tak zjistíte, že se bavíme třeba o 80 % agendy prvostupňových soudů, kdy je to justice nebo spravedlnost v uvozovkách, protože jedna ze stran se nikdy nedozví to, že se ten příběh odehrál. To jsou věci, které jsou podle mě přímým důsledkem toho, že si to píšou soudci, kteří určitě mají skvělý vhled do toho, jak soud funguje, ale dívají se na to přirozeně primárně optikou, aby ten soud fungoval. Co je pro soud dobré je to, že vím jistě, že je doručeno.“

Bohužel k takto kvalifikované debatě nemám dostatek informací, nicméně mi nepřišlo, že by se vyložené zneužívalo fikcí doručování.

„Podívejte se na statistiku, kolik platebních rozkazů je zrušeno tzv. se překlopí do céčka – do klasického řízení – v 99 % případů to jsou případy kdy se nepodařilo doručit, protože se nenalezl adresát, což jak víte u platebního rozkazu nejde, a to pak je důvod pro to ho zrušit ale kvalifikovanou výzvou vyjádření, tak tu náhradně doručit jde. Takže se stane to, že se pošle první papír na adresu, na které nikdo nebydlí, papír se vrátí, pošle se tam druhý a třetí papír a za 30 dní máte rozsudek. Když se na to podíváte, tak zjistíte, že to jsou opravdu sta tisíce případů ročně, které jsou řešené tímto způsobem.“

Otázkou je, o čem toto v souvislosti s naším tématem vypovídá?

„Například to vypovídá o naprostém rozpadu části tohoto státu v tom, že my jsme jedni z mála na světě, kteří nemají policejní evidenci adres. My jsme si jí postupně oslabovali a oslabovali až jsme si jí úplně zrušili. Vy nejste dnes povinen hlásit své skutečné bydliště, trvalý pobyt a bydliště je rozdíl. Trvalý pobyt je čistě formální, dokonce si ho můžete nahlásit na radnici. Kdežto od Rakouska po Francii, když se tam člověk stěhuje, tak má týden na to, aby se dostavil na nějaký úřad a nahlásil, že se přestěhoval a když to neudělá, tak dostane pokutu dosti podstatnou, protože stát potřebuje vědět, kde mu lidi žijí, aby jim mohl doručovat. My jsme si to vyřešili jinak, my jsme si to vyřešili tak, že jsme vlastně na to rezignovali. To ale není dobře, protože výsledkem jsou poté ty sta tisíce lidí, kterým zazvoní doma exekutor, protože ten je jako první začne opravdu hledat, najde je a oni mají pocit nějaké křivdy a nespravedlnosti, protože se najednou dozvídají, že s nimi proběhl nějaký soud, u kterého nebyli a neví o něm.“

Většinou ale tito lidé vědí nebo alespoň tuší, že dluhy mají.

„Jistě, to víte, že ano ale to je přece v lidské přirozenosti, lidi to ale nechtějí vidět. Je to samozřejmě pravda a může se to lidem vyčítat.“

Proto bych řekl, že máme nezávislé soudy, které by určitou spravedlnost měly zajišťovat.

„Je ale otázkou, jestli to ještě je spravedlnost, jestli bychom potom neměli lidem rozdat razítka a říct, jestli se cítíte být věřitelem, tak si to tady orazítkujte a běžte k exekutorovi. Tohle se tam opravdu reálně děje. Tam na základě papíru od jedné strany, nějaký soudní úředník řekne, že tady bude exekuční titul.“

Pořád se spoléhám na to, že musí existovat titul k tomu, aby mohlo probíhat další řízení.

„Určitě, někdo se na to podívá, ale proto máme sporné řízení, protože aby pravda vyšla najevo, potřebujeme nezbytně vyjádření druhé strany.“

V podstatě tedy podle Vás v těchto případech ani o spor v konečném důsledku nejde.

„To je přesně ono, ale tváříme se, že je, platíme za to dost peněz – je to nákladný proces a důvod, proč to takhle funguje je, že pro soudy je to pohodlné ale nikdo už se nezamýšlí nad tím, jestli to plní tu společenskou funkci, kterou to má plnit.“

Na druhou stranu se tím zlepšují ukazatele statistik rozhodnutých věcí soudů.

„Samozřejmě, ty jsou skvělé, my máme parádní statistiky. Dokud se do nich nezačtete.“

Příloha č. 2: Tabulky s daty pro podklad grafů

Tabulka č. 1: Soudy v ČR

Soud	Počet
Nejvyšší soud	2
Vrchní soud	2
Krajský soud	8
Okresní soudy	86

Tabulka č. 2: Evidenční počet soudců

Soud	Počet
Okresní soudy	1 814
Krajské soudy	961
Vrchní soudy	127
Nejvyšší soud	69
Nejvyšší správní soud	36

Tabulka č. 3: Evidenční počet soudců dle pohlaví na soudech

Soud	Muži	Ženy
Okresní soudy	601	1213
Krajské soudy	437	524
Vrchní soudy	75	52
Nejvyšší soud	56	13
Nejvyšší správní soud	23	13

Tabulka č. 4: Průměrná délka civilního vs. trestního řízení dle soudních krajů (u okresních soudů)

Nadřízený soud	Civilní řízení	Trestní řízení
MS Praha	321	199
KS Praha	198	153
KS Č. Budějovice	182	169
KS Plzeň	195	220
KS Ústí n. Labem	321	285
KS Hr. Králové	228	138
KS Brno	328	167
KS Ostrava	244	219
Celkem ČR	271	205

Soudní soustava v ČR

Abstrakt

Tato diplomová práce se věnuje tématu Soudní soustava v ČR, jejímž cílem je poskytnout o zvoleném tématu přehledný a kompaktní výklad. Struktura diplomové práce respektuje uspořádání jednotlivých článků soudní soustavy dle zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, tedy od soudního článku nejvyššího k článku nejnižšímu.

Práce je strukturována do čtyř kapitol, kdy první kapitola práce plní funkci úvodní, ve které je předložen výklad týkající se dělby moci ve státě a dále základních souvisejících pojmů, kterým je věnován podrobnější výklad v jednotlivých podkapitolách k lepšímu uchopení tématu. Druhá kapitola práce je zaměřena na právní prameny soudnictví, kdy první podkapitola obsahuje základní definici pramenů práva a navazující podkapitoly jsou soustředěny na výklad týkající se stěžejních právních pramenů organizace soudnictví v ČR. Třetí kapitola tvoří hlavní část práce, která popisuje organizaci soudů v ČR s tím, že vedle samotné soustavy obecných soudů, která je v ČR tvořena Nejvyšším správním soudem, Nejvyšším soudem, vrchními soudy, krajskými soudy a okresními soudy, je rovněž věnována pozornost Ústavnímu soudu České republiky, jakožto soudu postaveného mimo soustavu obecných soudů. Každému z uvedených soudů je věnována samostatná podkapitola, kdy u jednotlivých soudů je popsán jejich vznik, složení, struktura a rozhodování. Čtvrtá kapitola této práce je věnována diskuzi ohledně vybraných témat týkajících se soudnictví v ČR, která poskytuje vhled do vnitřního fungování soudů a organizačního vztahu soudů s Ministerstvem spravedlnosti. Diskuze je tvořena přepisem rozhovorů s funkcionáři soudů a bývalým ministrem spravedlnosti Robertem Pelikánem, který tvoří přílohu této práce. Diskuzní část je obohacena o vybrané základní statistické údaje českého soudnictví za rok 2021, které jsou přehledně zachyceny v grafech.

Klíčová slova: soudní soustava, soudnictví, soudy

Judicial system in the Czech Republic

Abstract

This thesis focuses on the topic of the Judicial System in the Czech Republic, the aim of which is to provide a clear and compact interpretation of the chosen topic. The structure of the thesis respects the arrangement of the individual organizational branches of the court system according to Act No. 6/2002 Coll., on the Courts and Judges, Lay Judges and the State Administration of the Courts and Amending Certain Other Acts (the Judiciary Act), as amended by later regulations, i.e. from the highest to the lowest organizational branch.

The thesis is structured into four chapters, where the first chapter of the thesis serves as an introduction, in which an explanation is presented concerning the separation of powers in the state and the basic related concepts, which are further explained in more detail in individual subchapters to better grasp the topic. The second chapter of the thesis is focused on the legal sources of the judiciary, where the first subchapter contains the basic definition of the sources of law and the following subchapters are focused on the interpretation of the main legal sources of the organization of the judiciary in the Czech Republic. The third chapter is the main part of the thesis, which describes the organization of the courts in the Czech Republic. In addition to the system of general courts itself, which in the Czech Republic consists of the Supreme Administrative Court of the Czech Republic, the Supreme Court of the Czech Republic, the high courts, the regional courts and the district courts, attention is also paid to the Constitutional Court of the Czech Republic, as a court outside the system of general courts. Each of these courts is the subject of a separate subchapter, describing their establishment, composition, structure and ruling. The fourth chapter of this thesis is devoted to a discussion of selected topics related to the judiciary in the Czech Republic, providing insight into the internal functioning of the courts and the organizational relationship of the courts with the Ministry of Justice. The discussion consists of transcripts of interviews with court officials and the former Minister of Justice Robert Pelikán, which form an appendix to this thesis. The discussion section is enriched

with selected basic statistical data of the Czech judiciary for the year 2021, which are clearly presented in graphs.

Keywords: judicial system, judiciary, courts